מעריב

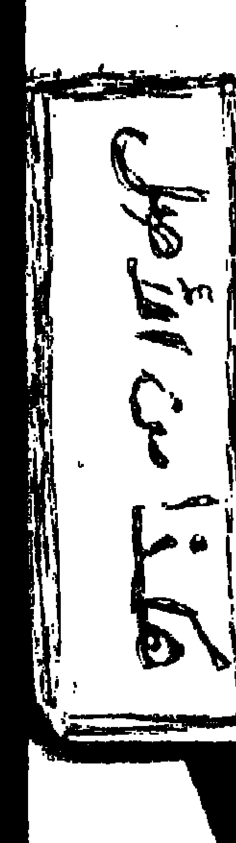
סופשבוע

ג' בחשון, תשמ"ז 5.12.1986

נשבר הקרח.

אותו הכפר.

השער

סופשבוע

ו' בחשוון, תשמ"ז 5.12.1986

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עיצוב ועריכה גרפית: יורם נאמן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קוראים יקרים,

גיבור סיפור השער, יצחק בן־חורין, היה אופטימי יותר מאיתנו כשהציע להפגיש לדו־שיח את חברי הכנסת רפאל (רפול) איתן מהתחיה ועבד־אל־ווהאב דראושה מהעבודה, שפרץ נשעתו לכותרות בנסיעתו החשאית לקפריסין בדרך למושב מועצת אש"ף ברבת־עמון. את פקפוקינו אם ניתן בכלל לקרב את שני הקוטבים האלה מבלי לחולל קצר, אם לא לקבל מכת־חשמל, ביטל בגילוי פרט גיאוגרפי־חברתי שזכר מן הימים בהם היה כתב באיזור העמקים והגליל. רפול ודראושה הם בעצם שכנים. מושב תל־עדשים כמעט גובל בכפר הערבי איכסל. אביו של רפול היה מיודד עם משפחת דראושה ובעצם הציל את הכפר במלחמת השיחרור. גם רפול, כך הסתבר לאחר־מכן, היה בן בית בכפר בנעוריו. התהום בין הבנים נפערה ככל שהעמיקה הקריירה הצבאית של מי שהגיע בסופו של דבר ללשכת הרמטכ"ל.

בן־חורין רצה לסגור מעגל היסטורי, ולראות מעבר לסיפור העיתונאי אם ניתן לגשר על הפער. ההמשך היה מהיר ומרתק. רפול הסכים מיד. גם לא היה איכפת לו היכן ייפגשו. מי שהתלבט מעט היה דראושה. הוא חשש שהדימוי של רפול בתור "זולל ערבים" יפגע במוניטין שלו ברחוב הערבי. אבל כמי שחותר בכל דרך להידברות יהודית־ערבית היה קשה לו לסרב, ובסופו של דבר עמד על־כך שהוא יהיה המארח. הפגישה התקיימה לפני שבוע, בשעות הבוקר. שעה מוקדמת יחסית לארוחת הבוקר הדשנה שבישלה ליילה דראושה, ולכוסיות הוויסקי שהשכנים הקרובים־רחוקים הערו לקירבם במהלכה.

אבל זה היה שיא המיפגש שהחל במצב רוח נבוך וצונן, כשהרוח נושבת קרירה כמעט לכל אורך הדו־שיח הפוליטי. רק בסוף הירשו לעצמם כמה צחוקים פרטיים. בן־חורין שם לב שהשניים כמעט ולא התווכחו בגוף ראשון, אלא השתמשו בו כמתווך להשמעת דעותיהם, כאילו בתשובה לשאלות מראיין. במהלך הדברים הקרח נשבר ואפילו נתגלו כמה נקודות הסכמה. רפול נתגלה כתומך בשליחות העצמית שדראושה נטל עליו, להתקרב אל ראשי אש"ף ולהיווכח אם ניתן להסיג אותם מעמדותיהם הנוקשות האנטי־ישראליות. הוא אומר שלא היה נוהג אחרת במקומו של דראושה.

ברגע מסויים כשמתגלה ביניהם תמימות דעים ודראושה מברך שהנה הם מתקדמים יפה, אומר רפול: „אני ודראושה כן, אבל לא עוד שלושה וחצי מיליון יהודים ושני מיליון ערבים". מעידה הזאת טמונה הצלחת היוזמה להפגיש בין השניים. בהידברות שקטה בת שעתיים, על צלחת אורז בצנובר ועוד מטעמים וקפה לקינוח, הם הרסו מחסום נפשי וכמה דימויים חסרי שחר. רפול ודראושה אחרי המיפגש באיכסל אינם אותם יריבים שהיו לפניו. דומני שולמה העויינות, וגם זה הישג לא מבוטל. מיליון מפגשים כאלה יעמעמו יריבויות ויולידו הבנות דומות, ואז אולי יתברר שהמכשולים האמיתיים להתקרבות בין העמים אינם תקפים יותר מאשר סיוט לילה.

תמונה של נורית ברצקי "שטח פרטי" נפל השבוע קרבן למחלת השפעת של הכותבת. ולבואתו ענין, הכותרת שניתנה למדור בשבוע שעבר בו התארח הסופר אמנון שמוש, הוצבה פסוק מדבריו. טעות שלנו. צריכים היינו לומר: רק אידיוט מתנזר מיופי ותרבות המערב.

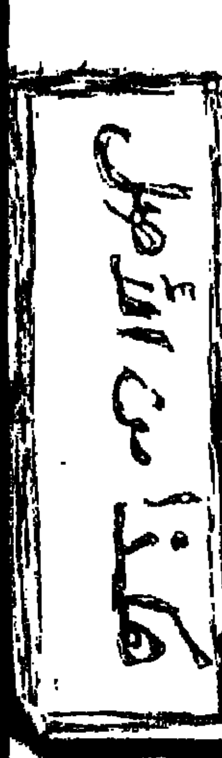
צ. לביא

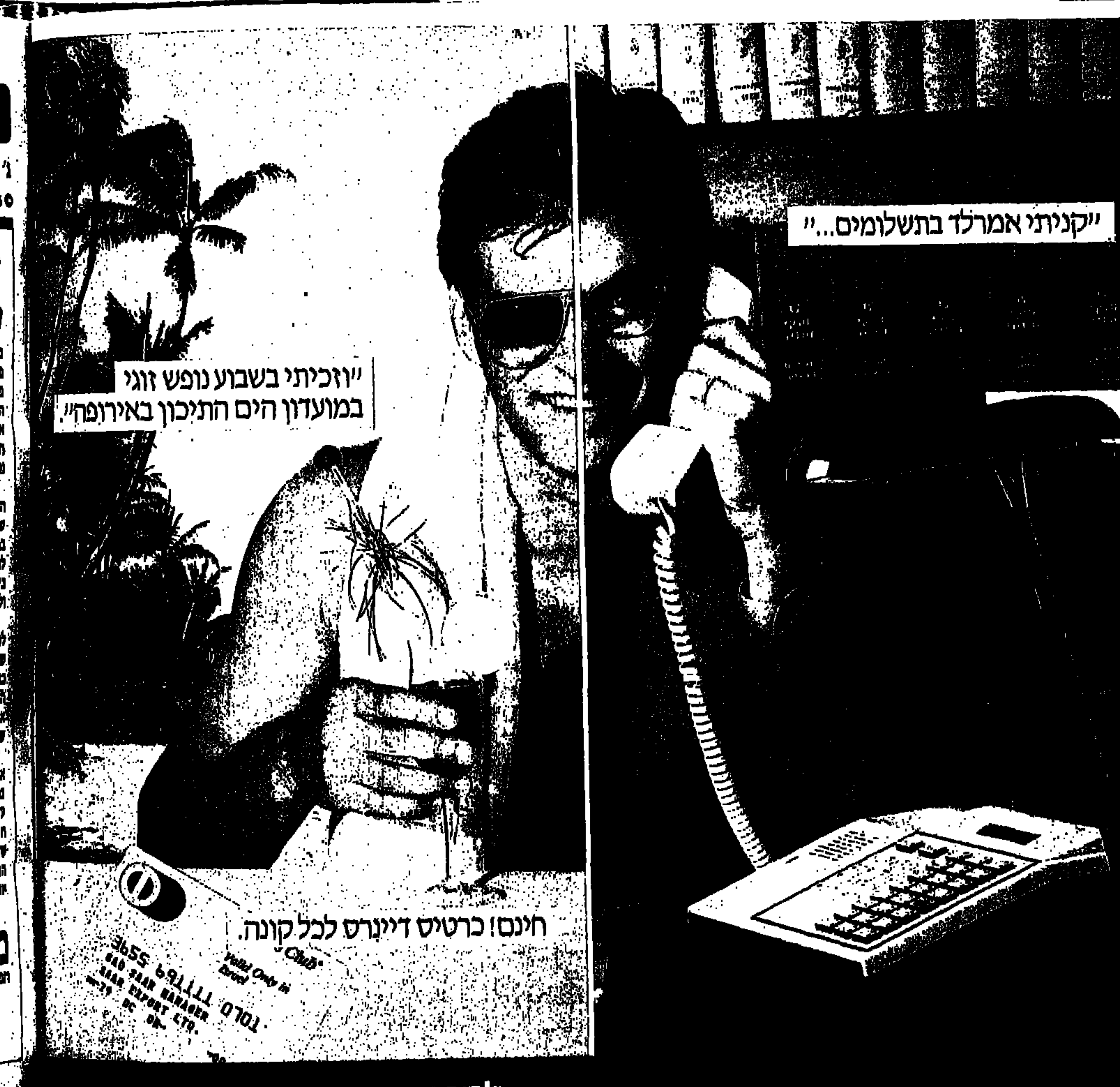
צילום השער: רפול ועבד־אל־ווהאב דראושה. כתבה בעמודים 10-13. צילום: שמואל רחמני

„מצטער חבר'ה, אתם שמנים מדי בשבילי".

אף־על־פי

לנבחרים בע"מ

האם יכול ח"כ להתעשר מעצם חברותו בכנסת? מי שסובב במסדרונות המשכן ובמזנונים יכול לראות את התשובה במו עיניו. כל מיני "מאכרים" מסתובבים שם ומחפשים שידוך של חבר־כנסת לעיסקה, יוזמה או השקעה. החוק האוסר על ח"כ להיות מרצה באוניברסיטה או נהג אוטובוס, מתיר לו להיות עורך־דין, סוחר־נשק, בעל־מפעל או יועץ כלכלי בשכר. כחמישית מחברי הבית הם בעלי עסקים ומקצועות חופשיים. אלה ואחרים מתנדנדים על הגבול הדק שבין כללי האתיקה לשמועות ורכילויות המאיימות להכפיש את כלל ציבור המחוקקים.

מאת גבי קסלר

כשהצטרף פרופסור שבח וייס לכנסת העשירית ב־1981, הוא אולץ לעזוב את עבודתו באוניברסיטת חיפה שם הירצה בחוג למדע המדינה. החוק אוסר על חבר הכנסת להיות שכיר במקום עבודה אחר.

אל ספסלי המערך בכנסת ה־11 הצטרף, כעבור שלוש שנים, דוד ליבאי, אף הוא פרופסור, למשפטים, באוניברסיטת תל אביב. גם ליבאי נאלץ לעזוב את מישרתו באוניברסיטה, אך לא את משרד עורכי־הדין שלו, בו הוא פעיל גם היום, במקביל לחברותו בכנסת.

החוק שאוסר על חבר־כנסת להיות מורה בבית־ספר, נהג אוטובוס או רופא בקופת־חולים, מתיר לו להיות עורך־דין, סוחר־נשק, בעל־מפעל, או יועץ בשכר. כשנקבע החוק המוזר הזה סברו המחוקקים כי הח"כ השכיר עלול להיות מושפע בהחלטותיו על־ידי מעבידו, בעוד שבעל־המקצוע החופשי או בעל־העסק המסחרי, חופשיים מהשפעות זרות ולכן אין מניעה שימשיכו לעסוק בפעילותו הקודמת.

כיום מסכימים הכל כי היתה זו דרך חשיבה נאיווית. דווקא אצל העובד השכיר, האינטרסים הם גלויים וידועים, ובדרך כלל גם שוליים. מה כבר יכול ח"כ שבח וייס, איש האוניברסיטה, לעשות למענה בכנסת שאין הוא יכול לעשות היום? לעומת זאת, מי יודע מהם האינטרסים הסמויים של חבר־הכנסת שהוא גם עורך־דין או יועץ כלכלי פעיל? איש הרי לא יודע בכלל מי הם לקוחותיו, ובעבור מה כריוק שילמו לו.

נסיונות של חברי־כנסת בעבר לתקן את הסעיף בחוק האוסר על עבודה שכירה ומתיר ניהול עסק עצמאי, נכשלו תמיד מול חומת האינטרסים של בעלי המקצועות החופשיים בכנסת. ב־1983 הציעה ח"כ גאולה כהן לתקן את תקנון הכנסת באופן שיאסור על חברי־כנסת באיסור מוחלט כל עיסוק מלבד עבודתם בכנסת. ההצעה הוכשלה הודות לפעילותם הנמרצת של משה שחל ואהוד אולמרט, עורכי־דין, ובמקומה התקבלו כללים פושרים בהרבה, שהוגדרו אז ע"י גאולה כהן כ"אנטי־אתיקה".

ב־1985 ניסה את כוחו בעניין זה גם ח"כ מרדכי וירשובסקי, אף הוא עורך־דין, אבל כזה שלקח פסק־זמן מהפרקטיקה המשפטית לטובת עיסוקיו הפוליטיים. בסך־הכל הוא ביקש לאסור על חברי־כנסת בעלי עסקים פרטיים, לייצג לקוחות לפני רשויות המימשל. כמו במקרה הקודם, גם כאן התעוררה סוללת עורכי־הדין הפעילים בכנסת (שקיבלה הפעם שחקן חיזוק ברמתו של דוד ליבאי), והכשילה את ההצעה.

"אני לא עוסק בכלל בייצוג לקוחות כלפי

ח"כ פנחס גולדשטיין: היה חבר של אברהם גינדי, ישב בדירקטוריון של חברת גינדי, ולחץ על ועדת הכספים להגיש סיוע לגינדי שלא יתמוטט.

רשויות אחרות, אלא בהופעות בבתי־משפט בלבד" מקדים ח"כ דוד ליבאי את הסבריו. "אבל מי שמעלה את ההצעה שלא להתיר לחברי־כנסת לייצג לקוחות בפני רשויות המימשל, אינו מבין על מה הוא מדבר. עורך־דין אינו יכול לומר ללקוח שבא אליו: אני מסכים לייצג אותך, אבל דע לך שאם תצטרך משהו מן המדינה או מן הרשות המקומית, תצטרך לקחת עורך־דין אחר, כי לי אסור לטפל בכך".

במצב הנוכחי משאיר למעשה את קביעת כללי האתיקה בידי כל אחד מחברי־הכנסת על־פי ראות עיניו. מכאן גם ברור כי מה שנראה בעיני אחד שיא האתיקה, יכול להיראות בעיני חשני כהפרה גסה של כללים אלה. בהיעדר כללים ברורים מוצאת עצמה ועדת האתיקה של הכנסת חסרת עבודה כמעט לחלוטין, בה

(צילום: ראובן קסטרו)

בשעה שהרכילויות והשמועות פורחות במזנון הכנסת בשיחות שלא לציטוט.

מטבע הגדרתה, הכנסת היא מקום בו התאספו בעלי אינטרסים לקדם את ענייניו של הציבור ששלח אותם לכנסת. כך תוכל למצוא את אפרים שלום, המושבניק מבית־עזרא, עומד בראש ועדת המים שלוו ועדת הכספים ומכשיל נסיונות של הממשלה לייקר את מחירי המים לחקלאות; וכך תוכל לגלות כי הקיבוצניקית, עדנה סולודר, נלחמה כארי כדי לאשר הנפקה של בנק המזרחי שנועדה לממן מפעלים של התעשיה הקיבוצית.

ניצול המעמד בכנסת לקידום האינטרס הכלכלי או הפוליטי של הקבוצה אותה מייצג חבר־הכנסת,

[illegible] לגיטימי. הבעייה מתחילה להתעורר כאשר [illegible] את המעמד לשיפור המעמד האישי או הכלכלי של חבר־הכנסת עצמו. כאן אנו נכנסים לאיזור "דמדומים" שבו איש אינו יכול לקבוע מתי [illegible] שנעשית היא לגיטימית, ומתי היא עוברת את [illegible] לשולחן, או שהאינטרס האמיתי שעומד מאחורי הפעילות הגלויה, הוא סמוי מן העין.

בוועדת הכספים קיים נוהג בלתי־כתוב לפיו חבר [illegible] שהוא "בעל עניין" בנושא מסויים העולה לדיון, [illegible] על כך מראש ואינו משתתף בהצבעה. לא תמיד [illegible] נשמר, ולא תמיד ברור הגבול בין המותר לאסור. האם מותר לח"כ שלמה עמר, יו"ר מזכירות "אגד", להיאבק בוועדת הכספים של הכנסת למען מתן פטור לקואופרטיב מן ההיטל על הרכב? עובדה. הוא עשה זאת. האם מותר לח"כ גדעון גדות, יו"ר דירקטוריון "מפעל הפיס" להיאבק בוועדת הכספים נגד סעיף בחוק התקציב המגביל את פעילות מפעל ההגרלות? עובדה. הוא עשה זאת, וכהצלחה. הסעיף המגביל בוטל. האם מותר לח"כ פסח גרופר, חבר אגודת הכורמים ואחד מראשיה בעבר, לנהל את ישיבת ועדת הכספים שעל סדר־יומה אפשרות לפידיון מוקדם של מלוות בסך 865 אלף שקל לאגודת הכורמים? עובדה. הוא עשה זאת ודאג שהאישור יינתן.

לא תמיד פוגעת ההימנעות מן הדיון של בעל עניין באינטרסים שלו. הנה למשל המקרה שארע לח"כ יורם ארידור, שלאחר התפטרותו מן הממשלה שימש כיועץ פרטי בשכר לבנק המזרחי. לאחר פירסום המלצות ועדת בייסקי הצטרף גם ארידור לחבורת "אוייבי הבנקים" בוועדת הכספים, וכאשר אלו ◄

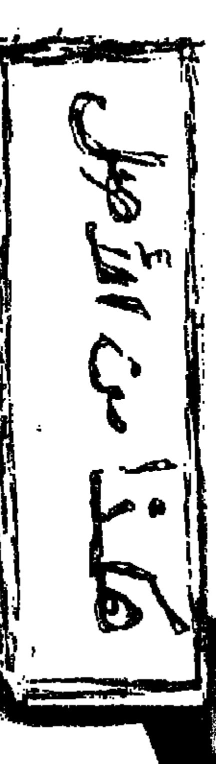

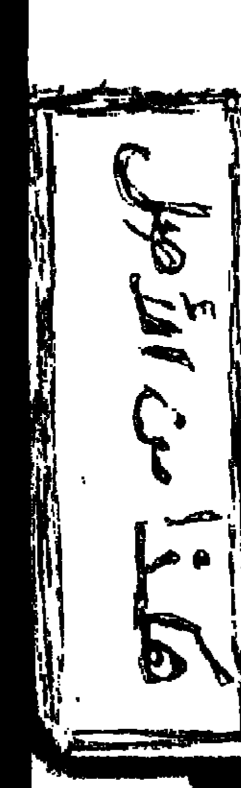
ח"כ ועו"ד חיים רמון: "ח"כ שלא מעניינת אותו האתיקה יכול להיות מיליונר בזמן קצר. אפשר לקנות את מי שרוצה שיקנו אותו, ואין כאן סודות".

היועץ המשפטי אסר, אז מה?

ספר שערך כתב "קול ישראל" בכנסת, חיים זיסוביץ', מגלה כי רק 21 חברי כנסת חיים על משכורתם מן הכנסת ואין להם הכנסות או [illegible] נילוות אחרות.

מבין 120 חברי הבית, 26 הם שרים וסגני־שרים, אשר מתוקף המלצות ועדת אשר אסורים עליהם עיסוקים נוספים מלבד תפקידם הציבורי; 8 ח"כים הם חברי קיבוצים שמעבירים את שכרם לקיבוץ. 14 ח"כים מקבלים גם פנסיה מצה"ל או ממוסדות אחרים בהם עבדו קודם שהצטרפו לכנסת. 4 ח"כים משלמים את שכרם במתן הרצאות וכן מכתיבת מאמרים בתשלום. [illegible]

לא מאמינים בדמעות ובוכים

הכנסת לא מאמינה בדמעות. אבל יש ח"כים המקוננים על כך שבכל ישיבת ועדה או מליאה הם מפסידים כסף.

את הקיפוח אפשר היה לסיים בקביעתו של יו"ר הנהלת הקואליציה רפי אדרי: „גם אני מפסיד כסף. אבל אף אחד לא מכריח אותי להיות חבר כנסת". ויגאל כהן־אורגד, מי שהיה פעם שר האוצר וכיום ח"כ מן השורה, אומר: „הבעייה אינה מתמצית בכסף שאני מרויח או מפסיד. היום קיים תהליך של התחשבנות פנימית, והוא משתלב באווירת ה'עליהום' הקיימת בחברה כלפי אלה שאינם חיים ממשכורת".

מיכה חריש לא רוצה להיות "מלשין הכיתה" ועל עצמו הוא אומר שאינו מתבייש להסתכל בראי כל בוקר, וגם לא סובל מנדודי שינה. „שיוכיחו אצלי מקרה אחד של ניגוד אינטרסים בין עובדת היותי כלכלן, לבין חברותי בכנסת. אדרבה, שינברו בעסקיהם של חברי כנסת, שיפתחו הצהרות הון ולא רק יגישו אותן".

האליבי השמור לדן תיכון, שותף במשרד לייעוץ כלכלי, יהיה בשימוש עוד הרבה זמן: „לפי התיאוריות של הרכלנים הייתי צריך בבעל־עסקים להשתדל להיות בסדר עם נציגי משרד האוצר ומשרדים אחרים. אבל אני נוהג אחרת, וזה מתבטא בבקורת חריפה כלפיהם. תזכור רק את התקריות שהיתה לי עם מנהל הכנסות המדינה".

אהוד אולמרט נאחז בוועדת גבנצאל, ש„הגיעה למסקנה שאם יש עניין בהימצאות חברי כנסת שהם לא רק עסקנים מפלגתיים קלאסיים, אז צריך להפקיד את הטיפול בבעייה בידי ועדת מוועדות הכנסת".

דב שילנסקי, עורך־דין, מספר: „למעשה חיסלתי את עסקי הפרטיים. היה לי משרד מצליח של עורך־דין. העסקתי שכירים. היתה לי קליינטורה טובה. הרווחתי הרבה יותר ממה שאני מרויח בכנסת. עכשיו המשרד בידי בני, ודרכו פתוחה למנוי".

— והדרך של בנך, לא מצטלבת עם דרכך כחבר כנסת?

שילנסקי: „חס וחלילה".

אוריאל לין, גם הוא עורך־דין וגם כלכלן, אומר כנ"ל: „בהשכלתי ובמוניטין שרכשתי יכולתי להרויח פי כמה ממה שאני מרויח בעת, ופירוש הדבר שאני מפסיד כסף. אבל אני לא בוכה על כך, ואל תרחם עלי".

— אבל קיימת האפשרות להסדיר עניינים תמורת דוות הון?

לין: „בהחלט קיימת, אבל אני נזהר מאוד מלהיכשל. אני יכול להבטיח כי רק במספר מקרים הסכמתי לקבל על עצמי ייצוג בפני משרד ממשלתי. עשיתי זאת כאשר הנושא נראה לי כזה שאני מאמין בו".

— אז האמונה יכולה להיות גם כסות לעשיית כסף?

לין: „תלוי אצל מי".

מיכה חריש מוסיף: „קבעתי לעצמי כלל כי בתור כלכלן, שהוא גם חבר כנסת, אני מנוע מלקבל עבודה מרשות ממשלתית, או לייצג שדולה בפני רשות ממשלתית. מכאן תבין שיכולתי אולי להרוויח הרבה כסף, וויתרתי עליו. אבל לא רק בגלל מגבלה זו אני מפסיד כסף. עצם החשש מניגוד אינטרסים, מרחיק ממני לקוחות טובים. ואני יודע על מה אני מדבר".

דן תיכון: „אני, כשבאתי לכנסת, היה לי משרד כלכלי גדול, אחד מהגדולים בארץ. ייצגתי כמאתיים לקוחות. כעת נשארתי עם ארבעה. אתה מבין מה פירוש הדבר?"

— ארבעה לקוחות רציניים כשאתה בכנסת, אולי שקולים כנגד מאתיים כשאתה מחוץ לכנסת?

תיכון: „תפסיק עם הרכילות. לא מתאים לך".

אהוד אולמרט: „סגנון התחשדה ההדדית לא מקובל עלי. אם מישהו רוצה לטעון שאני חסר כשרון, ומה שאני עושה מחוץ לכנסת בא לי כתוצאה מעובדת היותי חבר־כנסת, אז שיקום ויאמר. אני עשיתי וממשיך לעשות אבחנה בין מעמדי הפרטי לבין מעמדי כאיש ציבור".

— וכתוצאה מהאבחנה הזו אתה מפסיד לקוחות?

אולמרט: „בהחלט".

יגאל כהן־אורגד במצב לא נוח בהשוואה לעמיתיו שהוזכרו כאן. הוא היה איש אגף התקציבים בימי ספיר, הלך ופתח משרד כלכלי משגשג, חזר לכנסת והיה חבר ועדת הכספים. אחר־כך היה שר אוצר. עכשיו הוא שוב עמוק בעסקים.

— עם ביוגרפיה כזאת צריך יותר להיזהר?

כהן־אורגד: „תמיד צריך להיזהר, במיוחד מרכלנים וממפיצי שמועות".

— אז גם אתה בין המפסידים?

כהן־אורגד: „אנסח זאת כך: פעילותי הכלכלית בטרם הייתי חבר כנסת היתה רבה לאין שיעור מזו של היום. ומעובדה זו תסיק את המסקנות".

יוסף צוריאל

(המשך מהעמוד הקודם)

התמהמהו בביצוע ההמלצות האישיות של ועדת בייסקי, נטל אירידור, ביחד עם חברים אחרים בוועדה, חלק פעיל בביצוע „פעולות תגמול" נגד הבנקים. בעיצומו של המאבק הזה דנה ועדת הכספים באישור אמיסיות לבנק המזרחי ולבנק דיסקונט. אירידור הודיע כי בהיותו יועץ לשעבר של בנק המזרחי, הוא רואה עצמו בעל עניין בנושא ולכן יימנע מההצבעה. הימנעותו של אירידור מלהשתתף בדיון הורידה את אחד המתנגדים לאישור האמיסיה, וכך, אולי מבלי שהתכוון לכך, סייע אירידור לבנק המזרחי להעביר בוועדה את האמיסיה. לבנק דיסקונט לא היה המזל הזה, ובאותו דיון היה אירידור פעיל נגד האישור ותרם בהצבעתו להכשלת ההנפקה באותו מועד.

בעייתית לא פחות היא פעילותו של יו"ר ועדת הכספים, ח"כ אברהם שפירא. בעליו של קונצרן שיחזי "כרמל" המגלגל עשרות מיליוני דולר בשנה, הוא גם אחת הדמויות המושמצות בכנסת בכל הנוגע לניצול מעמדו הציבורי לצורך עסקיו הפרטיים. האמת היא שבבסקירת פעילותו של שפירא בוועדת הכספים קשה להצביע על נסיונות ממשיים להתערב למען התעשייה או לבלום החלטות העלולות לפגוע בעסקיו. שפירא רואה עצמו כנציג התעשיינים והיצואנים בכנסת. בנאום הבכורה שלו בכנסת הבטיח כי יפעל „למען התורה, הישיבות והתעשייה". בוועדת הכספים זה בא לידי ביטוי בעיקר בדיבורים ובקביעת העדיפויות בסדר־היום של הוועדה. רק כשבוע שעבר התריע שפירא על הירידה ברווחיות היצוא, על נטל מס בלתי־נסבל ועל מחיר הון גבוה מדי. „יש לעשות הכל למען הסקטור היצרני", אמר לפרוטוקול. האם עבר את הגבול?

אחת הטענות הנשמעות בהקשר זה כלפי ח"כ שפירא היא העובדה שדווקא ענף הטטיחים נהנה מהגנת המכס הגבוהה ביותר מפני יבוא מתחרה, בהשוואה לכל שאר מוצרי הצריכה המיוצרים בארץ. האמת היא שחומות המכס המיטיבות הללו הוענקו לשפירא זמן רב לפני שתפס את כס יו"ר ועדת הכספים, ואפילו עוד לפני שהגיע לכנסת.

אלה הם המקרים הקלים. ידועים בציבור האינטרסים של גדעון גדות ב"מפעל הפיס", של שלמה עמר ב"אגד", של פסח גרופר ב"כרמל מזרחי" ושל אברהם שפירא בתעשייה. גם אם הם לא שומרים תמיד בקפדנות למנוע היווצרות ניגודי אינטרסים צורמים, הרי שברוב המקרים לא מדובר על ניצול המעמד הפרלמנטרי לשיפור המצב הכלכלי־אישי של חברי־הכנסת.

המקרים הקשים יותר לפיענוח הם אותם חברי־כנסת בעלי המקצועות החופשיים שבהם אינך יודע, ואיש גם לא יספר לך, מי הם לקוחותיו הפרטיים של הח"כ שהוא גם יועץ־כלכלי, עורך־דין, רואה־חשבון או שמאי. ח"כ חיים רמון הוא חבר ועדת הכספים של הכנסת ושותף במשרד עורכי־דין. שאלנו אותו אם הוא קולט בדיוני הוועדה את האינטרסים הפרטיים של הח"כים בעלי העסקים? תשובתו: „זה לא קורה בצורה בוטה, כי אז זה עלול להיחשף. אבל לפעמים אני חש שיש מישהו שנוקט עמדות כדי להיות בסדר עם סקטורים מסויימים, נניח עם הבנקים או עם חברות הביטוח, כנראה מתוך הנחה סבירה שאם הוא יהיה בסדר עימם, ממילא הם יהיו בסדר איתו".

ח"כ בני שליטא: „העיסוק בפרלמנטריזם נהפך לעסק המכניס ביותר במדינה. חברי־כנסת עושים עסקים בגדול, משרדיהם משגשגים עקב היותם חברי כנסת".

אחת הדרכים המקובלות לחיעזר בהשפעתו ובמעמדו של חבר־כנסת מבלי להעמיס עליו יותר מדי עבודה, היא לצרף אותו לדירקטוריון של חברה ציבורית. איש אינו יודע בדיוק איזה תנאים מקבל הח"כ בתוקף היותו חבר מועצת המנהלים, ובדרך־כלל גם הציבור לא יודע בכלל את דבר השתייכותו של אותו ח"כ לדירקטוריון של חברה עיסקית. רק לאחר התמוטטות "אתא" נודע בציבור שחברי־הכנסת מיכה רייסר ומיכה חריש היו בדירקטוריון של "אתא" ו"טתה".

כאשר דנו חברי הליכוד בוועדת הכספים, יחד עם היו"ר שפירא, במתן סיוע לקבלנים הפרטיים במקביל לסיוע שניתן ל"סולל בונה", התפרץ אל החדר ח"כ פנחס גולדשטיין, שאינו חבר בוועדה, ודרש מחבריו לסיעה למהר ולאשר סיוע לקבלן אברהם גינדי, שנמצא על סף התמוטטות עיסקית. לא הכל ידעו שח"כ גולדשטיין היה לא רק חבר של גינדי, אלא גם חבר בדירקטוריון של "אברהם גינדי בע"מ".

כאשר האינטרסים אינם גלויים לעיני כל, מתעורר הספק שמוליד את השמועות. לפני חודש הגיע אל חדרו של יו"ר ועדת הכספים, אברהם שפירא, שרגא בירן, עורך־דינו של הקבלן הירושלמי מתתיהו ליפשיץ. עו"ד בירן היה מלווה בחשב הכללי באוצר, אריה שר, ובח"כ אהוד אולמרט. למחרת סיפר שפירא לחבריו בוועדה כי השלושה ביקשו ממנו לזרז את הטיפול בבקשת סיוע חריג שאישר האוצר לקבלן ליפשיץ. כשתמהו העיתונאים אצל ח"כ אולמרט איזה עניין היה לו להשתדל למען ליפשיץ אצל יו"ר ועדת הכספים, הסביר אולמרט כי לא פעל למען ליפשיץ וכי רק הסדיר את כניסתו לכנסת של שרגא בירן, וליווה אותו לחדרו של שפירא. אולמרט הרגיש כי אין לו כל קשר לעסקיו של ליפשיץ ומשרדו אינו מטפל בו. משפורסמו הדברים הללו בעיתון, טרח אחד הקוראים להתקשר אל הכתב וסיפר לו כי ח"כ אולמרט אולי אינו מייצג את ליפשיץ כעורך־דין, אבל את הבית הישן והיפה שקנה אולמרט לאחרונה בשכונת קטמון בירושלים ישפץ לא אחר מאשר הקבלן מתתיהו ליפשיץ.

מדוע פונים אנשים פרטיים, חברות וגופים ציבוריים, אל חברי־הכנסת שהם עורכי־דין או יועצים?

(המשך בעמוד 31)

שניהם כמעט מאותו הכפר

רפול ודראושה. רמטכ"ל לשעבר ומורה ערבי. נולדו, גדלו וחיים בעמק־יזרעאל. אבותיהם קיימו יחסי שכנות הדוקים. בין בתי הבנים מפרידים שני קילומטרים של שדות, ותהום נפשית רחבה יותר. "סופשבוע" הפגיש אותם לדו־שיח רציני ראשון. מיפגש קריר עם כמה נקודות הסכמה. רפול היה מרשה לדראושה להיפגש עם ערפאת.

מאת יצחק בן־חורין צילומים: שמואל רחמני

...ל בביתו של ...בד־אל־וואהב דראושה ...איכסל, מקנחים בקפה את ...דו־שיח: „עם בטן כזאת ...י אפשר לעבוד".

ש ניהם כמעט מאותו הכפר. נולדו, גדלו וחיים את כל חייהם בע־מק־יזרעאל. רק שני קילומטרים של שדות חיטה וכרמי זית בין כפריהם, עם תהום נפשית רחבה ועמוקה יותר. רפול ודראושה.

רפאל איתן, הרמטכ"ל לשעבר וח"כ בהווה, בן 58, חקלאי ממושב תל־עדשים, איש "התחיה" וארץ־ישראל השלמה. ח"כ עבד־אל־וואהב דראושה, בן 43, איש חינוך מהכפר איכסל, חבר מפלגת העבודה, בעד חזרה לגבולות 1967. שני שכנים שמעולם לא התראו ולא נועדו לשיחה רצינית בביתו של אחד מהם או בשדה. בפעם היחידה כשרצה דראושה לומר לרפול מה דעתו עליו, הוא כתב זאת במאמר שפירסם ב"דבר" במרס 1983. הכותרת היתה "לאו לשכן מתל־עדשים". פגישתם הראשונה פנים אל פנים היתה בכנסת, וגם שם – לא תאמינו – בשירותים.

דראושה: „בכנסתי ומולי היה רפול. ראיתי אותו דרך הראי של השירותים. כבר לא יכולתי להתחמק מלומר שלום".

רפול: „אף פעם לא רציתי לברוח ממנו".

(המשך בעמוד הבא)

„אש"ף היה מוכן למו"מ ישיר עם ישראל"

„מה שאני מספר לכם זה גילוי ראשון", אומר ח"כ עבד־אל־וואהב דראושה, „לפני כחצי שנה הייתי בארה"ב, ובאמצעות ידיד יהודי־אמריקני בעל קשרים, נפגשתי עם נציגי אש"ף שם. זה היה לפני שנחקק החוק למניעת מפגשים. נתבקשתי להעביר מסר מיאסר ערפאת לראש הממשלה דאז שמעון פרס. המסר היה שאש"ף מוכן לנהל משא־ומתן ישיר עם מדינת ישראל, ללא מעורבות ירדן, האו"ם והמעצמות הגדולות. המסר היה שערפאת מוכן לשלוח נציג שלו לכל מקום בעולם לפגוש נציג של פרס. הנציג הזה יכול להיות נציג של הממשלה או של מפלגת העבודה. שהשניים יראו אם יש טעם להמשך משא־ומתן. הכוונה היתה לשיחת גישוש ראשונה, ואפשר היה לעשות את זה באופן סודי לחלוטין, או גם לפרסום. ההצעה היתה רצינית. [illegible]העברתי אותה לראש הממשלה. אחר־כך [illegible] עם ראש הממשלה ועם השרים [illegible], והתשובה היתה שלילית. היה גם ... ויזמינו אותי למפגש עם ערפאת לראות ... את הכוונות שלו. התשובה שקיבלתי היתה 'לא' החלטי. לא השתכנעתי מההסבר, אבל קיבלתי אותו.

„ערביי ישראל הם אזרחים נאמנים למדינת ישראל וגם חלק מהעולם הערבי. בתור שכאלה אנחנו יכולים להיות גשר לשלום. יש לנו שורשים עמוקים בשני המחנות ועלינו למלא את התפקיד. לצערי מדינת ישראל והפלשתינים, אף צד לא תתייחס אלינו ברצינות, למרות שאנחנו 700 אלף נפשות. גם המפלגה שלי מתייחסת לנושא הערבי בסיסמאות ריקות מתוכן, ולא איפשרה לערבי ישראלי למלא תפקיד בנושא השלום. הממסד הפוליטי הישראלי איננו נותן אמון בערבים הישראלים גם במפלגה שלי".

ח"כ רפאל איתן שמע את הגילוי והגיב עליו מיד: „אני שומע את הסיפור בפעם הראשונה ולא מכיר את הפרטים. הדעות של דראושה שונות לטובה מדעת רוב הציבור הערבי. אבל אני הייתי נותן לו לנסוע אפילו בשביל שהוא יווכח שדעותיו אינן קבילות על אש"ף. אני הייתי אומר לו: 'קח כרטיס, כסף ותעודה, תחזור ותגיד לנו מה ההתרשמות שלך'. בהחלט הייתי נותן לו. יש לך רעיון? סע לבדוק אותו. יהודים נפגשו עם ערבים במדינות ערב, במפרץ ובאירופה".

אורי סביר, יועץ התקשורת של מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ שמעון פרס, אישר בחצי־פה שהיתה פנייה של ח"כ דראושה לפרס בהיותו ראש־ממשלה. „דראושה אדם הגון. הוא לא משקר. פה לא זוכרים, אבל כנראה שהיתה שיחה ביניהם", אמר. לעצם ההצעה הגיב סביר: „ישנה התנגדות עקרונית לכל מגע עם אש"ף, הנובעת בין היתר מן ההערכה שאש"ף לא יכול להיות פארטנר למשא־ומתן. הברירה בנושא מתמקדת בין חוסין לערפאת. הפארטנר צריך להיות חוסין. הוא מצידו נכשל במשא־ומתן עם אש"ף ומחפש אלטרנטיבה לאש"ף. במצב זה אין שום ערך למגעים כאלה".

(המשך מהעמוד הקודם)

דראושה: „רפול היה שם, אז דיברנו. הוא אמר לי: 'אתה יודע, לולא אבא שלי אתה היית פליט'. אמרתי לו: 'אני יודע. אבא שלך זכרונו לברכה היה ידיד של הערבים. אתה לא'".

סיפור היחסים בין אליהו איתן, אבא של רפול, איש "השומר" שהיה בין השמונה שהקימו את תל־עדשים ב־1913, לבין אחמד מוסה, דודו של ח"כ דראושה, עוד יסופר להלן. משפחת דראושה היא הגדולה באיכסל, עם שורשים עמוקים בגליל, שהגיעה מחו"ג'אז לפני 250־300 שנה. הדוד היה מוכתר הכפר וראש המועצה המקומית הראשון.

פגישתם השניה של הח"כים היתה במעלית של הכנסת, גם היא במקרה. זה היה בנובמבר 1984, לאחר שובו של דראושה מקפריסין (שם המתין לשווא לאשרת כניסה לירדן, כדי להגיע לכינוס המועצה הפלשתינית ברבת־עמון). דראושה: „רפול יוצא מהמעלית ואומר לי: 'למה ברחת לקפריסין? אם מחפשים אותך, אתה יכול להתחבא אצלי בתל־עדשים'. הייתי מתוח באותו יום והיה לי קשה לשמוע את זה, ועוד מרפול".

הצעתי להפגיש את שני השכנים. רפול השיב מיד ובחיוב. גם דראושה הסכים, אך ביקש להיות המארח. רפול לא התנגד. מיקום הפגישה לא נחשב בעיניו. בשיחה מקדימה אמר דראושה: „זה לא דבר פשוט". הוא לא הסתיר את חששו שמיפגש גלוי עם רמטכ"ל מלחמת לבנון עלול לערער את יוקרתו ברחוב הערבי.

הפגישה נקבעה ליום חמישי שעבר בתשע בבוקר. הדרך לביתו של דראושה עוברת בסימטאות הצרות של איכסל. מי הביוב קולחים ברחוב. שער ברזל בכניסה, מדרגות חיצוניות מוליכות לקומה השניה היישר לסלון. רפול הגיע לשם מבית־הבד שלו בתל־עדשים, לבוש מכנסי ג'ינס ותולצת עבודה כחולה ולרגליו מגפי עור. צפורני ידיו היו ספוגות שמן זית שבעבודתו עסק משעות הבוקר המוקדמות. דראושה, לובש מכנסי טרילין, חולצת פסים ואפודה אלגנטית, המתין לרפול בפתח והיה מתוח. כשבא האורח השתררה מבוכה קצרה. דראושה שאל: „תה או קפה"? רפול ענה: „מה שאתה רוצה". ודראושה פסק: „קודם תה, אחר כך קפה". לפני בוא התה ישבו זה ליד זה, אבל דיברו בגוף שלישי, בתיווך המראיין.

עבד־אל־וואהב התחיל בסיפור על תל־עדשים של ילדותו. הוא נהג להגיע אליה עם הוריו ורכבות השנים לבדו, להתארח אצל ידידים. לפעמים לקנות ביצים וחלב. „סחורה טובה", הוא אומר, „מחירים סבירים". כשבגר והיה מורה בכפר, הגיע למושב פעמיים לקן של תנועת הנוער העובד, להרצות לפני ילדי המושב על היחסים בין יהודים לבין ערבים. הקן, אגב, נמצא במרתף מול הבית של רפול.

רפול הפליג בסיפור על ילדותו. „מאז שאני זוכר את עצמי הייתי באיכסל", אמר, „אבו־מוסה הדוד שלך, היה אצלנו בן־בית. אבא שלי לימד אותו לקרוא ולכתוב בערבית. הייתי בא לכפר עם אבא ולבד. כילדים רכבנו על סוסים בשבתות לאיכסל. פעם ברחה לנו פרה ובאנו הנה בלילה לחפש אותה. בחצות הזמינו אותנו לאכול ארוחה, אבל את הפרה לא מצאנו. לפני שהתגייסתי לפלמ"ח עבדנו הרבה ימים באיכסל. בחריש כבד עם טרקטור וגם בקציר. לנו היה הקומביין הראשון עם הנעה עצמית. אני עסקתי בהרכבה שלו, ובעונת הקציר עבדנו באיכסל. לעבוד פה זה היה אירוע. אצלנו, כשאתה עובד בשדה, אתה מביא אוכל מהבית. כשהלכנו לעבוד באיכסל ידענו ששם יש חגיגה ולא צריך להביא אוכל".

דראושה: „המושג 'שכנות טובה' יושם ביחסים בין הכפרים שלנו. אני לא זוכר ששמעתי פעם ביטוי עויין כלפי תל־עדשים. אפילו במלחמת '67. כשכל הגברים של תל־עדשים הלכו לשרת בצבא, יצאנו משלחת של מחנכים ואנשי ציבור מאיכסל להפגש עם זקני תל־עדשים, להציע עזרה בעבודה החקלאית".

רפול: „בצד יחסים הדוקים היו גם מריבות. רועים עולים עם עדרים על השדות. היו מירדפים על סוסים, היתקלויות ומכות. גם הסיפור של '67 מחולק לשני חלקים. כשלא ידעו מי מנצח במלחמה, הערבים חשבו שהנה מחלקים את תל־עדשים ביניהם. אבל זה נכון שאחר־כך באה משלחת מאיכסל ועזרה באיסוף החציר".

דראושה: „אני לא מסכים עם רפול. אולי היתה התבטאות של איזה ילד. לא שמעתי דברים כאלה. שמעתי על אנשים שתרמו דם, תרמו כסף ועזרו לקיבוצים השכנים בעבודות. אנשים הביעו את מלוא ההזדהות עם המדינה".

רפול: „ב־'48 התגייסתי לפלמ"ח. אבא שלי השאיר את איכסל כמקומו. דאג שהתושבים לא יברחו ולא יגורשו. זה היה על חוט השערה".

דראושה: „את הסיפור הזה שמעתי מההורים שלי. תושבי איכסל ברחו להרים. הלכה משלחת לאבא של רפול זכרונו לברכה והוא אמר להם, 'תחזרו, אני אחראי שלא יפגעו בכם לרעה'. ובאמת הוא בא בעצמו לאיכסל. מתארים אותו עם מכנסיים קצרים ואקדח ארוך. הוא אמר: 'תחזרו הביתה, אנחנו שכנים' ואנשי איכסל חזרו".

האשה ליילה מגישה תה בכוסות חרסינה פרחוניות. אני שואל איך קרה שעד כה לא נפגשו לשיחה באחד הבתים שלהם. הם משיבים בתירוצים קלושים.

רפול: „יש באיכסל אלף אנשים שלא פגשתי".

דראושה: „הוא היה בצבא ואני במערכת החינוך, ושנינו חברי כנסת חדשים".

רפול: „יש אנשים שהנסיבות לא מפגישות אותם".

אחרי הפוגה קצרה דראושה לוקח אוויר ומתחיל לדבר מהלב: „תראה, השם של רפול נקשר במספר ציטטות שנתנו לו דימוי שלילי. היו לו התבטאויות קשות נגד ערבים כמו 'ג'וקים מסוממים' ו'אם אתה רוצה לדעת מה ערבי חושב – תפתח לו את הראש'. נקר־היכל דמות של אדם שונא ערבים, שאין לו סובלנות, שהוא קשוח. דמות שלילית".

רפול: „אני שונא את מי ששונא אותי. לא ראיתי צורך להצטדק. בנושא הג'וקים סלפו וסרסו את מה שאמרתי. למטה מכבודי לנסות להוכיח שזה שיקר והוא סילף. זה דבר אחד. דבר שני: 37 שנים וגם לפני כן, הייתי חייל שנלחם נגד ערבים, מה יש להכחיש כאן, ונפצעתי שלוש פעמים. סליחה, ארבע פעמים, אבל פעם אחת לא באשמתם. זה לא יצר תהום ביני לבין הערבים. יש לי המון חברים ערבים. שרתו תחתי בדואים ואחרים. הם באים אלי הביתה ואני בא אליהם. מנקודת מבט אישית אני לא מנסה לקבל תדמית יפה ממה שיש לי, של חייל שנלחם כמעט ארבעים שנה. אי־אפשר להגיד שאני אוהב ערבים, או, מצד שני, שונא מוחלט של ערבים. אני לא יושב עכשיו באיכסל לייפות דברים. זה לא מרחיק אותי מיחסים שכניים ואפילו טובים מאוד עם ערבים מאיכסל וכפרים אחרים, שאני נותן בהם אמון והם נותנים בי אמון ומשתפים פעולה בחקלאות ובתחומים אחרים".

נכנס אחמד מוסה, כפייה לראשו. רפול זינק לעברו בשמחה. הוא תיכנן ביקור נימוסין קצר. רפול ביקש ממנו להישאר. הוא שאל אם אינו מפריע. רפול אמר, בשום אופן לא. הדוד ישב כנוי, מלמל הרהורי תפילה והאזין בשקט לשיחה. עכשיו מדברים על יאסר ערפאת. שניהם ניסו להגיע אליו. רפול דרך ביירות במלחמת לבנון. דראושה לפני שנתיים דרך המועצה הפלשתינית ברבת־עמון.

רפול: „לא היתה לנו מטרה ללכוד אותו בביירות. הרבה פעמים יכולנו להרוג אותו. במקרה מסויים שקלתי אישית לתת פקודה להרוג את ערפאת, אבל אז נהרגים הרבה אנשים חפים מפשע. אז אמרתי 'לא'. ערפאת לא מהווה איום, אלא ארגון הטרור שלו. אם הוא ילך – יבוא אחר".

דראושה: „התכוונתי להגיע אליו לעמאן ולקרוא לו לבטל את הסעיפים באמנה הפלשתינית שלא מכירים בזכות הקיום של מדינת ישראל ובזכותו של העם היהודי למולדת, אלא רק בזכותו של העם הפלשתיני. רציתי לדבר עם ערפאת. עוכרה שרק במשא־ומתן ודיאלוג אפשר לפתור בעיות. המלחמות לא פתרו את הסכסוך. שני העמים שילמו מחיר כבר. אינכם יושבים ליד השולחן. צריך פתרון שיבטיח את קיומה של מדינת ישראל וגם את זכות הפלשתינים להגדרה עצמית. זה יכול להתממש בקונפדרציה של שלושה עמים – הישראלים, הירדנים והפלשתינים".

רפול: „דראושה אומר בעצם את מה שהציונות אמרה עד '48 – שיהודים וערבים יכולים לחיות בארץ־ישראל. כשהיתה תוכנית החלוקה – הישוב היהודי יצא מכליו משמחה, אבל הערבים פתחו במלחמה. את ירדן הייתי שם בצד. 74 אחוז מהתושבים שלה הם פלשתינים. אם היו חיים שם יהודים, היה מה לדבר על קונפדרציה. שיתוף פעולה? בבקשה. כמו הלנד ובלגיה. בארץ־ישראל המנדטורית חיים שני מיליון ערבים. המסגרת הפוליטית היא מדינת ישראל. אם הערבים רוצים להשתלב במדינה, בבקשה. אבל הם לא יכולים גם לרצות להיות פה וגם להלחם בנו, כשהמטרה של המלחמה ידועה. לא צריך להיות נביא בשביל להבין אותה. הם צריכים להכיר בזכות היהודים על ארץ־ישראל ולהפסיק להילחם בנו. דראושה מייצג גישה אחרת מזו המקובלת בעולם הערבי ובקרב ערביי ארץ־ישראל. הוא מייצג עמדה שיכולה להיות מקובלת עלי, פרט לקונפדרציה עם ירדן".

דראושה: „אם רפול מקבל את העמדה שלי, אז אנחנו מתקדמים יפה מאוד".

רפול: „אני ודראושה אולי כן, אבל לא עוד שלושה וחצי מליון יהודים ושני מיליון ערבים. אז שדראושה לא ילך מחר לכנסת ויגיד עלי, 'הנה יש לנו עוד פלשתיני'".

אחרי שיחה בת שעה הם עדיין מדברים בגוף שלישי. מהמטבח של ליילה עולים ריחות טובים של תבשילים. עבד־אל־וואהב פורש לשם לכמה דקות, לברוק אם הכל בסדר. הצלם מנסה לשכנע את רפול לעבור לכורסה אחרת מתחת לתחריט של מסגד אל־אקצה. רפול מסרב. צלמנו אומר ששם גם הר הבית. רפול מעדיף להישאר במקומו.

דראושה חוזר לסלון ומביא איתו קצת מחומו של המטבח. פתאום הם עוברים לדבר בגוף ראשון.

רפול: „הבעיה שלך היא עם החברים שלך, הערבים באיכסל, בעראבה, באום־אל־פאחם, ועם אלה שרצית להפגש איתם בעמאן. אני מסכים עם ההכרה שלך במדינת ישראל ושאפשר למצוא דרך לשבת יחד לסדר את העניינים בינינו. זה בתנאי שירדן לא בעניין, בתנאי שארץ־ישראל מוכרת כשייכת לעם היהודי, ובתנאי שלא נלחמים ולא מפעילים טרור. אלה תנאים קשים, אבל לנו אין אלטרנטיבה שתאפשר קיום. אם הערבים היו מקבלים את תכנית החלוקה, אז מה שדראושה אומר היום, היה נכון אז. אבל אסור להחזיר את גלגל ההיסטוריה. המצב הקיים הוא קו ההתחלה".

דראושה: „הבסיס החוקי והמוסרי של ישראל זו תוכנית החלוקה. זו היתה החלטה היסטורית. יש עובדות בשטח, יש שתי תנועות לאומיות, ושני עמים שמעלים טיעונים צודקים. אתה, רפול, מצפה שהערבים יכירו ביהודים בלי שהיהודים יהיו מוכנים להכיר בזכויות של העם הפלשתיני? אפשר להמשיך לחכות לשווא. ההכרה צריכה להיות הדדית. יש שני עמים בין הירדן לים, ולשניהם זכויות צודקות על אותה כיברת ארץ. אני מדבר על הכרה הדדית – זה המפתח לפתרון הבעיה. מדינת ישראל מימשה את זכויותיה בגבולות '67. יש מקום למימוש זכויות הפלשתינים בשטחים הכבושים, למימוש המאוויים להגדרה עצמית, למדינה שלהם. אם זה יקרה, אני אשאר כאן בביתי באיכסל, במדינה שלי – ישראל. אני חלק אינטגרלי ממנה. אבל אני רוצה פתרון כדי שיהיה לי יותר קל להשתלב במדינה ולהזדהות איתה".

כשנודע על נסיעתו הפתאומית של ח"כ דראושה לקפריסין, היה הבית שרוי במתח גדול. האשה רצתה לראות אותו חוזר. עבד־אל־וואהב רצה להיפגש עם ראשי אש"ף כדי להביא אליהם את דברו של הערבי הישראלי, שדעתו אינה נשמעת כלל.

רפול: „אם הייתי דראושה – גם אני הייתי נוסע לעמאן. הוא ערבי והוא מרגיש כמי ששייך לעולם הערבי, שיש לו רעיון טוב ואת הרעיון הזה הוא יכול להביא לשם. מבחינתו הוא צודק. יש לו הלך מחשבה והוא ניסה להגשים אותו. אני לא מאמין שהוא היה משיג משהו. דעותיהם של ראשי אש"ף רחוקות מדעותיו של דראושה".

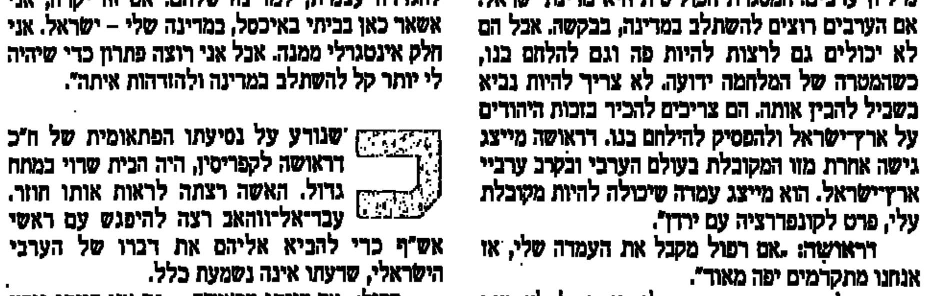
דראושה: „הן שונות, זה נכון. אם לא היו שונות, לא היתה שום בעיה ולא הייתי מנסה להגיע אליהם".

רפול: „יש גם בעיה פורמלית שאסור לנסוע

(המשך בעמוד 32)

רפול: „דראושה מייצג גישה אחרת מזו המקובלת בעולם הערבי ובקרב ערביי ארץ־ישראל, גישה שיכולה להיות מקובלת עלי פרט לקונפדרציה עם ירדן".
דראושה: „אם רפול מקבל את העמדה שלי אז אנחנו מתקדמים יפה מאד".

רפול: „היו צריכים לתת לדראושה לנסוע לרבת־עמון, להיות שליח שלנו, שישמע מה רוצים באש"ף ואם יש סיכוי שיקבלו את 242 ו־338. אבל דעותיהם רחוקות מדעותיו".
דראושה: „הן שונות, זה נכון. אם לא היו שונות, לא היתה שום בעיה ולא הייתי מנסה להגיע אליהם".

רפול והמוכתר: „אבו־מוסה היה אצלנו בן־בית. אבא שלי לימד אותו לקרוא ולכתוב בערבית. בעונת החריש והקציר עבדנו באיכסל. זה היה אירוע. אצלנו צריך לקחת אוכל לשדה. כשהלכנו לעבוד באיכסל ידענו ששם יש חגיגה ולא צריך להביא אוכל מהבית".

אצבעוני לא היה כזה

אותו אדם, אבל יותר קטן

בחברה המאצ'ואיסטית שלנו הנמוך הוא חריג המקלקל את השורה. תמיד הם היו מוזרים־להשכיר, ליצני חצר, בדרנים, להטוטנים. יחד עם זאת היה בהם מין קסם מושך: האין הגמדות תחפושת המכסה על גדלות מאגית? נמוכי־קומה ישראלים מספרים על החיים במדינה שעדיין מתמחה בנעיצת מבטים ובזיהוי הנמוך עם הנחות. אליזבט ופרלה אוביץ, קרבנות ניסוייו המזוויעים של ד"ר מנגלה באושוויץ, כותבות בספר חדש כי ע"י חקר משפחתן הוא קיווה לגלות את הקוד הסודי של הצמיחה האנושית.

מאת שרית פוקס צילומים: דפנה קצור

הלצה של הטבע, הגמדים. אותו אדם, אבל יותר קטן: דיסהרמוניה שטנית, אבל גם הרמוניה של ילד נצחי. אולי אפילו לא אדם. בובות משחק. באוסטרליה מתחרים עכשיו בהדיפתם לרוחק כתחליף לכדור ברזל. „אם הפירמידה החברתית לא נותנת לך הזדמנות להתפתח ולחוש כבן־אנוש, אתה מנסה לקנות לך תחושה דומה על־ידי כך שתהפוך עצמך לטיל" – כתב נמוך־קומה אחד בבטאון אנגלי של נמוכים, על המנהג הזה של הפיכת הגמדים לכדורי משחק.

אלפי שנים הם היו מוזרים להשכיר, ליצני חצר, בדרנים, להטוטנים. בימי הביניים מינו אותם להיות שומרי האוצרות המלכותיים כדי שניתן יהיה לזהותם בקלות וללכוד אותם אם ינסו לברוח. לא התקדמנו הרבה ביחסנו אל הגמדים, אשר יכונו להלן בשם נמוכי־קומה, כשם שהנורמלים לא יכונו כאן בשם ענקים. גם החברה הישראלית מתמחה בנעיצת מבטים ובזיהוי הנמוך עם הנחות. בארצות אחרות הם מרוותים, לא צולבים אותם בכל רגע. פרופסור סיריל ליגום, ראש המכון הגנטי בבית החולים איכילוב, מספר לי על הורים לילדים מוגבלים שירדו מן הארץ מסיבות אלה. בחו"ל, הוא אומר, אפשר לטייל אתם במוזיאון ואף אחד לא יסתכל עליהם במקום על התמונות. בארצות־הברית מלמדים בבתי־הספר להבין את השונה והמוגבל. ילדים כבני 11 מבקרים במוסדות למפגרים וחרשים ונפגשים עם נמוכים. מחנכים אותם לכבד כל אחד כחלק מהיצע החיים.

ועם זאת, קוסם נמוך־הקומה לאדם הרגיל: תעתוע המכיל איזה סוד. האין הגמדות תחפושת המכסה על גדלות מאגית? אצבעוני לא היה כזה? וגיבורו הננס של גינטר גראס ב"תוף הפח", לא מנפץ שמשות בקולו, ומאלץ את תופי התזמורת הנאצית לנגן ואלס במקום מארש? אליזבט ופרלה אוביץ, מוצגי ניסוי אצל ד"ר מנגלה באושוויץ, כותבות בספרן העומד לצאת לאור (בהוצאת "נווה"), כי באמצעות חקר גמדי משפחתן מטרנסילבניה קיווה מנגלה לגלות את הקוד הסודי של הצמיחה האנושית, שאולי הוא המפתח אל הנצח.

מיתוסים שמיתוסים. כאשר מתכוננת רותי ינאי לטפס על כורסה רגילה, היא נראית לי כמו קופץ לגובה בתחרות אתלטיקה: אומדת את גובה הרהיט, מתכננת את סיכוייה, שואפת אוויר, מעמידה פנים שכל זה לא מטריד אותה והופ! לא הגיעה. ושוב: אומדן, תכנון, שאיפה, נונ־שאלאנטיות ו־הופ! הצליחה. חיים שלמים נצפים מלמטה. אל דלפקי המשרדים הממשלתיים אין הנמוכים מגיעים. הביורוקרטיה מהלכת מעליהם אימים כפליים. עליה לאוטובוס גובלת בהסתכנות, והשגת הגבינה הצהובה במקרר של הסופרמרקט כבקשת חסד: סליחה, אולי אתה מוכן לעזור לי להגיע. גם הטלפון הציבורי הוא התממשות הזדון: אי אפשר ליצור קשר.

אל נמוכי הקומה הגעתי בעקבות ידיעה בעתון קופת חולים על הקמת מרכז לנמוכים בבית־חולים "רוטשילד" בחיפה בניהולו של ד"ר צבי בורוכוביץ, רופא ילדים שהתמחה באוניברסיטת לוס־אנג'לס בגנטיקה קלינית, שם נמצא גם מכון בינלאומי לחקר הגמדות. מפיו אני לומדת לערוך הבחנה גסה בין שני סוגי נמיכות קומה (כאשר ידועים בעצם מאות סוגים). יש נמוכים על רקע חסרון הורמון גדילה, ויש נמוכים שתאי הסחוס שלהם פגומים ומונעים מן העצמות להתארך. האחרונים הם בעלי גוף חסר פרופורציה, כלומר גפיהם התחתונות בדרך־כלל מפסיקות להתארך. חסרי הורמון הגדילה מתפתחים באופן פרופורציונלי.

יש להודות כי הלכתי להכיר את העיוות החיצוני מקרוב, מתוך מה שנראה לי עכשיו כמציצנות של הבריאים כביכול. אחרי כך וכך שיחות, גיליתי עולמות מרתקים של נפילות ותעוזות, של אינטנסיביות רגשית, של אהבת היפה וההרמוני שלא על מנת לכבוש או להשיג. חלק מהם הפנימו דימוי ראשוני נורמלי, שמאמין כי יגדל. מסיבה זו, אולי, לא פגשתי כמעט נמוך־קומה אחד שאיננו מתפלל. פרלה, ניצולת זוועות מנגלה, אומרת לי בפתח שיחתנו: „אתמול התפללנו שאלוהים יעשה נס גדול, ובין־לילה נקום גדולות. ובכל זאת קמנו קטנות".

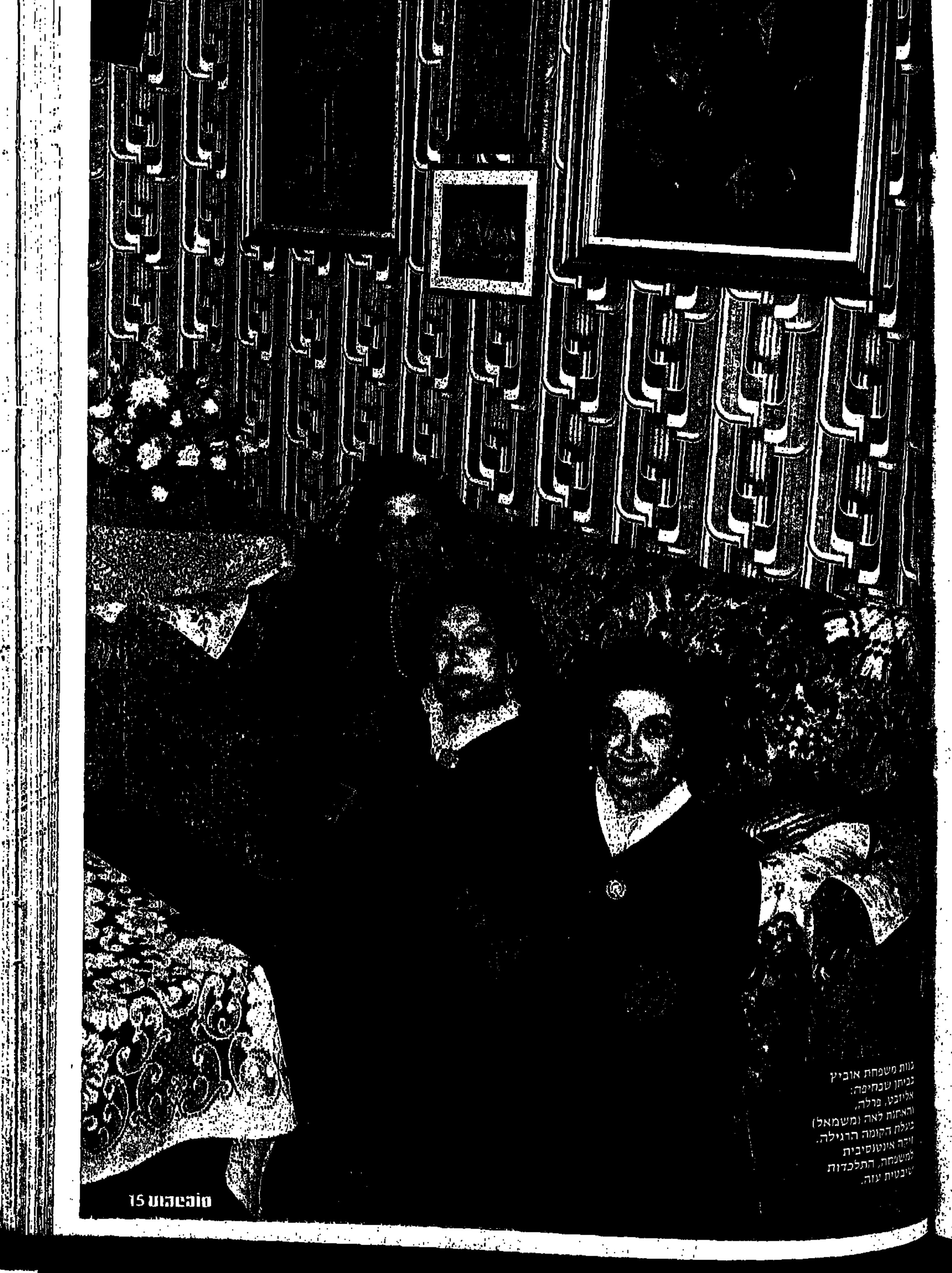
חיים שלמים בנסיון לנפץ את המראה המשקפת את מוזרותם. הגמד בסיפורו של אוסקר ווילד "יום ההולדת של הנסיכה" נופח את נשמתו ביום שבו מביאים אותו אל הארמון המלכותי, והוא מגלה במראה את דמותו המפלצתית. נמוכי הקומה בישראל לא הצליחו, מאותה סיבה של אי־היכולת להביט במראה, להתכנס בחבורתא ולהקים אגודה. כשהתיישבו במעגל זה מול זה בכיתה של טליה חאן, מרעננית במכון וייצמן, לא אהבו לראות את עצמם זה מול זה. כשהם מתבוננים בנורמלים הם עשויים להתמכר לאשליה שזוהי גם דמותם.

ביחידה להפרעות בגדילה במרכז הרפואי "בילינסון", נבדקו ציפיותיהם של נמוכים לבני ולבנות זוג. הסתבר כי רובם מעדיפים להנשא לבעלי קומה רגילה, רק לא להציץ בעצמם. פרופסור צבי לרון, מנהל היחידה ומומחה בעל שם עולמי, יום הקמת

(המשך בעמוד 17)

אליזבט ופרלה אוביץ: באושוויץ שאב מנגלה את נוח העצמות ניעמוד השדרה שלהן ומיצץ את דמן בהקזות אין־סופיות. אבל באופן מוזר גם נטה להן חסד.

נות משפחת אוביץ בביתן שבחיפה: אליזבט, פרלה, והאחות לאה (משמאל) גולת הקומה הרגילה. זיקה אינטנסיבית למשפחה, התלכדות שבטית עזה.

אותו אדם, אבל יותר קטן

(המשך מעמוד 15)
עמותה העוסקת בעיקר בפרסום ומתן מידע, ופחות במגעים בין הנמוכים לבין עצמם. עכשיו מנסה קבוצת הורים להקים את ענ"ק (עמותת נמוכי קומה) כדי להגן על זכויותיהם, בכוונתם להגיע עד לכנסת. יש בה רק ההורים. הילדים אינם נוטים להתחבר אליה.

נכיתה של טליה נחשפת שמחת .אהבתה אל אולק בעלה גבה־הקומה. "בגיל צעיר מאוד", אומרת טליה, "יש מין התכחשות לענין, את כאילו חושבת: גם אני אגדל. עוד כמה סנטימטרים וגם אני אגיע. ההורים אומרים: אף פעם לא תגדלי, אבל הורים אינם עוסקים תמיד. לפעמים הם אומרים: אם תלמדי, תקבלי ציון טוב, ולא כך קורה בסוף. כשאני יושבת אתך, אינני רואה את עצמי אלא אותך, אני שוכחת שאני שונה, ומתנהגת כמו כולם. את יודעת איך את נראית? שאת צריכה ראי".

משפחת בעלה ניתקה את יחסיה עם בנה ואינה מכירה את נכדתם דינה, ילדה רגילה. "הם היו מקווים שאולק יביא בחורה בלי רגל או בלי יד", אומרת טליה בעצב. "פעם רציתי להצטרף לאולק לחתונה משפחתית. אחותו נזעקה: 'אוי ואבוי, שלא תעשי. הורי ימותו. תסתכלי על עצמך איך את נראית'". וטליה מוחאת כפיים בצחקוק עליז. הזיווג בין טליה לאולק הוא פרי משיכה אמיתית המצפצפת על הנורמה. אולי זו אהבה שאינה תלויה בדבר, והמביט מן הצד מקנא.

"אין שום דבר מוזר כסיפור אהבה כשלנו", אומר אולק, גבר משוחרר. "אז אני לא מאצ'ו. אז אני לא נראה כאשה. אבל אינני מתבייש. ברחוב אנחנו הולכים יד ביד. זו היא שמתביישת בעצמה בגללי. לפעמים אנחנו הולכים ברחוב ופתאום אני מגלה אותה מהלכת מאחור. היא נותנת לי הזדמנות להתנער ממנה".

"יש לי מזל", אומרת טליה, "זה מין פלא כזה, שהוא נמשכנו זה לזה, כאילו אלוהים ברא אותנו להיות יחד, ואני יודעת שזה לא מפני שאני יפה ומושכת אותו, זה מעבר לזה".

"נכון", אומר אולק ופניו מאירות, "את לא יפה". "אבל גם אתה לא מי יודע מה", צוהלת טליה.

בן נכנסת לביתה של טליה נערה יפהפיה בת 12, שרגליה הפסיקו לצמוח. היא באה לביקור עם הוריה. ענת (שם בדוי) מתגוררת במושב ליד ירושלים ויש לה אחים בעלי קומה נורמלית כמו ההורים. פעם המתינה ענת שעות לאוטובוס ולא עצרו לה. הנהגים חשבו שהיא ילדונת קטנה. בבית הספר הקודם הילדים התעללו בה. הרביצו, רחצו, הרימו. ענת, כמו נמוכים רבים שפגשתי, ניחנה ביכולת אותנטית לבטא את סיבלה: "קשה לי לקבל שככה מתנהגים אלי. הייתי רוצה להיות כמו אחרים. אני מודאגת מהמחשבות על העתיד. מה יהיה אתי?"

"ההורים לא תמכו בענת", אומרת אמה. "הם רצו להשאיר אותה כיתה כי היו לה בעיות ריכוז. בוודאי שראשה היה בעניינים אחרים. היא מודאגת, אינה שקטה. אמרתי להם: אם תשאירו אותה כיתה והיא תחזור שוב על אותו חומר, היא תגבה? אתם רק מגדילים את מוגבלותה". פעם שאלה ענת את אמה: מי ירצה להתחתן אתי? האם השיבה לה: לאף אחד אין הבטחה שירצו אותו, אבל בוודאי שלך יהיה יותר קשה.

יחס ההורים הוא שיקבע את גורל הפגומים בעתיד, שלא יסבלו מפיגור עקב יחס הסביבה. צוות הפסיכולוגיות והעובדות הסוציאליות ביחידה להפרעות בגדילה ב"בילינסון" (ביניהן אסתר גופר ועדה ארז), מספרות לי כי "משפחות התופסות את הבן כבושה וכאסון, גורמות לנסיגתו מכל המערכות. אם נמוך המקרין בטחון יקבל תיזון חוזר חיובי. אנחנו קיימות כאן כדי לפעול למען זה שהמגבלה לא תחסום אל תחומי חיים אחרים, והפוטנציאל האישיותי שלו לא יאבד". פעילות העובדות מתחילה אצל מיטת האם מיד לאחר הלידה. הן מגלות רגש אשמה או אכזבה שלא"ילדו את שהיצור המושלם אליו פיללו. אחר־כך מתפתחת תוקפנות כלפי הילד, אבל לפעמים גם הגנת־יתר הורסת, שהיא מין תוקפנות מוסווית.

הציפיות מנמוך־הקומה יכתיבו את התפתחותו הרוחנית. במחקר שנערך ביחידה (בו נבדקו שתי משפחות) נמצא כי ילד שלא ציפו ממנו וגוננו עליו כאילו היה חסר אונים, הגיע להיות סבל במכולת. במקום שבו ציפו ממנו להגשים את הפוטנציאל שלו, נתנו לו עידוד ותמיכה, הגיע הילד לאוניברסיטה. עצוב שהציפיות מהנמוכים מגומדות כל־כך. לפני שנתיים נערך סקר אצל מעסיקים במפעלים גדולים. הם נשאלו אם יקבלו נמוך לעבודה, ורובם השיבו: מה אני צריך את זה? כאילו שהקטן הוא שווה פחות. לפעמים זה הפוך, אומרות מטפלות ביחידה לגדילה: אנשים אלה מסורים יותר, משקיעים יותר, הם נעדרים פחות מהעבודה, כדי להוכיח את עצמם. בעבודתן משתדלות המטפלות להגיע גם אל הדימוי הפנימי של הנמוך, התלוי בתפיסת האדם את עצמו. דימוי פנימי יכול להתמודד עם הנתונים החיצוניים. כי מי שתופס את הצורה הפיזית כמרכיב מכריע בהתמודדות בחיים, ברור שיהיה הנפגע הנצחי.

באחד מביקורי בביתו של נמוך־קומה בן 12, פגשתי בהורים שאינם מקבלים את הבן, כמו אי קבלת הדין. נאורות כביכול של הורים שכיסתה בסופו של דבר על סלידה. האם סיפרה לי כיצד מתייחסים אליו בבית בצורה טבעית ונורמלית ולא מוותרים לו על כלום, וכיצד הלכה לבית־ספרו של הילד להסביר את מגבלותו בפני התלמידים. הילד ישב בכעס על הספה. שאלתי כיצד הוא רואה את חיי המשפחה והאהבה שלו בעתיד. אמו התערבה ואמרה: "לעידן (שם בדוי) לא יוולדו ילדים, כי לא צריך להביא עוד כמוהו לעולם. אני לא רוצה שיהיו עוד כמוהו כי זה קשה לחיות בגובה כזה בעולם, נכון עידן?". "נכון", הנהן הילד בראשו כמי שכפאו השד. והאב שליווה אותי לדלת אמר: "זה נורא שאין חוק המחייב בדיקת אולטרסאונד של העובר לבדיקת גודלו. הרי מתבקש היה שהגזע הזה של הגמדים ילך וייעלם, לא?"

רני (שם בדוי) העובר בפקולטה לחקלאות ברחובות, הוא בריחה אבזרית במיוחד של הטבע. מטר וארבעים, לא ממש נמוך, אבל לא גבוה. חסר בגופו האנזים הקושר את ההורמון לעצם. עד גיל 19 עוד התייצב בחדרו של פרופסור לרון מלא תקווה, לברוק אם קרה איזה נס. אבל אז בישרו לו שעצמותיו נסגרו. היתה לו פנטאזיה, שסימלה עבורו מימוש של עוצמה מדומה: ללכת לצבא. הוא הרגיש כי הצבא זה אלוהים, כך הוא אומר. וכשהצבא אמר "לאו" מפני שהתקן המינימלי זה מטר אבעים וחמש, הרגיש דני כמו שאלוהים דחה אותו. "זו היתה מכת מוות. כל החברה שלי בנוער העובד היתה בנויה על חלומות צבאיים. רובם הלכו לקומנדו ואני לא העזתי לספר להם שלא התקבלתי. הלכתי לתל־השומר וניסיתי לערער. טענתי שאני מסוגל לעשות הכל. גם גמדים יורים, לא. טלטלו אותי מאיש לאיש שלושה חודשים. הרגשתי שזה לא המדינה שלי. בגיל עשרים הסכימו סוף סוף לקבל אותי בהתנדבות. אבל התנאים פגעו בי: רק חובות בלי זכויות. אם מחבל הורג אותי, אני לא נחשב חלל צה"ל. לחשוב שצה"ל לא אחראי עלי, זה משפיל". בחברה המאצ'ואיסטית שלנו, הנמוך הוא הריג המקלקל את השורה. פארודיה על חזון הגזע המושלם והנפילי שרצינו להקים כאן בדם וביזע.

ביתן של פרלה ואליזבט, שאריות הפליטה ממשפחת שבעת הגמדים, צאצאיו של רב נמוך־קומה שנישא פעמיים לנשים נורמליות וילד אותן, נראה כמו בית־בובות. אסתטיקה מתוקה עד כדי אכזריות: פרחי פלסטיק מרהיבים, כריות סאטין בוהקות, וילון תיאטרלי ארום. אליזבט ופרלה יושבות על שרפרפים, שמלות ירוקות תואמות מעשה ידיהן עם מלמלות לבנות, תליוני זהב ועגילים דמויי אשכולות. תמונות שמן מתקתקות מנציחות בריאליזם מרהים את נעוריהן.

ב אושוויץ שאב מנגלה את מח העצמות מעמוד השדרה שלהן, עקר את שיניהן, תלש את שערותיהן בפינצטה, הזריק לקיבתן חומר שהעלה קצף על שפתיהן ואילץ אותן לעשות צרכיהן בפומבי. הוא עקר אותן בפישוק והחדיר בהן חומר שהכאיב להן עד טירוף, הוא מצץ את דמן בהקזות אין־סופיות, אבל באופן מוזר, ואולי הסוד טמון במידותיהן הננסיות, נטה להן חסד, עד שלפעמים הן הוגות לו איזו חיבה איומה כמו לאב גדול ורחמן. הוא העמיד לרשותן מגורים מיוחדים, עם אסלה המוקפת מחיצה צבעונית; הוא הביא להן פודרה, אודם ולק לציפורניים; לתינוקה של האחות לאה, שמשון בן השנה, שגם את דמו מצץ כעלוקה, היה מביא לפעמים צעצועים ואומר בחיוך: "תראה מה הביא לך הדוד".

הן ידעו את חולשתו של מנגלה אליהן, שנבעה מלהיטותו להפיק מהן את סוד הגניוס האנושי, ואפילו ניצלו אותה כדי להציל ירידות בעלות גובה נורמלי במתנה. הן הציגו אותן כתור בנות משפחה, שבלעדיהן לא יוכלו לתפקד. פעם עמדו להפריד אותן מ"הגדולות", כלשונן, ואליזבט הלכה להתחנן בפניו: "אני פונה אליך כמו ילד הפונה אל אביו כשהוא זקוק לו, גם אם חטא כלפיו. אני מקווה שתוכל להבין, להרגיש ולסלוח כמו אב". בלי ה"גדולות", אמרה לו אליזבט, מי יביא לנו מים? מי יעלה אותנו למיטות? ולהשלמת ההתרפסות השוותה אותו אליזבט לאלוהים וכך הצילה לבסוף את ה"גדולות".

בסופו של דבר תייבות הגמדיות למנגלה את חייהן. הן כבר עמדו בתוך תא הגזים החשוך, כאשר לפתע גילה מנגלה מבחוץ שעומדים לעשות מקלחת ציאניד למקור תהילתו בעתיד. "אפשרון! אפשרון!" (להפסיק, להפסיק), הוא זעק. אז נשמעו דפיקות בדלת ועוללות. גאוותו נחלצו משם. שפכו עליהן מים קרים כקרח ועטפו אותן בשמיכות. את מחיר הצלתן הוא גבה מאוחר יותר.

יום אחד הלביש אותן במחלצות והוריק אותן בקוסמטיקה, כדי לקחת אותן אל בית התולים לקציני הוורמאכט "לאזארט", שם האכילו אותן בשר, תפוחי־אדמה ולחם. הן נעצו כפות ומזלגות שכבר נשכחו בתוך המזון, וחיכו ברמעות של עלבון לבאות. אז הגיע הימלר במכונית מהודרת, והגמדיות הוכנסו לאולם ענק מיד לאחר שהוצאה ממנו גוויה עטופת שחורים. הגמדיות חשבו שהן הולכות למות, אבל

(המשך בעמוד 41)

משפחת אוביץ בהופעה של להקת התיאטרון שלה, "ליליפוט".

כור אטומי, מה בוער?

ב־1948, בעיצומה של מלחמת השיחרור, חשב דוד בן־גוריון להקים בישראל כור גרעיני, הזעיק מפאריס להתייעצות את בונה הכור הצרפתי הראשון, שהיה מוכן להשתקע בארץ. תכנית התמסמסה, וכך הפסידה ישראל את משה סורדין, מדען אטום מבריק ובכיר שגדל בתל־אביב, בוגר גימנסיה "הרצליה", שהתגלגל לצרפת. חשיפה של איש מיסתורין.

מאת אלכס דורון

מוריס־משה סורדין (משמאל) עם ז'וליו קירי (מימין) ור. דוטרי שר החימוש הצרפתי ליד הכור האטומי הראשון של צרפת ב־1948: „דיברו איתו בטלפון, שמרו עליו בסוד".

עתה מותר לגלות: עוד ב־1948, בעיצומה של מלחמת השיחרור ובעיקר לקראת סיומה, החל דוד בן־גוריון חוגה בתוכניות להקמת כור אטומי ראשון בישראל. לצורך זה אף הובא לארץ, לפגישה מיוחדת עמו, מומחה מפאריס. „בונה התנור האטומי הצרפתי", הגדיר אותו ב.ג. ביומנו.

שלוש פעמים באותו יומן מוזכר שמו של המומחה, משה (מוריס) סורדין, שבעיני ב.ג. היה לו יתרון נוסף: לא רק שתפס עמדת מפתח בין מדעני האטום של צרפת, אלא שהיה גם „צבר" וחניך הגימנסיה הרצליה בתל־אביב.

לראשונה מזכיר אותו ב.ג. ביומן המלחמה שלו כבר בספטמבר 1948. היה זה חמישה ימים לאחר רצח הרוזן ברנדוט, כאשר המופתי והוועד הערבי העליון החליטו על הקמת ממשלה פלשתינאית למרות התנגדות המלך הירדני עבדאללה, כאשר בירושלים התנהלו חילופי־ירי, אצ"ל התפרק, ניצנים נפלה בקרב גוש וכפר ורבורג הותקף בהתקפת מטוסים מצריים. ב.ג. כתב אז: „...מודיע לי ד"ר (דוד ארנסט) ברגמן, שלום פלדמן (פרופ' אלון תלמי) הצליח לארגן בפאריס מספר ניכר של אנשי מדע טובים בשדה הכימיה, הפיסיקה והביולוגיה, המוכנים לעזור לנו.

ביניהם (משה מוריס) סורדין, ארץ־ישראלי, התופס עמדת מפתח בקבוצת אנרגיה אטומית... סורדין, אומרים, מוכן לשוב לארץ...".

ב־20 בדצמבר 1948 כתב ב.ג. ביומנו: „...פרופ' אהרון קציר נפגש בפאריס עם בונה התנור האטומי הצרפתי... משה (מוריס) סורדין, מומחה לאלקטרוניקה וביחוד לראדארים...". וב־16 במארס 1949: „...בא אצלי משה סורדין, חוקר פיסיקה נוקלארית (גרעינית) בצרפת...".

ב.ג. לא הוסיף ביומנו פרטים מזהים אחרים על סורדין, ובכך תרם לא מעט ליצירת מעטה החשאיות סביבו. רק עתה, 37 שנה לאחר אותה פגישה עם ב.ג., נחשפת דמותו המופלאה של „איש המסתורין".

„יש בינינו נתק ממושך. לא ראיתיו למעלה מעשר שנים. למעשה, גם אני אינני יודעת עליו הרבה. נכון הוא שיש סביבו לא מעט מסתורין", מספרת אחותו של סורדין, אל"מ (בדימוס) רינה וורט, בעבר קצינת ח"ן ראשית הרביעית של צה"ל, אולם בעזרת הפרטים המעטים־יחסית שנידבה – נפגשתי לבסוף עם פרופ' משה סורדין ב"לובי" הזעיר של מלון פאריסאי קטנטן. אכן „צבר", כדברי ב.ג. גם עתה, בפאריס, בגיל 75, שופע חיוניות והומור, לא נפרד סורדין מאחד מסמלי הצבריות המובהקים ביותר: כובע טמבל בצבע חאקי...

רינה וורט: „כאשר הוזמן אז אחי לארץ, לא דובר על פגישה עם ב.ג. שמרו עליה בסוד. דיברו עמו בטלפון. פרופ' ברגמן התעניין אם יסכים לבוא. אחי שאל היכן יוכל להתגורר עם משפחתו – אשתו ובתו הקטנה – ואם תימצא לו עבודה הולמת. 'קודם תבוא – ואחר כך נראה...' אמרו לו. לא ידעתי דבר על בואו לארץ. רק מספסים את שיחתו עם ראש־הממשלה הפגישו אותנו. ג'יפ צבאי הגיע לביתי סמוך לחצות. שני אנשים מסתוריים התדפקו על הדלת: 'היה לך אח?', שאל אחד. 'מה זאת אומרת היה? – יש', עניתי ברעד. 'אז בואי איתנו – ונראה', אמרו והביאוני במהירות למשה חל תאריך ששכן אז ברחוב הירקון בתל־אביב. 'למה באת?' שאלתי את משה באותה פגישה חפוזה. 'לביקור קצר בלבד', השיב ולא הוסיף".

„אני זוכר היטב את הפגישה עם ב.ג.", סיפר לי פרופ' סורדין בפאריס. „הביאו אותי אליו בחשאי. התפתחה שיחה נעימה מאוד. עד מהרה התברר כי הכיר את אבי מרדכי, מייסד חברת המלח הארצישראלית בעתלית. ב.ג. התעניין מאוד באטום. חקר אותי בנושא הזה לפרטי־פרטים. הירבה להדגיש

(המשך בעמוד הבא)

שובר הלבבות

„הוא היה שובר לבבות", זוכרת אותו סופרת הילדים ימימה טשרנוביץ־אבידר, בת מחזורו, ט"ו, בגימנסיה הרצליה בתל־אביב. „בחור יפה מאוד. היום היו אומרים עליו ודאי: 'איזה חתיך משגע'. היה תלמיד מצטיין בריאלית. כל הנערות היו מאוהבות בו".

מחזור ט"ו היה מחזור גדול במושגי אותם ימים: מאה תלמידים. המחזור שהקים את תנועת "החוגים" בימי המשבר הכלכלי והאידיאולוגי הגדול של סוף שנות ה־20, והמחזור הראשון מ"הרצליה" שיצא להגשמה בגרעין מגובש. חבורה אליטיסטית של אידיאליסטים, שהתמודדו נגד אורח החיים הבורגני, רצו להגשים, לעשות ציונות. יצאו למעיין חרוד ללא ארגון, ללא הדרכה, רצו להתנחל בעמק. הנסיון התמים נכשל, חלק חזרו הביתה, מובסים בנפשם, שניים התאבדו, הנותרים הקימו את בית השיטה. „בטקס הסיום קיבל המחזור שלנו את התנ"ך מידי ביאליק, אחד־העם נהג לבוא אלינו בהפסקה הגדולה כדי לשתות תה בחדר המורים".

„את סורדין", אומרת ימימה אבידר, „לא ראיתי מאז שגדל. מעט למעט רק שמעתי שנעשה גדול בתורתו".

מרדכי סורדין, אביו של משה (שלישי מימין) עם הנציב העליון הבריטי ארתור ווקופ במפעלי המלח של עתלית: הוא רצה לבנות קודם את הארץ ואילץ את ילדיו לגור באוהל בתל־אביב".

(המשך מהעמוד הקודם)

את העובדה שיהודים רבים הם מומחים גדולים בתחום החדיש הזה ועוסקים בפיתוחו. התפעל מהעובדה שאדם צעיר, כמוני, הגיע לעמדה חשובה בצרפת. גם כאן ניצל את ההזדמנות להפגין את בקיאותו ביוונית. המלה 'אטום' ביוונית היא 'אטומוס', אמר, זה 'בלתי־מחולק', לא כן?... דיברנו על האפשרויות הרבות הטמונות באנרגיה אטומית. אחר־כך דיברנו על ראדאר. בארץ היה אז רק ציוד אמריקני, טוב כשלעצמו אבל די פרימיטיבי, שהיו עמו צרות־תיפעול רבות. אמרתי לב.ג.: 'אין בעיות! למעשה אפשר לבנות מיתקני ראדאר מצויינים מתוצרת מקומית. אין צורך בעזרה מבחוץ'. בעקבות זאת היפנה אותי ב.ג. להמשיך בשיחה בנושא זה עם הרמטכ"ל דאז, יגאל ידין, שהתעניין פחות באטום ויותר בראדאר. לצערי, לא היה המשך לשיחה – למרות שסוכם שכאשר אחזור לפאריס אמשיך לפעול משם..."

משה סורדין עלה לארץ מקרים, רוסיה, בתחילת 1920 יחד עם אביו מרדכי, אחיו חנוך ואחותו דינה. האם, ממשפחת תרשיש (שעל־פי מסורת משפחתית מתייחסת לגאון מוילנה), מתה משפעת בחורף 1919 כשהחלה המשפחה במסעה רצוף התלאות והממושך (שישה חודשים) לארץ־ישראל.

„אבא השתתף במהפכת 1905. נחשב לטירוריסט ולרבולוציונר. היה חבר בקבוצתם של מניה שוחט ופנחס רוטנברג. ה'אוחראנה' (המשטרה החשאית הצארית) לכדה אותו והוא חטף מכות רצח. תחילה היכוהו בגלל דעותיו הפוליטיות ואחר־כך – משום שגילו את יהדותו. אבא אירגן קבוצת יהודים במטרה לעלות לא"י ולהתבסס על תעשייה. הוא דיבר על כך שהארץ זקוקה בראש וראשונה לתעשיות־יסוד כמו שמן, מלח ומלט. אלא שעד מהרה פרץ וויכוח בין חברי הקבוצה, ורק 12 הצטרפו אלינו למסע", נזכרת דינה וורט. „האניה הפליגה לתורכיה שבה עשינו כמה חודשים. אחר־כך המשכנו לביירות, שם הוכנסנו להסגר, ומשם הצלחנו לבסוף להגיע ליפו, עם תעודת מזוייפות".

סורדין האב גרס כי „תחילה נבנה את הארץ ואחר־כך נבנה בה את ביתנו הפרטי". משום כך אילץ את ילדיו להתגורר באוהל, חשופים לגשם ולקור. הוא עצמו התגורר זמן־מה בחדרון קטן על גבול תל־אביב ויפו ומשם החל לארגן את חברת המלח שלו. עוד ברוסיה ניהל מפעל לייצור מלח, ואת סודות המקצוע הביא עימו. הוא היה דמות שנויה במחלוקת, וותיקי עתלית זוכרים אותו כאדם קשה מאוד אך יחד עם זאת בעל לב זהב. אחרים מספרים כי שנאו את התנהגותו הרודנית כלפי הפועלים. אלה גם אלה אינם מכחישים את מרכזיותו כמנהל־הפטרון הראשון של מפעל המלח.

דינה וורט: „הוא היה אבא רע לילדיו. כל זמנו ומחשבתו היו נתונים להקמת תעשייה ולפיתוח חברת המלח. מאיתנו, הילדים, דרש לדבר רוסית ולהתנהג כמו ברוסיה. בעתלית הקים בנק הלוואה וחסכון, קופת חולים לעובדי החברה וגם קבוצת כדורגל. למעשה היה המוכתר של עתלית. הוא פיתח יחסים מצויינים עם ערביי הסביבה. האפנדים מן הכרמל נהגו לבוא אליו מפעם בפעם כדי לערוך לכבודו 'פאנטאזיות'".

סורדין האב מת ב־1944. משה, דינה וחנוך סורדין נשלחו לפנסיון של גימנסיה הרצליה, פנימיה במבנה קטן ליד חורשת הגימנסיה. במושגי תקופתנו משה סורדין היה נער מחונן. הוא למד בקלות והשיג ציונים מעולים. בן 15 הצטרף ל"הגנה" והיה אחראי על הקשר בשירות הש"י.

„אהבתי במיוחד את נגריית הגימנסיה", נזכר משה־סורדין. „בניתי שם את הרהיטים לכיתה שלנו, ובקיץ השקיתי את גינת הגימנסיה וכך חסכתי כסף לשנת הלימודים הבאה. קיץ אחד קנינו, שלושה חברים, סירת דייגים ומפרש מערבים ביפו. את הסירה הצבנו בשפך הירקון ומדי יום שישי הפלגנו בה. שבת אחת יצאנו מתל־אביב לעתלית. ההפלגה נמשכה יומיים. חניית ביניים ללילה עשינו בקיסריה".

כאשר סיים סורדין את לימודיו ב"הרצליה" יצא לצרפת ללמוד הנדסה. „אלא שעד מהרה לא מצאתי עניין בכך והתחלתי לעבוד כחשמלאי במארסיי. אחר־כך הייתי טלפוניסט ואיש מורס על אניה. עברתי לנאנט כדי ללמוד שם הנדסת אניות, ולבסוף החלטתי לצאת לפאריס ללמוד אלקטרוניקה והנדסת חשמל. בן 21 קיבלתי תעודת הסמכה כמהנדס".

מ־1935 ועד 1939 עבד משה סורדין על הדוקטוראט שלו. פרצה מלחמת העולם והוא ביקש להצטרף לצבא. „אלא שבלשכת הגיוס בפאריס אמרו שאני נתין בריטי (מנדטורי) וסירבו לגייסני. המשכתי איפוא לעבוד על התיזה שלי במעבדתו של הפיסיקאי הנודע פול לאנז'וואן, ממציא הסונאר". סורדין היה שותף לפיתוח ההמצאה ויצא לבחון אותה לראשונה בנמל טולון, הבסיס המרכזי של צי המלחמה הצרפתי. „היה זה ב־1940. צרפת נשלטה כבר חלקית בידי הנאצים. האניה שעליה הוצבתי עמדה להפליג לגיברואלטר – אלא שהפליגה למארס אל־כביר שבאלז'יר וסטגה שם הפגזה כבדה". כעבור שנה חזר לפאריס. „אך חבר קנאי הלשין עלי לשלטונות וישי. נטען שאני מרגל אנגלי. נחקרתי ארוכות – ואחר־כך ברחתי לספרד, דרך הפירנאים. שם נלכדתי בידי המשטרה הפאשיסטית והשליכו אותי לכלא. משלא נמצאה הצדקה למאסרי, שוחררתי והמשכתי לליסבון, משם לגיברלטר ומשם – לאנגליה".

דינה וורט: „הוא מסרב לדבר על כך, אבל סיפרו לי כי למעשה הנאצים רדפו אחריו ומשום כך ברח לספרד. הוא חצה את הפירנאים המושלגים במסע רגלי קשה. הקונסול הבריטי במדריד הסגיר אותו לידי הפאשיסטים, כפי שנהג אז בכל מי שהיה יהודי ובעל דרכון מנדטורי. מפי יהודי אחד שהגיע אז לארץ מפורטוגל שמענו שלילה אחד הגיעה צוללת בריטית לגיברלטר ואספה את אחי לאנגליה. היו זקוקים לו שם בדחיפות לעבודות מחקר ופיתוח חשאיות של מיתקני ראדאר וסונאר".

פרופ' סורדין: „כאשר הגעתי לאנגליה קיבלתי מדים ודרגת קצונה מיוחדת. הציבו אותי ב'אסדריק אופיס', עדיין לא קראו לזה 'סונאר'. הייתי בנמל פורטסמות'. מה היה תפקידי המבצעי? – אני יכול רק

(המשך בעמוד 32)

> **„בן־גוריון התעניין מאוד באטום וחקר אותי לפרטי־פרטים. גם כאן ניצל את ההזדמנות להפגין את בקיאותו ביוונית. הוא אמר: המלה 'אטום' היא ביוונית 'אטומוס' — כלומר 'בלתי־מחולק' — לא כן?"**

בונה הפצצה

בספר „פרדריק ז'וליו־קירי – האיש ותורותיו" (Frederic Joliot-Curie: the man and his theories) מאת פייר ביקאר שראה אור בשנות השישים בפאריס ואחר־כך בניו־יורק בהוצאת פוסט (Fawcett), נאמר (עמוד 78):

„... היה זה ב־1946, כאשר הנציב העליון (של הוועדה הצרפתית לאנרגיה אטומית, ז'וליו־קירי – א.ד.), איירין (אשתו, מדענית בזכות עצמה ובתם של פייר ומארי קירי האגדיים, מגלי הראדיום), ליאו קוברסקי, מוריס סורדין, ליאון דניוול ואחרים, נכנסו לראשונה ל"פורט דה שאטיון" (אחת משרשרת מצודות שנבנו סביב פאריס, להגנתה, בלקח ממלחמת העולם הראשונה – א.ד.), שמשרד המלחמה הצרפתי העמיד לרשות ה־CEA (הוועדה לאנרגיה אטומית). מאות טונות של חומר נפץ אוחסנו שם... ביולי 1946 נכנס סורדין פנימה עם שני מומחים ובאפריל 1947 כבר עבדו שם יותר מעשרים איש. הציבו מיתקנים וציוד... כעבור שבועות אחדים הניעו שתי מעבדות חדשות והוחל בניסויים ראשונים במיעמוע של ניטרונים בגראפיט... המבנה שבו שוכן הכור האטומי הצרפתי קם ועלה מן הקרקע...".

פרופ' פראנסיס פרן, הנחשב לאבי פצצת האטום של צרפת שנוסתה לראשונה ב־1960, בסהרה האלג'ירית, גילה לפני זמן מה כי בראשית שנות ה־50 סיפקה צרפת לישראל, במסגרת שיתוף פעולה מדעי, את סודות יצורה של הפצצה. צרפת סייעה אז לישראל בבניית הכור בדימונה, ובראיון ל"סאנדיי טיימס" הלונדוני אמר פרן כי בין היתר כולל הכור מיתקן סודי תת־קרקעי לייצור ראשי חץ גרעיניים.

צרפת היתה בסוף שנות ה־40 ובתחילת שנות ה־50 המעצמה הרביעית בעולם בעלת יכולת גרעינית. אלא שהיא פיתחה את הוכנית האטום שלה באורח עצמאי לחלוטין. לסורדין, יד ימינו של ז'וליו־קירי ומספר 2 בקבוצת מדעני האטום הצרפתיים־הבכירים, היה חלק נכבד בכך.

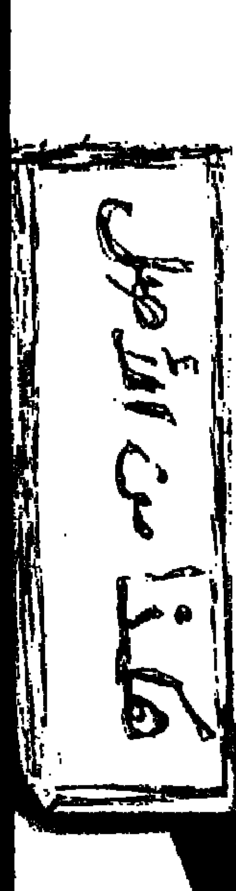

הסיכוי הגדול במדינה עכשיו במדריך של המדינה:
חידון הזהב של דפי זהב
קח דפי זהב ליד ומצא את התשובה מיד.
שים לב: השבוע השאלות ממדריך ת"א והמרכז 1986 (אזור חיוג 03).
בחידון הבא השאלות ממדריכי חיפה וירושלים 7-1986 (אזור חיוג 02, 04).
...חברת שמירה נוסדה בשנת 1933?
...בכלי-נגינה שניתן להשיג את ...ב-20 סוכנויות מורשות ובמת"מ?
...אחד תוכל לנעול את כל מוצרי ...של... (פרסום ע"ג הכריכה)?
...צעצועים בחולון רח' אילת 36?
...הצילום בדרך ז'בוטינסקי 98 פ"ת ...סרט הצילום...
...המלפון של היבואנים הבלעדיים של ...סטסוניים ברח' מונטיפיורי?
7. לאיזה חברה בסיווג גנות יש 50 שנות נסיון בענף?
8. חברת הקוסמטיקה הגדולה ברח' חובבי ציון 65 ת"א?
9. חברה להפצת הספר העברי בעלת מספר הסניפים הגדול ביותר?
10. אופני DINO מיובאים ע"י חברת...?
11. איזו חברה למערכות אזעקה מפעילה את מוקד 99?
12. לאיזו חברה יש המודעה הגדולה ביותר בסיווג אינסטלציה סניטרית?
סמן, גזור ושלח
חידון הזהב 1
שם משפחה
טלפון
ההגרלה הגדולה
עקוב אחרי מודעות חידון הזהב שיופיעו בהמשך. כל תלוש נוסף מגביר את סיכוייך לזכות באחד הפרסים.
התשובות חייבות להגיע לדפי זהב תוך 14 יום מיום פרסום החידון ההגרלה הגדולה תתקיים ב-17.3.87 בנוכחות נציגי החברה, רואה חשבון ונציגי משרד הפרסום.
הודעה למפרסמים בדפי זהב
המעוניינים לפרסם שאלה עיסקית במבצע חידון הזהב נא להתקשר לדפי זהב טל. 7532191 ולבקש את נאוה.
ההשתתפות במבצע חידון הזהב אסורה על עובדי דפי זהב ופרסום ראובני פרידן.
500 פרסים
בין כל השולחים הפותרים נכונה תערך הגרלת ענק.
הפרס הראשון: מכונית דהיטסו קורה 87.
פרסי ניחומים: 300 חולצות T של דפי זהב.
ביניהם: מאות פרסים יקרי ערך.
אל תחמיץ את הסיכוי שלך.
5 דלתות בטחון פלדלת
10 רב בריח לרכב
רב-בריח
EL AL אל על
5 כרטיסי טיסה לאירופה
סנו
30 חבילות של ממבחר המוצרים
YAMAHA בית כלי זמר
5 אורגנים חשמליים ימהה
CROSS SINCE 1846
30 עטי קרוס יוקרתיים
Agfa
30 מצלמות אגפא פוקס
REVLON
50 חבילות של לטיפוח
Rosh Indiani
20 מערכות אופנה
DINO MADE IN ITALY
5 זוגות אופניים דינו
צארום צעצועים
100 צעצועי יוקרה
"ספרי" חברה להפצת הספר העברי
40 ספרים
אור הטבע
5 מערכות דודי שמש כולל התקנה
עכשיו, דפי זהב גאים להציג בפניך את חידון הזהב - מבצע שיזכיר לך עד כמה קל וכדאי להשתמש בדפי-זהב.
פרס ראשון מכונית דייהטסו קורה 87
כולל כל המיסים וההפקדה
המבצע הגדול במדינה!
איך זה עובד?
אין משוש מזה, לא צריך לקנות, לא צריך לאסוף, לא צריך להדביק... כל מה שצריך זה דפי זהב.
דפי זהב GOLDEN PAGES
ניתן להשיג את כל מדריכי דפי זהב במשרדי דפי זהב:
ר"ג - אבא הלל 21.
ירושלים - רח' בית הכרם 8.
חיפה - שד' ההסתדרות 189.
ובכל תחנות "בזק".
חידון הזהב כל כך שצריך זה דפי זהב
ראובני•פרידן

אורגזמה בראש מגנטי

פיסגת התהילה של המאה ה־20: להיראות בטלוויזיה. פיסת נצח, אורגזמה עם ראש מגנטי. בעולם הדמוני הזה שותל פדריקו פליני את גיבורי סרטו האחרון, "ג'ינג'ר ופרד", אשתו ז'ולייטה מסינה ובן־דמותו מרצ'לו מסטרויאני. כך ייראו דמויותיו הגרוטסקיות אם נאסוף אותן ונציגן בטלוויזיה. פליני סוגר כאן חשבון עם המסך הקטן, עם מפיקי הסרטים, עם גיבורי עברו, עם עצמו ועם עירו האהובה, רומא.

מאת עירית שמגר

הטלוויזיה, ההצגה הגדולה מכולן (במרכז). בידור להמונים. ג'ינג'ר (ז'ולייטה) ופרד (מסטרויאני, למעלה) נבלעים בה כמו במכונה מפלצתית.

ג'ינג'ר ופרד" – סרט פשוט. פשוט יפהפה. לא זה הסרט שנועד לאוהבי פעלולים מיסתוריים ואימאו'ים מעורפלים. סיפור, דמויות, רעיון. קולנוע. את המפלצות הנפוחות, הקריקטורות, הכרסתנים המפליצים, העכוזים הרוטטים והשדיים הדשנים, משכיעי הרוחות, מחליפי המין, הגמדים והאמרגנים השאיר עכשיו פליני בעברו השני של המסך. ללא קסם המיסתורין, ללא מגע ידו של משורר הם נהפכו לאוסף מגוחך של רחלילים, ויחד עם פרה כת־עשרים־העטינים הם ראויים להופיע בתוכנית בידור בטלוויזיה כמו ביריד כפר בינימי. הפעם, גיבורי הסרט הם אנשים רגילים. קצת מבוגרים, קצת משמנים, קשה להם לפעמים ללכת, בטח שקשה להם לרקוד סטפס. מתרגשים, משקרים, קצת שותים, קצת טכים, רוצים להתפנק מתגעגעים לאהבה שהיתה ולא הספיקה לחיותה. רואים את העולם נהרס ואינם נופלים: ג'ינג'ר ופרד. ז'ולייטה מסינה, מרצ'לו מסטרויאני, פדריקו פליני.

ג'ינג'ר ופרד היו רקדנים. בשנות המלחמה ואחריה הם הופיעו כצמד וקראו לעצמם כשם צמד הרקדנים האגדי מהוליווד: ג'ינג'ר רוג'רס ופרד אסטייר. עכשיו הם נפגשים מחדש, מתארחים בתוכנית בידור לחג המולד ושמה "איפה הם היום" (או משהו דומה לזה). תוכנית הנראית ממש כמו תוכניות הבידור האיטלקיות המוגשות לנו מדי פעם על מירקענו. ברור שאין הם אורחים יחידים. בין השאר יופיעו שם מאפיונר קטלני־יפהפה, כומר המתעופף באוויר, נזירה שנישאה לכומר (אחר), אדמירל בן תשעים וגם דמות טרגית: אשה שחיה עם משפחתה במשך חודש שלם ללא טלוויזיה: "אסור לעשות דבר כזה לבני־אדם! זה אכזרי מדי", היא תצעק. בין לבין מבדר אותנו מנחה שרמנטי מפלסטיק והוא שמציג את האורחים כולם וגם את הגמדים, הטרנסווסטיטים, הפרה אלופת־העטינים ועוד מכמנים מן המגירה המכונה "משהו פיקנטי ועליז בשביל צופינו לחגים".

אחרי "והספינה שטה" (שעדיין מוקרן מדי פעם ואסור להחמיצו) גם "ג'ינג'ר ופרד" הוא סרט פרידה. שם העלה פליני את העולם הקסום, המרתק והמשוגע של סרטיו כחלום אופרה שנזרק כאפר לים ולעולם לא יחזור להיות מה שהיה. כאן רק הסוף האנושי החם מציל את הסרט מלהפך למחזה אפוקליפטי (כמעט). קריקטורה אכזרית לסרט של פליני. כך יראו גיבוריו המשונים, דמויותיו הגרוטסקיות, המצחיקות והמוגזמות אם נאסוף אותן כולן ונציגן בטלוויזיה. פליני בלי פליני, מראה לנו כאן פליני, האשף הערמומי. את החשבון הוא סוגר, זה ברור, גם עם המפיקים. נעים להזכר שאלברטו גרימלדי, שכמעט ביטל את הסרטת "קזנובה" בגלל חריגה מתקציב, הפיק גם את הסרט הזה וכיסה את כל התקציב כולו, גם את החריגה.

"ג'ינג'ר ופרד" מתרחש כולו ברומא. בעצם בבית־מלון, במיניבוס ובאולפן. אך איזו רומא זו. לא יפהפיה מקושטת מ"החיים המתוקים" ולא המאמא המקסימה מ"רומא", ואפילו לא רומא המפחידה, האכזרית והמכשפת מ"סטיריקון". רומא בעולם שנאכל על־ידי הטלוויזיה היא רחובות עצובים, רבי־קומות איומים והרבה מאד שקיות זבל אפורות מפוזרות. פרסומות־ענק לסבונים־גרביים־נקניקים־נעליים ורגלי חזיר מפלצתיות מפלסטיק אונסות את הסטייל המבולבל לקנות־לזלול־לקחת־לאסוף־ללבוש־להריח. האנשים המאכלסים את העיר הזו הם פליטים ללא בתים, ללא כתובות, ללא עיר. פליטים ממקומות אחרים, מסרטים אחרים. רובוטים יעילים שמכוונים־מראיינים־מאפרים־מסרקים ומכינים את תוכנית הטלוויזיה ודוחפים לכאן ולשם חבורה עלובה של ליצנים מסוגים שונים הנצמרים בתור לפיסגת

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

התהילה של המאה העשרים: להיראות בטלוויזיה. פיסת נצח, אורגזמה עם ראש מגנטי. אין חיים ומוות מעבר לאותו הבזק כחול מסמטם המנצח את מהלך הזמן, מבטל לשנית־נצח את הכסא החשמלי הממתין למאפיונר, המאסר לטרנסווסטיט והופך את הנזירה המתחתנת לדמות רומנטית נוסח "הקץ לנשק".

"ג'ינג'ר ופרד", כמו תמיד אצל פליני, הוא סרט משפחתי. בעצם, סרט קטן. גם הפעם ז'ולייטה מסינה (אשתו של הבמאי) במרכז, ולצידה מסטרויאני־פליני, זה שלא יכול כבר לרקוד סטפס בקצב מסחרר, אך אינו יכול שלא להתפתות, שלא להיסחף, שלא להופיע, שלא ליצור. מאז "החיים המתוקים" דרך "שמונה וחצי" ו"עיר הנשים" מגלם מסטרויאני לפליני את בן־דמותו. גבר קצת כפוף, קצת אירוני, נורא מקסים. איקון מושלם של המאהב־האימפוטנט. מלנכולי וחסר תמימות, הוא מפגין מיניות כדרך אדישה כל־כך שתמיד תישאר היוזמה בצד השני. בן רומא שבע עד כלות, הוא כהר בחולשה הפסיבית כנשק מושלם במלחמת האהבה. אך הפעם טמן לו יוצר־פליני מלכודת אכזרית: לא להקת אמזונות דרניות תרדוף אחריו בהזיותיו, אלא אשה אחת, קטנה, רגילה, בטח לא זוהרת. האיש שסרב להסתכן בכלל כדי להישאר תמיד בצד המנצחים, משלם מחיר איום: שגעון, התמוטטות, אובדן.

פגישת זוג הנאהבים־שותפים־לשעבר מניח שוב פליני את העוצמה אצל האשה. היא מחכה לו, מחפשת ומפנקת אותו, והיא גם זו שעדיין יכולה לרקוד בלי ליפול וגם ליצור לעצמה חיים אחרים, חדשים. בסוף, אחרי התוכנית המפלצתית ולמרות כמה מעידות מביכות, יוצאים השניים מחוייכים. בתחנת הרכבת, עם פרידה, הם מאושרים שנפגשו מחדש ונוסעים כל אחד לביתו עם פיסת תמימות. קצת כפופים, קצת מקומטים, קצת אירוניים, נורא מקסימים.

לא קשה לתפוס את "ג'ינג'ר ופרד" כהתקפת־מחץ על הטלוויזיה, על הפרסומת המטמטמת, השיחות חסרות המשמעות, הפרצופים הצבועים, הקצב הנמהר, המיותר. הדגמה לאימרה האידיוטית המפורסמת ביותר של המאה, כי כך נראה באמת המשפט: המדיום הוא המסר.

בדרך קנטרנית, ילדותית משהו, מציב כאן פליני שאלה להמשך קיומו של הקולנוע, לאפשרות להתמודד מול הטלוויזיה, מול קשיי ההפקה. אך קינתו לקולנוע היא תחפושת דקה: הסרט שיצר הוא קולנוע אמיתי. קולנוע מקסים, חזק, אופטימי, יפה. ופליני, שאוהב לשטות (גם) בקוראי עיתונים, חוזר ואומר כי לא התכוון לפגוע בטלוויזיה או לצאת נגדה. אנחנו נקרא את דבריו, ונדע שיותר טוב לראות סרטים מאשר להקשיב להסברים. לדברים שאומר פליני לעיתונות יש להתייחס כמו אל סרטיו: גם זו יצירה של במאי, של בדאי, של מספר סיפורים נהדר.

"איני יודע מדוע עשיתי את 'ג'ינג'ר ופרד'. איני זוכר. מי יודע איך עובדת השראה. אני יושב בבית, אוכל, מביט בטלוויזיה, קורא עיתונים ומתחיל להרות. מתחיל להרגיש את הסרט. בהתחלה אני נלהב ואוהב אותו מאוד. זהו סימן מובהק לכך שעדיין איני מוכן. אחר־כך אני עובר עליו קצת ואז אני מתחיל לשנוא את הרעיון, לשנוא את הסיפור, לשנוא את עצם העניין כולו, את המקצוע שלי, את העבודה עצמה. זה הרגע להתחיל. סימן שהבשלתי, ואני יכול להתחיל לצלם".

"בשעה שהמפיקים רבים עם המשקיעים ומנסים לארגן את הכסף, אני מרגיש כמו לוליין, כמו שחיין שצריך לקפוץ לבריכה שאין בה בכלל מים, וזה מה שאני עושה לבסוף: עוצם את העיניים ומזנק! אבל אז אני מגיע לאולפן ופה, לא חשוב איך הרגשתי בבוקר וכמה עמדתי בפקקים בדרך ומה התקציב ומי המפיק, פה משתלט עלי הקסם. אני רואה את הצוות, את הבמה, את האורות הנדלקים – ואני מתפתה, נשאב לגמרי לרומנטיקה הזו. משהו נדלק בתוכי ושוב אני מרגיש כמפעיל הבובות, ואז אני נינוח. אפשר להתחיל לעבור".

"רעיון לסרט הוא כמו פגישה חטופה עם אשה החולפת ברחוב. אני מביט בה ואיני מכיר אותה, ואז מתחיל לחלום עליה. האשה היא אותו חלק מיסתורי בתוכי שאיני מכיר, ועימו אני יכול להתחיל לחשוף את עצמי – לעצמי. דמותה של האשה, נוכחותה הבתולית, מלווה אותי. האשה היא תמיד בת זוגתו של הקוסם, לאז לכן אני מרגיש שהסרטים שלי נעשו בעצמם. הם כבר היו בתוכי קודם, ואני רק המתנתי לרגע הנכון כדי לחשוף אותם".

"בסרטי הגמורים איני צופה מעולם. איני אוהב אותם. אני אוהב רק את הסיפורים שיש לי בראש. אנשים תמיד שואלים אותי איזה סרט מסרטי אני אוהב ביותר. אין לי תשובה לכך. גם כאשר אני צופה במקרה בטלוויזיה ורואה שם סרט מסרטי, אני מיד סוגר את המקלט. אולי זו מין היסגרות מצידי, אני מרגיש נורא חשוף בסרטי, איני רוצה ואיני יכול לצפות בהם ממרחק".

אין ספק שהקולנוע נמצא בנקודת משבר. במאים שעשו סרטים פשוטים מחפשים דרכי ביטוי חדשות, להדביק את האמנות הפלסטית, להדביק את המוסיקה. והטלוויזיה – זו בכלל נהפכה לאחד מאיתני הטבע. במקום שנשלוט באמצעי חזה, המכשיר השתלט עלינו".

"פעם אנשים הלכו לקולנוע כמו לבית־מקדש, כמו לתיאטרון עתיק. זה היה פולחן, התנקות וקטרזיס. באפלת האולם, מול פני הכוכבים, הם חשו התעלות, היטהרות ושמחה. היום פחות ופחות אנשים בכלל הולכים לקולנוע. איך זה יתכן? צריך להבין, אני גדלתי באיטליה הפשיסטית, והקולנוע – הסרטים ההוליוודיים – היו חלום, חלום מושלם של אושר, של תקווה לחיים שאינם רק נאומים של מוסוליני, מצעדים צבאיים, שקידה על חיי נפוליון והמלחמות הפוניות. האנשים בסרטים תמיד נראו נהדר, היו להם בגדים יפים, היתה להם שמחה וגם סופטובו".

"אני מבטא עצמי בסרטי דרך צילום, דרך הסיפור ודרך דמויותי – כל דמויותי. גם המגוחכות והעלובות ביותר. בניגוד למה שאוהבים לכתוב, אין לי גיבור בן־דמותי: כל הגיבורים הם בני־דמותי. וממילא אני מאמין שלא בדיבורים הישירים מבטאים את הדברים המעמיקים והאמיתיים ביותר, אלא דווקא ברגעים הפחות הכרתיים, אלה שלא עברו תהליך של רציונליזציה ואיבתון הגיוני".

"הנה, נתתי עוד ראיון לעיתון, וכל הדיבורים שלי נשמעים כמו אוסף חגיגי ביותר של שטויות. זה קורה כשמנסים לתת לדברים מימד פילוסופי, נעלה, רומנטי, בשעה שהמציאות היא הרבה יותר ארצית וכהירה. ואני, כאשר אני מזדקן, בן 66, רוצה לחזור לפשטות, לעשות סיפורים קטנים, נקיים יותר. והעיקר: לעשות עוד סרטים, הרבה סרטים. עשיתי בסך הכל שישה־עשר סרטים. מעט כל כך, מעט מדי. תמיד מבזבזים זמן רב על מלחמות עם מפיקים, על חיפוש כספים. אני חולם על מפיק שיהיה כמו נסיך רנסאנסי נאור, שיקרא לי אל חצרו ויאמר: פדריקו היקר, אני אוהב אותך. קח כל מה שאתה רוצה ועשה כל סרט שאתה רוצה במשך שלושים וחמש השנים הבאות". ■

לפני ההופעה, בקפטריה של אולפני הטלוויזיה: דמויות שכמו יצאו מיריד כפרו של ימי־הביניים, כולן שואפות לזכות בפיסת־נצח תכלכלה.

ז'ולייטה מסינה: צ'פלין עם לב זהב

מאז שכבשה את לבנו כזונה עלובה ב"לילות קביריה", מציצה לה ז'ולייטה מסינה מדי פעם אל המסך בקריצה ספק נבוכה ספק עצובה, אך תמיד מחייכת, כי לא הכל אבוד. השחקנית שדבק בה הכינוי "זונה עם לב זהב" היא, בעצם, צ'פלין עם לב זהב, אבל נקיה מכל רשעות, מכל אהבת עצמית. כביריה הקטנה והעלובה זו לא רק דמות קולנועית אלא איקון תרבותי, מושג. מקווה גם כשאין תקווה.

מאז עברו שלושים שנה. ז'ולייטה בת 65 בדמותה של ג'ינג'ר, רקדנית בעבר ובוהגנית תלבובת בהווה, יוצקת אהבה, חום ופיוט שחשבנו פעם לשבריריות נעורים. פליני לא מפנק אותה בתפקידים רבים, כאילו שומר אותה לעצמו, איקון התקווה הקטן והפרטי שלו. והיא ידועה אצלנו בעיקר מסרטיו, "לה סטרדה", "לילות כביריה", "ז'ולייטה של הרוחות", ועכשיו "ג'ינג'ר ופרד".

"הייתי בת מזל כי כבר סרטי הראשון היה לסרט חשוב, שאותו ביים במאי [illegible] [illegible]

כביריה, הזונה הקטינה. פחדתי שלא יקבלו אותי בתור אשה רגילה, נשואה, עם ילדים, מאהב, בית. רציתי מאוד לגלם אשה שעושה משהו מעניין, עובדת, חיה בחברה, משפיעה, מעורבת, ולא רק בת־זוג רומנטית לגבר, כפי שהאשה מתוארת ברוב הסרטים האיטלקיים".

היא עשתה תשעה סרטים, הופיעה הרבה בטלוויזיה, אך בעיקר עסקה – זה 42 שנה – בלהיות אשתו של מר פליני. וזה לא פשוט בכלל. "לא אומר שהוא דרשן מדי, אני, כמו כל אשה איטלקיה טובה, אוהבת לפנק אותו. אבל קשה לי לעבוד עם פדריקו. אני מרגישה הרבה יותר משוחררת עם כל במאי אחר. הוא כמעט אינו מדבר. כאשר הכל הולך בדיוק כרצונו זה בסדר, אך כאשר משהו לא נראה לו – מתחיל להיות קשה מאוד. ואז אנחנו, כמו כל זוג נשוי, נוקום קצת למאבקי כוח".

אין ספק שחלק מקסמו של סרטה האחרון הוא בדמותה של ג'ינג'ר [illegible]

היום הם קלאסיקה שיצי־רותיהם נחטפות במחירי שיא. לפני 60 שנה היו רובין, גוטמן, זריצקי, לי־טווינובסקי, פרנקל, תג'ר ואחרים – חבורת אמנים צעירים, מודרניסטים ומ־רדנים שהופיעו בתערוכה חצופה בתל־אביב הקטנה ועוררו עליהם את חמת מנהיגי ההסתדרות והיישוב. היתה שם מהפכה אמנותית ולא ציורי חלוצים וגיבורי התנ"ך. בימים אלה משוחזרת התערוכה ב"בית ראובן", מעין חזרה בזמן לשבת, 14 בינואר 1926, היום בו נקבע לדורות שתל־אביב תהיה המקום בו מתרחשים הסטוצים האמנותיים בארץ הזאת.

מאת טל בשן

ראובן רובין, טבריה (שמן על בד, 1926). „ראובן היה היחיד שהתפרנס היטב מהציור, כי מכר ציורים בחו"ל".

המודרניים של אז, הקלאסיקה של היום

יוסף זריצקי. ירושלים (מגדל דוד, צבעי מים על נייר): הרמת גבה.

שבת השחורה" של ירושלים, בה נקבע לדורות כי תל־אביב תהיה המקום בו מתרחשים הסטוצים האמנותיים בארץ הזאת, החלה כמו כל אירוע תל־אביבי: אמנים, שחקנים, פוליטיקאים, מבקרי אמ־נות, הרבה קהל ושמש חורפית של ינואר. בצריף בו שכן תיאטרון הפועלים "אוהל", קרוב לשפת הים, נפתחה "תערוכת האמנים המודרניים" בחסות וועדת התרבות המרכזית של ההסתדרות. יאיר גרבוז לא היה שם, וגם לא כתבי המקומונים. תתפלאו, אפילו לא דן בן־אמוץ. הם היו וודאי מגיעים אלמלא נערך האירוע לפני שישים שנה.

עכשיו יש להם הזדמנות לכפר על המחדל. "בית ראובן" שיחזר את האירוע שחולל מהפכה באמנות הארץ־ישראלית, והתערוכה ההיא חיה ובועטת מחדש. רוב האמנים שהציגו אז כבר אינם בחיים. במקום הצריף של "אוהל" הקימו את "שרתון". את תיאטרון הפועלים קברו מזמן יחד עם הרוח החלוצית. אבל ישנו השחקן יהודה גבאי מהתיאטרון ההוא שהיה בין מארגני התערוכה ההיא והיום הוא בן 80 וקצת מתרגש וגם עצוב, „כי מלבדי לא נשאר כמעט אף אחד מאותה תקופה". הוא שעזר לכרמלה רובין בשיחזור המאורע.

בשבת, 14 בינואר 1926 ב־11 בבוקר, בעוד ירושלים שקועה עמוק בתפילותיה, זרמו התל־אביבים לצריף ה"אוהל" לטקס הפתיחה. אחד־עשר אמנים צעירים הציגו שם את עבודותיהם: ראובן רובין, נחום גוטמן, ישראל פלדי, יוסף זריצקי, פנחס ליטווינובסקי, יצחק פרנקל, ציונה תג'ר, מנחם שמי, אריה לובין, אליהו ניומן ויונה צליוק (שכטר). לאחר־מכן נתווספו אליהם הפסלים חנה אורלוף ואברהם מלניקוב ועוד כמה שמות מעוררי כבוד ונוסטלגיה ושווי כסף. אבל אז הם היו צעירים "מודרניסטים", מורדים מחפשי דרך, חלקם אלמוניים, רובם (להוציא את לובין ורובין) תפרנים גמורים, שביקשו לבעוט בסגנון הציור שניסה להשריש כאן בוריס שץ מ"בצלאל". הבמאי משה הלוי, מייסד "אוהל", פתח את התערוכה. אברהם שלונסקי נאם, פרופסור שור ניגן, והקהל – מחוסר עבודה או לא – בא בהמוניו.

מנהיגי הפועלים – משה בילינסון, ברל כצנלסון ואחרים – יצאו בפנים חמוצות: לא לילד הזה פיללו. „הם לא אמרו דבר, רק גמגמו שלום והלכו", נזכר המבקר גבריאל טלפיר (90), „ברור היה שהם מאוכזבים לגמרי". כי במקום תמונות משובבות־נפש מהווי החלוצים בארץ־ישראל, כיאה לתערוכה המוצגת בחסות ועדת התרבות המרכזית של ההסתדרות, נראו שם מיני ציורים מושפעים מאסכולות פריסאיות: קוביסטיים, אקספרסיוניסטיים והשד יודע מה עוד.

יאיר גרבוז לא היה שם

„עשיתי או חמישים עבודות, פורטרטים, ולא מכרתי אף אחד", זוכרת הציירת ציונה תג'ר, שריד חי בת 90 מהתערוכה המקורית, „אמרו שהם לא דומים לאנשים שציירתי". כיום נחשבים הפורטרטים ההם לטובים שבציוריה. גם יצירות של רובין, גוטמן וזריצקי נתקבלו בהרמת גבה: לא אצל כולם דרה המודרניות בשלום עם הכשרון, לגלג "הארץ". ואילו המבקר א. בן־עזר כיסה אותם במלה אחת: "דילטנטיות". פרופסור בוריס שץ, מייסד "בצלאל" והמתנגד החריף ביותר למגמות הציור המודרני, אמר שהם "קוביזם ואידיוטיזם".

כמה שנים לפני־כן, כאשר לימד את רוב האמנים האלה, ניסה שץ בכל כוחו להניא אותם מלהיגרר אחר רעי הציור המודרנים של פאריס. בשלב מסויים אף סגר בפניהם את ספריית "בצלאל". „לכשרון צעיר", טען, „אסור לקרוא ספרים אמנותיים לכל יושפע מהם השפעות רעות". אבל הניתוק היה גדול מדי, והצמא למתרחש בחוץ היה חזק. ציונה תג'ר: „פעם תפש אותי שץ מסתובבת בחצר עם ספר על סיזאן. 'זכי מה את קוראה', שאל אותי, וכעס מאוד. כולנו הושפענו ממה שנעשה באירופה. את התהליך הזה אי־אפשר היה לעצור".

הויכוח נהפך לקרע. תג'ר עזבה את בצלאל ב־1924, אחרי ראובן, זריצקי, שמי ורבים אחרים. רובם עברו לתל־אביב, „ומאז אין חיי אמנות בירושלים. הלכים שם לישון בשמונה", אומרת תג'ר. המרד נגד האמנות ה"בצלאלית" התגבש: לא עוד גמלים, קלפאות, מגיני־דוד ורומנטיקה מזרחית מצועצעת מקצי זית, אלא אמנות משוחררת קרובה בנושאים לארץ, לנוף ולתנ"ך – אבל לא מנותקת מסגנונות ההווה. בפאריס של שנות ה־20 תססו האקספרסיוניסטים, הפוטוריסטים, הקוביסטים – איך אפשר היה להתעלם מהם?

האירוניה היתה שרוב האמנים שוללי הגלותיות הבצלאלית באו מגלות זו או אחרת רק זמן קצר לפני־כן. אבל גם עובדה זו איננה מפתיעה: כל הישוב היה נתון ברוח של התחדשות עברית, אנטי־גלותית במופגן. „באנו ארצה לבנות הכל מחדש", אומר יהודה גבאי, „התסיסה המהפכנית של 'עולם ישן נחריבה – עולם חדש נקימה' שהתרחשה אז ברוסיה ובגרמניה – השפיעה עלינו מאוד, למרות שכאן לא היה כמעט מה להפוך. הרי הכל היה חדש כל־כך".

תל־אביב תאמה את הלך־הרוח הזה כמו צרפה כים: עיר עברית ראשונה בין חולות לשמיים, בלי עבר, בלי שורשים מעיקים. „בתולית כמו נערה צעירה", לעומת ירושלים האפלולית, הכורעת מכובד ההיסטוריה. תל־אביב היתה מוארת, תוססת, מלאת חיים. התקבצו בה ביאליק ואחד־העם, שלונסקי ואורי צבי גרינברג, אז עדיין משורר גדוד העבודה ("פרולטארים בישראל בחרו בי להיות פייטנם"). גולינקין ייסד את האופרה והלוי את תיאטרון הפועלים. אגדתי המציא ריקודים ויזם עדלאידות, וסוחרי העלייה הרביעית חוללו תנופת בניין אדירה. בנוסף לכל אלה התפתח בעיר מרכז מדיני מתחרה למוסדות הלאומיים הירושלמיים – עם דוד בן־גוריון כמזכיר ההסתדרות, יוזמת התערוכה המהפכנית – הוכחה ניצחת למי שמחפש את הקשר שבין אמנות לפוליטיקה. „תל־אביב היתה עיר קטנה מאוד", אומר טלפיר, „אבל בשום אופן לא ראתה את עצמה ככזאת".

האמנים המורדים מירושלים השתלבו כאן היטב ויצרו חבורה משלהם, לא צפופה ו"קומונאלית" כמו אלה של גדוד העבודה, (שהרי יש גבול למה שניתן לדרוש מיצורים אינדיווידואליסטיים כמו ציירים). אבל בכל זאת קבוצה: ציונה תג'ר, אז יפהפיה צעירה, נזכרת בחיוך כיצד היו כל העיניים בקפה "גינתי" מופנות אליה כאשר היתה מופיעה שלובת זרוע עם ראובן ואגדתי, „שני הגבוהים היפים האלה". וגם גבאי מודה ש„הבטנו עליה כמו חתול על שמנת". מקום המפגש הקבוע היה ביתם של בת־שבע ויצחק כץ, שהקימו מעין "סלון" תרבותי: „זה היה מרכז הבוהמה של תל־אביב", מספרת ציונה תג'ר, „היו באים לשם אנשי תיאטרון וספרות וציור ומדברים, ומתווכחים". לפעמים הגיעו הויכוחים גם לתגרות ידיים. תג'ר נזכרת „איך פרנקל הרביץ פעם לפלדי אחרי שפלדי צייר אותו מוקף ילדים ונשים". לפרנקל, יש לזכור, היו חיי משפחה סוערים, עם כמה ילדים מכמה נשים.

המתחים הגדולים ביותר בין הציירים, מעידים תג'ר וגבאי, היו בין ראובן לזריצקי. שני טי־פוסים דומיננטיים והפוכים באופי ובתפישה האמנותית. „ראובן היה טיפוס אלגנטי, מר־שים, שרמנטי, תמיד בחליפה ומקל, שהסתובב בחברה הגבוהה של תל־אביב. הוא היה היחידי שהתפרנס היטב מהציור, כי מכר ציורים בחו"ל. זריצקי היה היפוכו הגמור. נון־קונפורמיסט במופגן, תמיד עם מכנסיים קצרים, נעליים מלוכלכות בטיט, טיפוס קשה יותר", תג'ר אומרת שכל אחד מהם רצה להיות הכי חשוב.

השניים גם ייצגו בסגנונם שני קטבים אמנותיים: „רובין צייר את הארץ בעיניים של יהודי מהגולה שרואה מול עיניו חלום שמתגשם. הישראליות היתה עניין מרכזי בציור שלו. זריצקי ראה את הציור כמקצוע עולמי, בלי שום מחוייבות לוקאלית או אידאולוגית. הוא טען שהציור הוא כתם צבע על בד, לא יותר. עד היום קשה לדעת עם מי מהם היה הצדק. כנראה ששניהם צדקו".

להוציא את פרנקל, שפתח ב־1925 סטודיו בחסות ההסתדרות וצייר גם הוא במנותק מן הנושאים המקומיים, נעו שאר האמנים בין הקטבים האלה של צורה ותוכן. הם חיפשו נואשות את השילוב בין חידושי הציור האירופי לבין החוויה הישראלית כדי להגיע בסופו של דבר לאמנות ישראלית מקורית. מצד אחר היו שייכים למציאות המקומית: עובדים כמורים לציור (פלדי, פרנקל) מאיירי ספרים (גוטמן, שגם כתב סיפורים) וציירי תפאורות (תג'ר), ומציירים בהתלהבות את הנוף, האור, הצבע ואת ערביי הארץ, (בהם ראו את התגלמות העברי הקדום, התנכ"י). מצד שני נמשכו לפאריס, המקום בו "קורים דברים" באמנות הבינלאומית: „הרגשנו מנותקים", סיפר לימים אביגדור סטימצקי, „לא היה אז בארץ־ישראל זכר למוזיאון או לגלריות, ורפרודוקציות היו נדירות ביותר".

אבל הכמיהה לפאריס היתה נחלת מיעוט: רוב האמנים הצעירים בארץ הושפעו דווקא מרוסיה, מהרעיונות המהפכניים, מהאוונגארד הרוסי ומהפוטוריזם – אקלים רוחני בוטה, נועז, משוחרר מעכבות המוסר הבורגני. „היינו אכולים בכל ה'איזמים' של התקופה – מהסוציאליזם והקומוניזם, וגם מהפוטוריזם", אומר יהודה גבאי.

בהדרגה נהפך צריף ה"אוהל" למרכז אמנויות. שלונסקי כתב טקסטים. יואל אנגל ופרופסור שור כתבו את המוסיקה להצגות. ואז צץ לשחקנים הרעיון לאחד את כולם – ציירים, מוסיקאים, רקדנים, שחקנים, להקים מין קומונה של אמנים, מין "היכל תרבות". „הציירים", מספר גבאי, „קיבלו את הרעיון בשמחה. אבל את ארגון התערוכה עשו בעיקר השחקנים, שהיו גם צעירים יותר וגם נלהבים יותר: הם שקנו מכספם את בדי היוטה ששמשו כרקע, הם שהביאו את הציורים והם שישנו בלילה בצריף כדי לשמור עליהם".

כיאה לתערוכה שנערכה בשם ולמען הפרולטריון עלתה הכניסה לפועלים גרוש מצרי אחד, ולמחוסרי עבודה – חצי גרוש. שלונסקי, המשורר המרדן של אותם ימים, התפלל שהמקום יהפך לבית־כנסת של האמנות. הקהל נהר בהמוניו. „עד עכשיו ביקרו בתערוכה 1,500 איש, חוץ ממחוסרי העבודה הנכנסים ללא תשלום ולפיכך אין מספרם מדוייק", דיווח כעבור זמן עתון הפועלים "דבר". אבל מה הבינו כל אלה המבקרים, כאמור, לא התלהבו: לא מן הסגנון ה"מודרניסטי" ולא מהעדר המסר החברתי־פועלי בציורים.

גבריאל טלפיר, העולה הטרי ממרכז אירופה, כמעט לקה בהלם: „פתאום, אחרי כל מה שראיתי באירופה אני רואה משהו חובבני כל־כך. אחד־עשר ציירים מסכנים שרוצים לומר משהו ועדיין לא יודעים בדיוק מה. הייתי מיואש. 'אלוהים אדירים', אמרתי לעצמי, 'עם האמנות הזאת אצטרך לחיות?'. מרוב יאוש נסעתי לחיפה, ליחיאל שמי, ובמשך שבועיים ניהלנו ויכוח יסודי על האמנות בארץ־ישראל. הוא הסביר לי שצריך להבין שהאנשים האלה לא ראו אפילו מה זאת אמנות מודרנית. בסוף השתכנעתי שעוד תוכל להיות אמנות ארץ־ישראלית טובה".

גם האמנים עצמם עברו משבר, שהיה כנראה תוצאה מן המשבר שפקד את הארץ לקראת סוף שנות ה־20. פשיטות הרגל של בני העלייה הרביעית, התפרקות גדוד העבודה והמתחים עם ערביי הארץ, שהפסיקו לפתע להיות דמויות רומנטיות ונהפכו לאיום. אחרי שלוש תערוכות קבוצתיות בצריף ה"אוהל" נסעו כמעט כולם לפאריס, לחוות סוף־סוף מכלי ראשון את מה שניסו לחוש כאן באינטואיציה. ובעיניו של שמי „כאילו צוהר נפתח בחומה, ורם אוויר רענן חדר. שום עבודה מאומצת לא היתה נותנת לי זאת אילו ישבתי בדמשק ובעכו".

פאריס ניצחה במשך תקופה. אחריה באו תקופות "ישראליות" חדשות, עם זרמים חדשים ו"אפקים חדשים" וזרמי נגד. כל אחד מהאמנים ההם עבר גלגולים שונים, ומי שנשאר בחיים עדיין מחפש את האמת שלו. „עד היום אינני יודעת אם אני ציירת טובה או לא", אומרת תג'ר, ובעצם זה מה שמחזיק אותה, החיפושים המתמידים. „לי עדיין חשוב מה אני עושה עכשיו", היא אומרת. את הנוסטלגיה משאירה הציירת בת ה־90 לצעירים.

ציונה תג'ר (צילום: שמואל רחמני)

לנבחרים בע"מ

(המשך מעמוד 8)

אם זה בגלל היותם חברי־כנסת הרי שניתן לומר שעצם החברות בכנסת יכולה להיות מקור לא־אכזב להכנסות. מעיד חיים רמון, עו"ד פעיל: „אני מניח שיש כאלה שפונים אלי מתוך ציפיה שאני יכול לסדר להם דברים ביתר קלות. מי שמצפה ממני שאשיג לו דברים חריגים, או שהוא יקבל באמצעותי צורת טיפול חריגה, טועה. מה שכן, עובדת היותי חבר־כנסת מסייעת לי לקבל תשובות מהירות ומנומקות, ולפעמים גם זה חשוב".

ח"כ אריאל וינשטיין, שהוא גם שמאי מקרקעין מוסמך, אמר לפני מספר שנים בראיון עיתונאי: „אם הייתי פותח משרד ליעוץ כלכלי בתחום זה (שמאות מקרקעין), בו אין לי מתחרים בין חברי־הכנסת, הייתי והפך למיליונר. היו פונים אלי עיריות, קבלנים ויזמים. אין ספק־שרבים היו סבורים שעובדת היותי חבר־כנסת תקדם את עניינם". חלפו מספר שנים וח"כ וינשטיין קיבל את עצתו שלו, ופתח עם שותף משרד פרטי לשמאות מקרקעין בתל־אביב. „פוליטיקה איננה לעולם ועד. אני רוצה להבטיח לעצמי חיים פעילים גם לאחר הכנסת", הסביר וינשטיין את דרכו למיליונים. „מאז 1954 אני חבר במרכז הליברלים שבו בוחרים את מועמדי המפלגה לכנסת. אני זוכר פעם אחת שבא אלי חבר־כנסת עם דמעות בעינים ואמר לי שאם לא נבחר עוד שוב, אנחנו בעצם זורקים אותו לרחוב כי אין לו דבר אחר לעשות. מאז הגעתי למסקנה שלי זה לא יקרה. אני לא אאבק להיות בכנסת רק בגלל שלא תהיה לי פרנסה אחרת. לא אסתיר ממך גם שבהיותי חבר־כנסת ללא הכנסות נוספות -- לצאת לחופשה קצרה עם המשפחה או אפילו לסוף־שבוע, היה על גבול היכולת הכספית שלי. חשתי שאני מסוגל להגיע להכנסות גבוהות יותר, בלי לפגוע בכלל בעבודתי בכנסת".

ח"כ בני שליטא חי רק ממשכורת חבר־כנסת. המועצה המקומית מנחמיה, שהוא עומד בראשה, העמידה לרשותו רכב צמוד לימי מושב הכנסת. את דמי אחזקת הרכב שהוא מקבל מן הכנסת הוא מעביר לקופת המועצה. הוא הח"כ היחיד שסרב עד עתה למלא הצהרת הון ולהפקידה בכספת בלישכתו של יו"ר הכנסת כפי שנדרשו לעשות כל חברי הבית. „זו הייתה חול בעיני הציבור", הוא אומר.

תופעת ההתעשרות על חשבון המעמד הפרלמנטרי מוציאה אותו מכליו: „העיסוק הפרלמנטריזם נהפך לעסק המכניס ביותר במדינה. חברי־כנסת עושים עסקים בגדול. משרדיהם משגשגים רק עקב היותם חברי־כנסת. אנשים יודעים בדיוק על איזה צד מרוחה החמאה. אתה יודע כמה שווה מלה של חבר ועדת הכספים באוצר? אני יושב־ראש הועדה לפניות הציבור של הכנסת. בתוקף תפקידי זה עשיתי מאות שירותים לאנשים, מהם עשירים וגדולים. אז מה, קיבלתי אגורה בשביל זה? אם היית פונה עם אותן בעיות אל חבר־כנסת שהוא עורך־דין פרטי, והיית מבקש את טיפולו, היית נדרש לשלם עשרת אלפים דולר בקלות".

האם ניתן להתעשר מעצם החברות בכנסת? אכן, מי שסובב במסדרונות הכנסת והמזנוניה יכול לראות את התשובה במו עיניו. כל מיני "מאכרים" מסתובבים שם ומחפשים שידוך של חבר־כנסת לעיסקה, יוזמה או השקעה. בני שליטא: „תראה מה קורה פה. זו ממש תחנת רכבת. אחד מתנגש בשני. עושים כאן עסקים כמו משוגעים". ההנחה היא שחבר־כנסת יוכל לסייע אצל השלטונות בהשגת הרשיונות הדרושים או סיוע נדרש אחר. אחד מחברי ועדת הכספים סיפר כי גם בעניין הזה יש אופנה. זה התחיל עם עיסקות באיראן שורפשו בכנסת שותף מקורב לממשל, אחר־כך זה עבר לעיסקות עם מדינות דרום ומרכז אמריקה, והיום ולהיט הוא עיסקות עם דרום־אפריקה.

תקנון האתיקה של חברי הבית קובע כי „חבר הכנסת לא יקבל לקוח במישכן הכנסת, ולא יפעל במישכן הכנסת בעניין לקוח". מכיוון שאיש אינו יודע מיהם לקוחותיו של חבר הכנסת העצמאי, איש גם אינו יכול לומר עד כמה נשמר הכלל הזה. עיתונאים

למה נפגע בגין

„הבעיה החמורה ביותר", אומר ד"ר יוחנן בדר, משפטן ופרלמנטר ותיק, ח"כ (תרות) בדימוס, „שהקואליציה הרחבה גרמה הרס לפרלמנטריזם. אני לא נגד קואליציה כזו, אבל המחיר הוא כבד. מחודש מאי 1967 עד סוף 1969 ישבתי בתנהלת הקואליציה. אז תסיעה האופוזיציונית הראשית היתה אגודת ישראל. בתקופה זו היתה ירידה בחיים הפרלמנטריים שלא התגברנו עליה עד היום הזה. המחיר הכבד של ממשלת האחדות הוא ההתפרקות ממשמעת. נוצרה מידה של סובלנות כלפי הפרת משמעת, כלפי הפקרות של חברי־כנסת, העדרותם, ועבודתם הצדדית – וזה דבר חמור. פעם חברי כנסת מיהרו להצבעות והרגישו מאוד לא נעים אם איחרו. היום תרוב תמיד בטוח.

„תעסוקתם הצדדית של חברי־הכנסת אינה בעייה נפרדת מהשכר שהם מקבלים. מי שאומר שבגלל התעסוקה הצדדית לא צריך להעלות את משכורתם של חברי־הכנסת, פוגע באלה שכן מבקשים למלא את תפקידם, ומנציח את הבעיה. בתעסוקה צריך לטפל באופן נפרד.

„צריך להבין שיש סוגים שונים של תעסוקה. כתיבת מאמרים, למשל, משתלבת בעבודה ולא פוגמת בה. גם הרצאות אינן עבודה נוספת זרה. אבל עבודות שאינן משתלבות הן אלה הבאות על חשבון עבודתו הציבורית. אפילו אם הוא בא לכנסת ויושב בוועדות הרי ראשו מחולק.

„ב־1962 הסכמתי לפתוח משרד עורך־דין. בגין מאוד נפגע. זה היה נסיון של שנתיים. המסקנה שלי היא: אם חברי־כנסת רוצים למלא את תפקידם, הם אינם יכולים לעבוד כעורכי־דין פעילים. מסקנה שניה: קיימת סכנה להסתבך בעירוב התחומים. אני, באופן אישי, מתנגד לעבודה נוספת, למרות שבעולם כולו וגם בישראל טוענים שאם ימנעו מאנשים עבודה נוספת, משפטנים גדולים, למשל, לא יגיעו לכנסת".

„אני לא מסכימה עם הטענה הקובעת שהטובים לא ישבו בכנסת", אומרת חברת הכנסת שולמית אלוני. „רוני מילוא, משה שחל, אהוד אולמרט ואחרים נבחרו לכנסת עוד לפני שהיו עורכי־דין. ואם עורכי־דין גדולים הם בעלי אמביציה לשרת את הציבור, שיעשו הפסקה. הנקודה החשובה היא שאם חברי־הכנסת היו נבחרים בבחירות אישיות, הם לא היו יכולים לבוא לבוחרים שלהם ולומר: אנחנו עובדים בכנסת רק שלושה ימים, ובשלושת הנותרים אנחנו עוסקים בעסקים פרטיים. היום אף אחד לא חייב לציבור דין־וחשבון. המצב הזה חורה לי. אני טוענת שכל עניין בתחום פגיעה בזכויות האזרח על־ידי ביורוקרטיה היא בתחום פעילותו של חבר־הכנסת. בנושאים אלה עוסקים חברי־כנסת בשתדלנות ולוקחים דמי תיווך. זו שערוריה. איך הציבור יפקח על זה?"

מיכל קפרא

וחברי־כנסת מעידים מתוך הסתכלות סביב כי בעת הצורך נשכחת לעתים ההקפדה על הכלל הזה. אחד הסיפורים הידועים בעניין זה הוא על חבר הכנסת שעיסוקו הפרטי באחד המקצועות החופשיים. עם בואו למישכן הוא מוסר בידי העוזרת הפרלמנטרית שלו רשימה של אנשים עימם הוא חפץ לדבר, והולך לשבת במזנון. מכאן ואילך חוזרת התמונה על עצמה. העוזרת הפרלמנטרית החרוצה מסתגרת באחד מתאי הטלפון הסמוכים למזנון, ומשיגה את האנשים שברשימה. אפשר לשמוע אותה מודיעה להם שח"כ פלוני מבקש לדבר עימם. אחר־כך היא מניחה את השפופרת בצד, ממהרת למזנון וקוראת למיודענו לטלפון. וכך, במשך שעות, מנהל אותו ח"כ את עסקיו בטלפון הסמוך למזנון.

סיפור אחר המסופר בכנסת מפה לאוזן, ללא הוכחות שמאפשרות לנקוב בשם, הוא על גורם שפנה אל חבר־כנסת שיעזור לו בפתרון בעייה מסויימת. אותו ח"כ, שהוא גם עורך־דין פעיל, השיב לפונה אליו: „המקרה שלך מעניין אותי והייתי רוצה לטפל בו. בוא ניפגש במשרדי". אותו גורם, שמראש פנה אל חבר־הכנסת כאל שליח הציבור ולא כאל עורך־דין, נדהם לגלות במשרדו הפרטי של הח"כ כי זה התכוון לטפל במקרהו כעורך־דין פרטי ולגבות עבור הטיפול סכום לא קטן.

„חבר כנסת שהאתיקה לא מעניינת אותו, יכול להיות מיליונר תוך זמן קצר מאוד. בכך אין ספק. הרבה תלוי בכך־אדם, בהגינותו, בסדר העדיפויות שלו. אפשר לקנות את מי שרוצה שיקנו אותו, ואין בעניין הזה סודות. הכללים הנוכחיים מהווים פירצה שיכולה לקרוץ למי שלא מכבד את כללי האתיקה הכתובים והלא־כתובים", אומר חיים רמון. הוא מסביר כי קבע לעצמו קוים אדומים שאותם אין הוא עובר בפעילותו כעורך־דין וכחבר־כנסת. כך למשל אין חיים רמון מופיע בבתי המשפט. הוא אומר כי בהיותו חבר מרכזי בוועדה שקובעת את שכר השופטים, אין הוא רוצה לעמוד בפני שופט שיודע כי אותו עורך־דין הניצב מולו עכשיו, יקבע מחר את שכרו. ועוד מונה רמון את כללי האתיקה האישיים שלו: „אני לא פונה לשרים בעניינים שאני מטפל בהם כעורך־דין, ואני לא מפעיל את השפעתי הפוליטית על־ידי פנייה לפקידים באמצעות השר. אינני פונה אל פקידים בדרגות נמוכות, אלא למנכ"ל המשרד. יכולת ההשפעה שלי על מנכ"ל פחותה, ויכולת העמידה שלו בפני גבוהה יותר מאשר הפקיד הזוטר". עד כאן חיים רמון. אחרים יאמרו כי בעצם הפניה למנכ"ל, שמן הסתם יעביר את המשך הטיפול לפקיד זוטר יותר, יש משום ניצול המעמד הפוליטי.

עד כמה אין בנושא זה כללי התנהגות אחידים תעיד העובדה שח"כ דוד ליבאי, אף הוא עורך־דין פעיל, קבע לעצמו כללי אתיקה הפוכים בדיוק מאלה שקבע לעצמו ח"כ רמון. ליבאי מופיע רק בבתי־משפט. „בבית־המשפט אני עומד מול שופטים מקצועיים שיודעים להתעלם מעיסוקי הנוסף. אינני מטפל כלל בייצוג לקוחות בפני רשויות מימשל, ולכן איש אינו יכול לבוא ולטעון שאני מנצל את מעמדי הפרלמנטרי לקידום עסקי", הוא אומר.

הכל מסכימים כי כללי המשחק הנהוגים כיום בכנסת, פרוצים ואינם מתאימים לרוח התקופה. הוויכוח הוא איך לשנות אותם. חברי־הכנסת מרדכי וירשובסקי וז'אק אמיר הם מאלה הטוענים כי יש להטיל „איסור עיסוק" מוחלט על חברי הבית מעבר לעבודתם הפרלמנטרית. לדבריהם, כששכר הח"כים הועלה עכשיו בעשרות אחוזים, אפשר כבר לחיות רק מן המשכורת המשולמת בכנסת, כך שהטיעון הכלכלי אינו תופס עוד. לעומתם, אומרים חברי־כנסת כמו דוד ליבאי, אהוד אולמרט ומיכה רייסר, שאם ימנעו מבעלי מקצועות חופשיים ובעלי עסקים ומפעלים, להמשיך בעיסוקם הפרטי, רובם יימנעו מהגשת מועמדותם לכנסת, וזו עלולה להפוך לביתם של הלא־יוצלחים והלא־מוכשרים, אשר ממילא יתקשו למלא את תפקידם הפרלמנטרי כראוי.

ועדת נבנצאל, שהגישה את המלצותיה לשינוי שכר הח"כים, ויתרה מראש על הדיון בשאלת העיסוקים הנוספים של חברי־הכנסת. הוועדה העדיפה להסתפק בשאלות משניות של שכר, אש"ל ואחזקת רכב, ולא לרדת לשורש הבעייה. גילום המלצותיה לגבי ח"כ שהוא חבר בוועדת הכספים, גר בתל־אביב ומופיע לכל ישיבות הבית מעמיד את שכרו החדש על על 4,337 ש"ח ברוטו (כולל הוצאות ארוח, רכב ואש"ל) לעומת 3,218 ש"ח ששולמו עד כה. זה לצד קיצוץ קל בזכויות הפנסיה המנופחות של חברי הכנסת שייבחרו בעתיד, והתניית תשלומי אש"ל ואחזקת רכב בנוכחות במישכן הכנסת. תוספת השכר המיידית היא בשיעור 40 אחוז, והומלץ על עוד תוספת של 20 אחוז בעוד שנתיים.

עם זאת המליצה הוועדה שהכנסת תדון מחדש בכל נושא ההכנסות הנוספות. נסיון העבר מראה שההמלצות בדבר העלאת השכר יאומצו כמיקשה אחת, אבל יישומה של ההמלצה האחת הזאת ייתקל בקשיים שלא קשה לחזות אותם מראש.

גבי קסלר

שנינו כמעט מאותו הכפר

(המשך מעמוד 13)
לארץ אוייב. יכול להיות שמדינת ישראל היתה צריכה לתת לדראושה לנסוע לרבת־עמון, להיות שליח שלנו, ולהגיד לו: 'תשמע מה בדיוק הם רוצים ואם יש סיכוי שהם יקבלו את 242 ו־338'. היו הרבה מפגשים כאלה של יהודים בארצות ערב, בשתים מארצות המפרץ ובאירופה. דראושה לא צריך להתגנב החוצה. צריך לתת לו לנסוע. שיחזור אחרי שבועיים ושיספר את רשמיו".

לעומת זה, רפול לא רוצה לראות את דראושה כסגן שר החינוך. דראושה – המורה, מנהל בית־הספר והמפקח לשעבר במשרד החינוך – דווקא רוצה. הוא אפילו מועמד. "אמרתי לפרס שזכות ערביי ישראל, שהם 17 אחוז מהאוכלוסיה, להיות מיוצגים בממשלה. במועמדות שלי יש ניסיון לראות אם המדינה רוצה לקבל אותנו כשותפים. האינטרס הממלכתי הוא לשלב את הערבים בתפקידי שרים, מנכ"לים ובשירות החוץ.

המתיחה הגדולה

לפני תצי שנה, בארוחת־בוקר במלון הירושלמי בו לנים חברי הכנסת, התבדח ח"כ דראושה עם שני ח"כים ערבים אחרים על אפשרות של עיסקה עם ש"ס: שר הפנים יצחק פרץ יבטל צווי הריסה נגד 7,000 בתים ערבים שהוקמו ללא רישיון, ובתמורה יצביעו שבעת הח"כים הערבים בעד חוק "מיהו יהודי". אצבע אחת שווה אלף בתים. במיפגש באיכסל, בשבוע שעבר, שיחזרו דראושה ורפול את המתיחה וגילגוליה.

נזכר דראושה: "כמה ח"כים חסרי חוש־הומור שישבו בשולחן הסמוך, שמעו את השיחה ומיהרו להעביר את הידיעה לכנסת. כשנכנסתי למשכן לא האמנתי למראה עיני. רפול עומד מול סוללת כתבים ומשמיע הצהרות נמרצות נגד הקנוניה הערבית".

רפול: "באותו יום הגיע אלי עוזי ברעם נרגש וחיוור כסיד ואמר לי בסוד: 'שמעת על העיסקה של הערבים'? האמת שעד לרגע הזה לא ידעתי שזו היתה מתיחה שלך. בכנסת הזאת הכל יכול להיות. אבל אז אמרתי לדראושה שהעיסקה חזאת זה ראש יהודי".

דראושה: "עניתי לו שזה ראש ערבי שלמד מיהודים".

רפול: "לקחתי את הכל ברצינות".

דראושה: "הייתי מבסוט – וואללה, סידרתי את רפול. אבל אחריכך הידיעה שודרה בקול ישראל וגם בארה"ב. משם החלו טלפונים בהולים של יפורמים ללישכת ראש הממשלה פרס. הם היו בלחץ. פרס שלח אלי את השר שחל. שחל הזמין אותי לשיחה והפציר בי לרדת מעניין מיהו יהודי. ראיתי שהם מתוחים והתחלתי לצחוק. סיפרתי לשחל שזו מתיחה. הוא צילצל לפרס ובצהריים נרגעו הרוחות.

"האמת שהייתי יכול להעביר את 'מיהו יהודי'. מניעת הריסת בתים זה אינטרס של כל האוכלוסיה הערבית. אמל נסר א־דין הצטרף אלינו והסמכנו אותו לדבר בשמנו עם השר פרץ. אבל אני נגד כפיה דתית ומחוייב במשמעות סיעתית, לכן תהיו רגועים, אנחנו לא נחזור על המתיחה הזאת ברצינות".

רפול: "הרבה דברים מתחילים כבדיחה".

פוסלים אותי על רקע גזעני, בעוד חברי למפלגה עם דעות דומות – וייצמן, גור, אורה נמיר, יוסי ביילין – מקבלים תפקידים".

רפול: "באופן אישי דראושה יכול להיות סגן־שר, אבל אני לא בטוח שהוא מייצג את ערביי ישראל".

דראושה: "אני מייצג לפחות 53 אלף ערבים שהצביעו בשביל מפלגת העבודה".

רפול: "דראושה אישית יכול להיות סגן־שר, אבל לא כמייצג ציבור ערבי שרוצה להרוס את המדינה, לא להשתלב בה".

דראושה: "זו טעות מתוך אי־ידיעה, בגלל דעה קדומה. ערביי ישראל נאמנים למדינה".

רפול: "אני חושב שזה לא ככה. אילו ניתנה לערביי ישראל הברירה בין להיות בעד המדינה או נגדה – היו בוחרים נגד. אין הבדל בין הערבים משני צידי הקו הירוק. הם לא שינו את השאיפות הלאומיות שלהם".

דראושה: "צריך להבדיל בין ערביי ישראל והשטחים".

רפול: "אני לא שותף לדעה זו".

דראושה: "לתושבי בקה־אל־גרביה יש קשר לחדרה יותר מאשר לבקה־אל־שרקיה שמעבר לקו הירוק".

רפול: "זה מתוך אילוץ – לא בחירה. האילוץ הוא של שירותי תחבורה, בריאות, כלכלה ומסחר. בסקר שנערך בבתי־ספר ערבים תמכו 80 אחוז מהתלמידים במדינה פלשתינית בראשות אש"ף".

דראושה: "הדוגלים בסיפוח, רוצים אינטגרציה בין ערביי השטחים וישראל שתיצור בעיה בטחונית ודמוגרפית קשה. לכן אני בעד חלוקה. לא זו של '47. היסטורית זה נגמר. אני מדבר על גבולות '67. ההפרדה היא אינטרס של ישראל".

רפול לא מסכים.

דראושה: "אני מאמין בדיאלוג. מגע אישי שובר דעות קדומות ויוצר אמון. רפול שכן שלי. אני קרוב אליו גיאוגרפית ולא הכרתי אותו. יש לי מחסום נפשי מסויים לדבר עם רפול, עם הדמות שהצטיירה בעיני. למרות זאת ברכתי על הפגישה, גם אם תזמין ביקורת מהצד הערבי. אנחנו צריכים לשוחח כשכנים ואנשים שחיים באותה מדינה ויש לנו דברים משותפים".

רפול: "כשהייתי מח"ט בצנחנים היו לנו תקריות גבול עם הירדנים באיזור לטרון. לקחתי מתורגמן והלכתי מול הירדנים. בא מולי קצין וסיכמנו שהוואדי הוא הגבול. חזרנו למקומנו וכעבור שעה התחילה אש חזקה מהצד הירדני. מה שהחלטנו בשטח סוכל על־ידי הדרג הגבוה. ההידברות ביני לבין דראושה יכולה לחיות ידידות והסכמה, אבל ההידברות הזו לא יכולה להשפיע על מדינות ערב. הן נשלטות בידי שליטים שהגיעו במהפכות ונשענים על הצבא".

דראושה: "יש שינוי משמעותי. היום מדינות ערב מכירות בקיום מדינת ישראל".

רפול: "הערבים מכירים בישראל כעובדה שצריך להתלכר ולהלחם בה. אסאד קורא לזה איזון איסטרטגי".

כעבור שעתיים של דיבורים עקרים נטלו ידיים והתיישבו לאכול. העוף, הכפתה, האורז עם הצנובר, הרגיעו את בני המעיים. הוויסקי הסקוטי פתח להם את הראש. אם אתה רוצה לדעת מה יש להם בראש (הערבי וגם היהודי) – רק תן להם לשתות.

רפול: "עם בטן כזאת אי אפשר לעבוד".

דראושה: "תלך לישון".

רפול: "איזה לישון, יש לי הרצאה בערב".

דראושה: "עוד פעם אתה הולך לקלקל את הנוער"?

רפול נכנס למטבח לברך את ליילה ומזמין אותה עם בעלה לביקור גומלין בתל־עדשים.

רפול: "אתה משחרר אותי לעבודה?"

דראושה: "קודם פירות וקפה".

יומיים אחרי הפגישה באיכסל ציינו תושבי השטחים את כ"ט בנובמבר בהפרות סדר. ערביי ישראל אינם שותפים להפגנות. דראושה יכול להשתמש בשקט הזה להוכחת צדקתו. רפול יכול לגייס טיעונים כנגד. המפגש ביניהם לא שינה עמדות, אבל הקרח שהיה בראשיתו, נמס בצחוקים לקראת סיומו. כשהוגשו הפירות והקפה כבר היו נינוחים ומפטפטים על מחירי השמן, ואפילו מתבדחים בדרך למכוניתו של רפול.

דראושה: "מה איכפת לך המחיר, ממילא אתה מוהל את השמן שלך במים".

רפול: "על השמן שלי יש תווית שבחצי העליון שלה כתוב 'שמן רפול' ובחצי התחתון 'שמן ערבי מהול'".

יצחק בן חורין

כור אטומי, מה בוער?

(המשך מעמוד 20)
לומר כי הייתי הראשון בעולם שהחזקתי בידי את המאגנטרון, בחנתי אותו ושיפרתי אותו. חקרתי את נושא המיקרו־גלים. על פי צו יחיד במינו שפירסם הגנרל דה־גול בלונדון ב־1942, נתמנה 'חבר מושבעים ומומחים' מיוחד שלפניו הצגתי את עבודת הדוקטוראט שלי. אני הדוקטוראנט היחיד של צרפת החופשית". בנוסף לתואר זה קיבל סורדין גם את "צלב לורן" רם המעלה.

דינה וורט: "כשנמלט לאנגליה, נותרה אשתו, לא־יהודיה, בפאריס. הגרמנים חקרו אותה ארוכות. לא שבעו נחת מתשובותיה וביקשו לדעת יותר מדוע נישאה דווקא ליהודי... בעזרת ידידים נמלטה גם היא לאנגליה, דרך פורטוגל".

כשחזר סורדין לצרפת בתום המלחמה היה למעשה למומחה מס. 1 שלה בראדאר. "משום כך חיפשו אותי אנשיו של ב.ג. ב־1948. תחילה אמרו לי שצה"ל זקוק מיידית למיתקני ראדאר. דיברו על ראדאר לתותחים, על רקטות מונחות בראדאר. לעניין האטום הגיעו אחר־כך...".

ב־1946 החל לעבוד בוועדה לאנרגיה אטומית. 11 אנשים היו בקבוצת המייסדים שבראשה עמד ז'וליו־קירי. "הוא ורעייתו לא היו אנשים מאושרים. הם לא הקרינו שמחה. בסופו של דבר מתו מסרטן מחמת הקרינה רדיו־אקטיבית שגופם ספג בשיעורים גבוהים במשך עשרות שנות מחקר".

אותה שנה הגיע לפאריס ברטראן גולדשמידט, מראשוני חוקרי האטום הקנדיים, ועודד את חבורת קירי להקים בהקדם כור אטומי ראשון בצרפת. עד אז נבנו רק מיתקנים אלקטרוניים. שיש להם הקשר עקיף לנושא האטום. "שלושה אנשים – קירי, ליאו קוברסקי (יהודי למחצה, מדען בעל שם) ואני, הקמנו בתוך שנה ומחצה את הכור הראשון. הוא דמה במידה רבה לזה שבצ'רנוביל. התבסס על אורניום ומים כבדים. האמריקנים סירבו בתוקף לסייע לנו. עשינו הכל לבד. לאחר שהכור בפורט־דה־שאטיון החל לפעול, הקמתי את הקריה למחקר גרעיני ואת הכור בסאקליי. 500 איש עבדו אז עמנו. כאשר סיפרתי על כך לב.ג. בפגישתנו בתל־אביב, התפעל מאוד מעובדה זו. הוא נתן לכך ביטוי, מדרכו, ביומנו, כאשר הביא את הנתון הזה בציינו כי מה שחשוב במיוחד בכור הם האנשים...".

ב־1964, לאחר 18 שנה בוועדה לאנרגיה אטומית של צרפת החליט סורדין לפרוש וביצע "הסבה מקצועית" לתחום חדש ומרתק לא פחות: החלל. הוא הצטרף לארגון האירופי לחקר החלל שאז הוקם. ארבע שנים תיכנן ובנה שם את מיתקניו – חלקים ללווייני תקשורת, ביניהם הלוויין האירופי הראשון "אוסרו", שנועד לצרכי מחקר של קרני גאמה.

התחנה הבאה במסלול: פרופסור באוניברסיטת בורדו, שם לימד סורדין במשך עשר שנים את תורת האוטומאטים והרובוטיקה – התחום החדשני ביותר של התעשייה המודרנית. "כאן הגעתי למסקנה שהגיע זמני לפרוש לפנסיה, אלא שבזמני הפנוי אני ממשיך לחקור ולפרסם מאמרים בפיסיקה תיאורטית וגם להרצות, כאורח, באוניברסיטאות שונות, גם בארה"ב.

"כאשר אני משקיף לאחור, נראה לי שאכן עברתי מסלולי־חיים מרתקים: נגר רהיטים וגנן ב'הרצליה', פועל־קיץ במפעל המלח בעתלית, חשמלאי במארסיי, מהנדס אלקטרוניקה במעבדות לפיתוח הראדאר והסונאר בפורטסמות', הכורים האטומיים של צרפת, הלוויינים האירופיים, הרובוטיקה... בשנים האחרונות עשיתי גם לעצמי: נטלתי את מקומו של האדריכל והבנאי ובשתי ידי, ללא עזרה, בניתי סוף־סוף את ביתי בפרבר־גנים צנוע ליד 'עיר האורות'. אבל הפרק היפה והמרתק ביותר בחיי היה בגימנסיה 'הרצליה', בתל־אביב הקטנה שבחולות...".

אלכס דורון

גורבצ'וב קוויאר וקולטורה

בעקבות היוונים שלנו שהולכים לשמוח ב"פנטזיה", התורכים ב"פאמי־בבק" והישראלים ב"בוננזה" – הולכת הגווארדיה הרוסית ל"בריוסקה", לערב של וודקה "גורבצ'וב", בורשט, קוויאר, וקוזאצ'וק סוער. אם היו לנו עוד מיליון כאלה, אומרים שם, היה למדינה פרצוף אחר.

מאת מנחם תלמי
צילומים: ראובן קסטרו

שלום אליה מ"בריוסקה": „נולדתי בארץ, אבל אני חש שייכות לשורשים הגרוזינים של הורי".

כל הכבוד לתורכים שלך, אמר לי הקול בטלפון, כל הכבוד ליוונים שלך ולרומנים שלך. אבל ראית פעם איך הרוסים יודעים לשמוח? איך הם פותחים שולחן ובקבוק, איך הם שרים ורוקדים? אינו, ראית פעם?

אי־אפשר היה לטעות בזהותו של בעל הקול. קול כבר במקצת, צלול, עגה מתנגנת. רוסי.

ראיתי כבר רוסים שמחים, אמרתי לו.

איפה ראית? התעניין חשדני.

בקולנוע, אמרתי לו.

הוא צחק בביטול. למה לך קולנוע, אמר, אם יש לך את זה בחיים, פה, בתל־אביב. בריוסקה שמעת? מעולם לא, הודיתי בכורות.

אז תלך ברחוב בן־יהודה, אמר הקול הרוסי בטלפון, תשאל בריוסקה, לא תצטער.

כשהגענו לבן־יהודה, למדנו שהמקום שוכן במרתף גדול במספר 77, שפעם היה הבאר של מנדי'ס ורפי שאולי, וגם "מועדון מפתח" היה כאן לחברים בלבד שהחזיקו את המפתח שלו בארנק, והמועדון של פרדריקה סגל, והמסעדה "נאש" שעל מטבחה ניצח השף אנטואן. עכשיו זה בריוסקה. ובריוסקה, ברוסית, זה שמו של עץ הליבנה. ברוסיה יש להם להקה עממית גדולה בשם זה שגם ביקרה פעם בארץ. עכשיו התברר לנו שכמו שהיוונים שלנו הולכים לשמוח ב"פנטזיה" ו"מתיאוס", התורכים ב"פאמי־בבק", הישראלים ב"בוננזה" ובחוף תל־ברוך – כך הולכים הרוסים ל"בריוסקה", מיתחם של יוצאי רוסיה, צעירים ומבוגרים המתרפקים על מורשת המזון, השתייה, השירה והריקודים של מולדתם הקודמת.

האיש הראשון שאנו פוגשים שם למטה הוא דווקא הונגרי. קוראים לו לאצי. מוותיקי המלצרים של תל־אביב, מהדור האריסטוקראטי הנכחד: אריב וסמכותי, חליפה שחורה, כתונת צחורה, עניבת פפיון, צרעיים מכסיפים ומבטים רגועים שכבר ראו הכל, ששום דבר אינו יכול להפתיעם. אנחנו שואלים אותו איך המקום, איך הקליינטים. לאצי נאנח אנחה רווית־צער ואומר שאם היו לנו, לא הרבה, נניח עוד מיליון בני־ארם כאלה, למדינה היה פרצוף אחר. יוסי של בני־אדם, הוא אומר, יודעים לשתות, יודעים לשמוח, ויש להם קולטורה.

המועדון מלא מפה לפה. השפה השלטת – רוסית. גם הצחוקים רוסיים. השולחנות כורעים תחת שפע מזון ומשקאות. כל פריט ביד רחבה. פלטות של דגים מעושנים, קערות של סלטים למיניהם, קנקני משקה ומיץ פירות, ואיך אפשר בלי צלחות עם בורשט של כרוב וסלק, עופות נוסח קייב, חצאי ביצים קשות שחלמונן סולק ובמקומו הכניסו קוויאר שחור וארום, וממול כינור ואורגן וזמרים. שרים רוסית, נושמים רוסית. הכל קיצבי. הכל מלודי. הרבה השתפכות והרבה ערגה. בין הוולגה לגדות הדנייפר. סערה מכאן וגעגועים רכים מכאן. ובתווך התפרקות לשברי שמחה שאינם נכחדים, ששכים ונדבקים מפעם לפעם לעליצות גדולה ושלמה, מלווה חיוכים רחבים ומחיאות כפיים. מישהו אומר לנו שהשמחה החלה כבר בעשר בערב. חלף זמן מאז ואין כל סימן שהיא עומדת לדעוך. מישהו אמר לנו שכך זה יימשך עד לפנות בוקר. ובשבת בצהריים זה יתחיל שוב, עד צאת השבת.

צועקים לתזמורת: לזגינקה! לזגינקה לכבוד בעל הבית! תנו לזגינקה! התזמורת נעתרת. מנגינה סוחפת, מיקצב כמו־מרוקני עם ניחוח רוסי. רוחפים לנו ליד כוסית של וודקה גזעית, "אבסולוט", ואומרים שכאן הולך עכשיו, לכבוד בעלת הבית, ריקוד גרוזיני. גבר מזוקן וממושקף, עם חיוך מתחטא כלשהו, פולש לרחבת הריקודים ופוצח במחול. תחילה סולו. מעט־מעט מצטרפים אליו אחרים. לא צעיר הבנארם, אבל בסיחרורים ובקיפוצים שלו יש הרבה רוח־נעורים. אומרים שזהו שלום, אחד מבעלי "בריוסקה".

גרוזיני? אני שואל.

ממשפחה גרוזינית, אומרים לי.

מאוחר יותר, ליד בקבוק של וודקה פינלנדית הנה, יעיד על עצמו הגבר המזוקן הזה, שלום אליה ..., שהוא גרוזיני גאה אפילו שנולד כאן בארץ לפני .. שנה, בראשון־לציון: אבל ההורים שלי, הוא אומר, ההורים שלי נולדו בגרוזיה. אמא שלי הגיעה ארצה ... לפני 86 שנים. הרבה זמן, הה? היא היתה קטנה, ... שנתיים. מטיפליס עברה משפחתה לתורכיה ומשם לקחו עגלה והתחילו לנסוע לארץ־ישראל. לא ... סוסים, לא סוכנות־יהודית, לא משרד־קליטה. ... עגלה. דרך סוריה. אחרי חודשים רבים הגיעו לירושלים, והתיישבו בעיר העתיקה. זה הסיפור של אמא שלי.

האבא שלי היה מבוגר ממנה. הוא הגיע ארצה רק בשנת 1920. באניה. ליפו. לפני־כן היה קצין בצבא הרוסי, ישב שנתיים־שלוש בשבי, אצל האוסטרים, אם אני לא טועה. כששוחרר מהשבי חזר לטיפליס ומשם יצא עם קבוצת צעירים יהודים לארץ־ישראל. בקצין בעל נסיון קיבלו אותו האנגלים למשטרה. הם רק התחילו לארגן את המימשל האזרחי, והציבו אותו בתחנת הקישלה בירושלים העתיקה. ושם הוא פגש את אמא שלי. התחתנו. אני נולדתי בראשון־לציון. אבל אני מרגיש שייכות לשורשים של הורי. גרוזיה. טיפליס. אני אומר לכל מי שרוצה לשמוע שאני גרוזיני גאה.

אנחנו מרימים כוסית לחיי גרוזיה, לחיי הגרוזינים הגאים, לחיי הרוסים שיודעים לחיות ולשמוח, ובדיוק אז עוברת התזמורת לנגן "סינגרלה". ... מחודש של התעוררות בקהל. שיר ידוע, חביב, קליט, סוחף. מי שלא שר, יוצא לרקוד. מי שלא רוקד, רוקע ברגליו או מוחא כפיים. רחבת הריקודים צפופה. רוקדים עליה צעירים ומבוגרים יותר, עם דוק של נוסטלגיה שמערפל את המבטים.

„אה, סינגרלה, סינגרלה" שרים בשני קולות על רקע התזמורת. סינגרלה עם עיניים זוהרות, עם לב חלם. סינגרלה, מסבירים לנו, הוא אחד מן השלאגרים הרוסיים שאינם מופיעים במצעד הפזמונים של הממסד המוסיקלי הסובייטי. כמו שירים ומנגינות אחרים הבאים היישר מהגולה הרוסית הגדולה בחו"ל: שירים שאהובים מאוד גם ברוסיה עצמה, אלא ששם הם נחשבים לשירי־מחתרת.

כששותים ואוכלים – עושים את זה ברוסית. אם לחגוג, אז עד הסוף. בלב פתוח וביד לא־קמוצה.

רפי כץ ודוד טרייטרמן. מההוראה לבמה.

בשעה אחת בלילה השמחה הרוסית עדיין תלויה בגבהים. מפעם לפעם עוצרים את הקצב הסוחף, הכנר פוסע קדימה ומשמיע מנגינה צוענית בוכייה בטונים „הכי רקים". ולפני שהנשימה נעצרת כליל, לפני שהדמעות זולגות מהעיניים, נעלמת הבכייה הצוענית, מתחלפת בקוזאצ'וק סוער. גבר לא־צעיר, לגמרי לא־צעיר, נוטש את יושבי שולחנו הלא־צעירים, לגמרי לא־צעירים, ופורץ אל הרחבה. הוא מלמד את הצעירים פרק ב"ירידות" ובדילוגים כפופי־ברכיים. הוא רקד קוואצ'וק כשצעירי המקום עוד היו יונקי־שדיים. וליחו טרם נס.

אחרי הקוזאצ'וק – ואלס מתקתק נוטף שמאלץ נהדר, שמחליק אותך את תוך מנהרת הזמן, אל מה שנשמע כעולם רך ורומנטי. הרוקדים משייטים בריחוף על גלי הגעגועים, מנסים לגעת במשהו שמזמן איננו ואולי כלל לא היה. ואלס, וודקה, קוויאר – איזה שילוב מרתק, איזה מיפגש מרגש!

אריק רשקובן שמאחורי דלפק המימזגה הוא איש נעים להתרועע. חייכני, טוב מזג. מתנדנד לקצב התזמורת, מלחש לעצמו את המלים. נהנה מכל רגע. העסק הולך שיגעון. המשקאות זורמים. צלחות הבורשט החם נפלטות מקיטון המטבח. יש טמפו, לעזאזל, יש מלודיה, יש שמחה.

תן לרוסי לאכול ולשתות, אומר אריק רשקובן, ותראה איך הוא יודע לשמוח.

נותנים לאכול ולשתות. מפעם לפעם מודיעים ברמקול, ברוסית, כי אפשר לבקש מנות נוספות, לא להתבייש. הכל כלול במחיר.

במקצועו, אריק רשקובן לא רחוק מהעסק. הוא מהנדס מכונות מזון שהגיע ארצה מקישינוב לפני תשע שנים, לא מצא תעסוקה הולמת ופתח מסעדה רוסית. מצא שני מוסיקאים מיוצאי רוסיה בעלי תואר אקדמי שעסקו כאן בהוראה, והביא אותם אל במת התזמורת של המסעדה. ביום המשיכו להיות מורים. בלילות ניגנו ושרו. רפי כץ ודוד טרייטרמן הם עכשיו השותפים שלו. אבל עד שהגיעו לכאן, עברו כמה גילגולים.

בתחילה העסק הלך טוב. באה מלחמת של"ג וטרפה את הקלפים. הם נאלצו לסגור והשכירו את כשרונם למסעדה אחרת, ליד נמל תל־אביב. הפיקו שם "ערבים רוסיים" שהיה להם קהל אוהדים נאמן. בקרב הקהל הזה נמצא גם שלום אליה, ה"גרוזיני", איש־עסקים ובעל חברת תוכלה. הם שיגעו אותו. הוא היה נעול עליהם. ההערצה נהפכה לידידות. עד שיום אחד, כאשר התפנה המרתף ברחוב בן־יהודה, החליטו רפי ודוד לקחת אותו ולחזור לעצמאות. להקים שם "מיתחם רוסי", מועדון משל עצמם. כשחיפשו איש־עסקים מנוסה, מישהו המתמצא בנבכי הבירוקרטיה הישראלית והמסוגל להתמודד איתה מבלי ללקות בהתקפי־לב, פנו אל ה"גרוזיני" והוא נאות לחבור אליהם, למען האתגר וההנאה יותר מאשר למען הביזנס. שלום אליה נטל עימו לעסק את חתנו, וכך הוקם מועדון "בריוסקה" שנהפך לכתובת מומלצת מאוד בקרב עולי רוסיה המבקשים בילוי כרוחם וכהרגליהם.

אלא שאל הקהל הרוסי האורגינלי כבר מתגנבים גם "אלמנטים זרים". פה ושם אתה מזהה שולחנות ישראלים מאוד או כאלה שמדברים רומנית ופולנית. אבל כששותים ואוכלים, שרים ורוקדים, כולם עושים את זה ברוסית. קשה להבדיל מי בא מהיכן, וגם לא חשוב כל כך. ובכל זאת, מי שמתעקש לחפש הבדלים וימצא שולחן שעליו ניצבים בקבוקי וודקה "וויברובה" – כל הסיכויים שיושביו הם פולנים. הרוסים נעולים

אחרי הקוזאצ'וק – ואלס מתקתק נוטף שמאלץ נהדר.

על "סטליצ'ניה", "מוסקובסקייה" וכיוצא באלה. אניני־כיס וטעם מזמינים את ה"גורבאצ'וב" הגרמנית, את ה"אבסולוט" השוודית, את ה"פינרלנדיה" הפינית. מי שמזמין את הספיישלים הללו (כל הסוגים האחרים מוגשים חופשי לשולחן במסגרת עיסקת החבילה) מזמין גם "שפרוטים" רוסיים או "בליק", שהוא מין לאקס רוסי, או קוויארים למיניהם ומה לא. אם לחגוג, לעזאזל, אז עד הסוף. בלב פתוח וביד לא־קפוצה.

אחרי סידרה של קוזאצ'וקים סוערים משמיעה התזמורת את "לבנדה" – שיר אהבה רוסי שזכה בפרס ראשון בפסטיוואל רוסי כלשהו, כך מסבירים לי. אחרי ה"לבנדה", לכבוד הוותיקים שבין עולי רוסיה, משמיעים את "אוחור־קופיץ" (סליחה אם אני טועה בהיגוי ובכתיב) – שלאגר רוסי מתחילת המאה, שזכה לעיבודים מאוחרים המושמעים גם אצלנו. ולא נעדר, כמובן, מקומם של ה"קאלינקה", ה"אטאמאן", ה"סוודווה" ודומיהם. כל מה שמנגנים – גם רוקדים. אין אפס. וכל מה שרוקדים – רוקדים עם כל הלב הרוסי. ולא תמצא אורח אחד שבשלב זה או אחר לא יצטרף אל הקהל הרוקד. אם לא את "סינגרלה" הסוחפת, לפחות איזה ואלס נוטפני או טאנגו שמנוני־מתוק של שנות השלושים.

בעוד פחות משעה יפציע השחר. ברחוב בן־יהודה למעלה כבר גוררים מהחצרות את פחי האשפה, אבל הרוסים במרתף עוד רוקדים ביזע והנאה. רפי ודוד מנגנים עם בני להקתם ומזמרים ברוממות־רוח. האחרים, שאינם רוקדים, מחזיקים כוסות משקה ושרים. אריק מחייך בקורת־רוח. לאצי ההונגרי נשען על עמוד תומך־תיקרה, מנענע בראשו ואומר: נו, תגיד בעצמך...

אלפסי

תת־אלוף אברהם אלפסי, עלה ממרוקו, התחיל במעברה, רצה להיות וטרינר, וחתם קבע באפסנאות. לרוב ביחידות השדה. אחרי עשרים שנה הוא קצין תחזוקה ראשי. „הקידום היה פונקציה של מה שעשיתי, ולא מאיפה עליתי. לא היה תפקיד שרציתי ובגלל המוצא לא קיבלתי".

מאת אורית הראל   צילומים: ראובן קסטרו

כשג'ימי קרטר התחיל לפזר חיוכי בוטנים בדרך לבית הלבן, שאלו אנשים בנימוס מי הג'ימי הזה; ולמרות שבאותו שלב איש לא ידע להסביר בדיוק למה הוא מחייך ככה, זה לא הפריע לו להגיע ל"טופ־ג'וב" במסלול הקידום שבחר לעצמו. אברהם אלפסי מגדל שזיפים, לא בוטנים. הוא אינו מרבה לחייך, אבל ממש כמו הג'ימי ההוא הצליח להגיע אל "הבית הלבן" של חיל התחזוקה, איש־שם כתל־השומר, בהבדל קטן. תת־אלוף אלפסי, קצין תחזוקה ראשי בצה"ל, התחיל מלמטה, מהמעברה.

„הוא רק בנאדם, וזהו", אומרת אמא של אברהם, מסידי אלפסי. היא מדברת בנימוס אצילי מתוייך. הבן שלה בן 40 פלוס עם שיער שמכסיף באלגנטיות, ועיניים בכחול־עמוק שיכולות בקלות להתחרות עם אלה של פרנק סינטרה. גם הוא מדבר מתון־מתון, מקרין שקט פנימי של אחד שחי בשלום עם עצמו. בלי סימני ההיכר של איש־צבא מקצועי, שבילה במדים יותר ממחצית חייו. ממש אנטי־תיזה לסטריאוטיפ של קצין בכיר, שחסר אפילו גינוני "מצ'ואיסטים". רק בקטע של השיחה נזכר להרגיש ש„הרקע שלי הוא כמעט רק ביחידות שדה", לא באפסנאות של העורף.

הוא נולד במקנס שבמרוקו, בבית מסורתי, „אחד לפני הסוף" מתוך שישה ילדים. אבא היה סוחר. ציוני מהסוג שכבר הלך לאיבוד. המצב הכלכלי היה טוב, והעלייה לא היתה מתוך מצוקה אלא מין "מחלה מידבקת טובה". קשה לתאר היום איזה מאמצים עשו בשביל לעלות, הוא אומר בחיוך אירוני קטן. כשהסוכנות לא אישרה עלייה למשפחות ברוכות ילדים מתחת לגיל מסויים, כנראה מחשש שיהיו לנטל על המדינה הצעירה והעניה, זייפו ההורים את גיל הילדים ובלבד שיוכלו לעלות. קשה להאמין שלא כל־כך מזמן נזקקו יהודים לשקרים קטנים כדי להיכנס הנה. אולי פעם, הוא אומר, מישהו יחקור את התופעה הזאת של אהבת ישראל.

הם עלו ב־1956. אברהם היה בן 11. בבוקר בו נכנסה האניה לחיפה – זה היום הגדול שחיכו לו – הלבישה אותו אמא בבגדים הכי יפים. אבל בנמל רצו לרסס אותם בדי.די.טי. והם ראו בזה השפלה והתנגדו. פרץ ויכוח. כן לרסס, לא לרסס, בסופו־של־דבר ויתרו להם. הוא לא שכח את החווייה המשפילה הזאת.

מחיפה נשלחו למעברת באר־שבע. אברהם היה דובר עברית תנ"כית. להפתעת כולם עלה לכתה ח' אחרי שליש אחד בכתה ז'. החיים במעברה נמשכו רק שבעה חודשים. אמא אומרת שלא היה קשה שם, אבל גם עתיד לילדים לא היה. הם עברו למושב רינתיה, שהיה קודם כפר ערבי, שם גרה אחותה. קהילה מגובשת של עולים מצפון־אפריקה. „הם באו מחו"ל למושב כמו אגודה שיתופית, וזה הצליח", אומר אברהם. העבודה בשדה לא הרתיעה. אביו של אברהם, הסוחר לשעבר, נותר כאן חסר־מקצוע. „קיבלנו את הפתרון לעבור לחקלאות כמובן מאליו. עשינו אז הרבה דברים מתוך אהבה".

ההורים עבדו קשה במשק, הילדים עזרו. „אמא, מרוקנית טיפוסית, לא קנתה שום דבר מהמוכן, אלא בישלה תפרה וסרגה הכל בעצמה". עד היום היא לא מוותרת על התענוג הזה. מקפידה שבחגים כולם יהיו אצלה, והיא – ממטבחה הצר והארוך – מנצחת על הפקת הסעודה המסובכת (מטבח מרוקני, נא לא לשכוח) לשלושים אורחים.

ההורים לחצו שהילדים ילמדו. אפילו לקחו הלוואות כדי לשלם שכר לימוד. את אחותו שלחו למדרשה למורים בנהלל בהתחייבות שתשלם את לימודיה בשלוש שנות עבודה, ובלבד שתלמד כמו בחו"ל ולא תאלץ לעבוד עם טוריה בפרדס, כמו בנות אוזרות במושב. את אברהם שלחו לבית־ספר תיכון דתי בפתח־תקווה. כל יום היה נוסע לשם באופניים. הלימודים היו קשים, הוא זוכר, במיוחד המקצועות ההומניים. לא היתה שנה שעבר מכיתה לכיתה בלי כוחן. גם המסורת הנינוחה של הבית המרוקני לא דמתה למסורת הדתית האשכנזית הנוקשה והמחמירה בבית־הספר. „כשחייבו אותי ללכת עם ציציות של טלית קטן בחוץ – הזדעזעתי. הטכסים החיצוניים כמעט גרמו לי לעזוב. אנחנו פחות שמים לב אליהם". אמא שלו זוכרת ש„התלונות עליו היו רק בענייני דת. בעניין הטלית, הסברתי להם שאצלנו זה לא נהוג, שהוא עושה כמו אבא שלו. אבל התחילו לעשות לו צרות, התנקמו ממנו, והוא היה צריך להפסיק כ"ב". ההורים כיבדו את התעקשותו העקרונית. היום הוא מתפלל רק בחגים.

את שרות החובה עשה בשיריון. „לא חשבתי על קריירה צבאית. הייתי איש צוות טנק ורק אחר־כך עברתי לתחזוקה. חתמתי קבע לשנה כדי לחסוך כסף. רציתי ללמוד וטרינריה בחו"ל". מאז עברו 23 שנים. חלומה של כל אמא יהודיה לא התגשם. הוא לא רופא, ואפילו לא רופא בהמות. הוא התקדם בתחזוקה. בכל שנה היה מאריך את שרות הקבע ומנחם את לאמו שהוא חותם רק לעוד שנה. אחרי כמה שנים הבינה, ולא התאכזבה. גם אחרי שאחיו הצעיר נפצע ונשאר נכה. היום גם היא קצת בצבא, עובדת עם חיילים ויש לה אפילו יחידה מאומצת.

„טוב או רע, זו הארץ שלי", היא אומרת, „זה המקום הכי טוב לכל יהודי. בכל מדינה יש זמנים רעים וטובים. אפליה? לא נתקלתי בזה, אולי מפני שהסביבה סגורה. לפעמים אולי זו הרגשה של בנאדם מבפנים. בעלי עבד מחוץ למשק ואני לא יודעת שהיה מופלה. אין הבדל בין תימני, מרוקני, אשכנזי – העיקר שיהיה בנאדם".

תא"ל אברהם אלפסי ב"אפטר" בין הטרקטור ל"סיירה" הצבאית, ובמדים עם אביגיל והילדים: „אין אצלי 'צבא' ו'בחוץ'".

גם אברהם זוקף גבה משועשעת כשמזכירים לו אפליה. „בצבא כלל לא הרגשתי בה. הקידום היה פונקציה של מה עשיתי ולא מאיפה עליתי. לא היה תפקיד שמאר רציתי ובגלל המוצא לא קיבלתי. אילו חשתי בכך, הייתי עוזב מיד. גם כאזרח לא נתקלתי בתופעה. אשתי ילידת הארץ, בת לאמא פולניה ואבא אפריקאי. גם אחותי ואחי נשואים ל'אשכנזים'. אדם צריך להיות שותף עם מישהו, וכל הדיבורים על מיזוג הם קשקוש". הוא לא אוהב את הדיבורים האלה.

הוא כן אוהב לספר איך פיתה את אביגיל, הגננת העירונית מראשון־לציון, להפוך למושבניקית. זה קרה לה כמעט בלי שתרגיש, היא מודה. בהתחלה גרו בבאר־שבע. אחרי־כן התקרבו לפתח־תקווה, ומכאן קפיצה קטנה למושב „רק כדי לגור שם". היום היא הבוס האמיתי במטע השזיפים.

„הייתי חולת הגה, רק למדתי לנהוג, ומצא חן בעיני העניין שבגלל המקום יהיה לי אוטו משלי והמשך לנהוג הרבה", היא צוחקת, וסוקרת היסטוריה משורית שכוללת דופין, כרמל, פרינץ, פיאט ועכשיו סנוד. להיות חקלאים ממש החלו רק לפני ארבע שנים, כבני דור ההמשך במושב. בחרו בשזיפים כי אמרו להם שזה לא הרבה עבודה, מה שנראה נכון בהתחלה. אביגיל המשיכה לעבוד בגן־ילדים חריגים נוסף. אברהם למד באוניברסיטה (היסטוריה, המסלול המקובל על אנשי צבא). לעבודה במטע היו מגייסים במוצאי־שבוע את הילדים – מירב, תומר ומשה – וכשהיה צורך גם את הגיסים והגיסות. השזיפים גדלו ופרחו. השנה קטפו את היבול הראשון, האמיתי. אברהם כבר לא ב"חופשת אוניברסיטה", ואביגיל מצאה עצמה עם הרבה שזיפים ומעט ידיים עובדות. במיוחד כשהפועלים לא מבינים מה היא מדברת. את אוהבת את זה? אני שואלת. „אם לא תכתבי – אענה לך", היא מחייכת.

הישועה לא תבוא מאברהם, הוא בקושי עוזר לקטוף שזיפים. „עשיתי מה שעשיתי מרצון כשלא היה לי מה לקרוא בשבתות", הוא אומר ספק ברצינות. גם אחרי שיסיים את תפקידו הצבאי, הוא לא רואה עתיד בחקלאות. בכלל, הוא מדגיש, היום אין כמעט אדם במושב שמתפרנס רק מהחקלאות. פשוט אי־אפשר. בסך הכל יש לו שם עשרים דונם ועוד שבעה בפרדס משותף. „בעוד שנתיים נגיע לצומת, נסתכל ימינה ושמאלה, ונחצה בזהירות. מוקדם עדיין להגיד לאן", הוא אומר.

בבית כבר התרגלו לשיגרת־חיים של משפחת איש־צבא, לימים שלא תמיד ברור איפה הם מתחילים ואיפה הם נגמרים. אם אבא חוזר הביתה לפני שמונה בערב, הילדים מתעניינים אם הכל בסדר אצלו, או נוזפים בנוסח „הגזמת, מה באת כל־כך מוקדם?". כשסיני עוד היה ישראלי ואבא עבד שם, זו היתה אטרקציה. לפחות אפשר היה לטייל איתו לשם. אבל בדרך כלל לא עושים עניין מהעבודה שלו וגם לא מדברים הרבה על הצבא בבית. „עד שאברהם היה אלוף־משנה, הילדים לא ידעו אפילו מה הדרגה שלו", מסבירה אביגיל.

ההבדל בין אלפסי במדים לאלפסי במכנסיים קצרים לא קיים אצלו. „כמעט שאין לי מה להגיד בעניין שאינו צבא. הצבא והתא המשפחתי זה הסך־הכל שלי, אין אצלי 'צבא' ו'בחוץ'". כך, למשל, המלחמות, שהן חלק מהעבודה, נהפכות לחלק מהחיים. „כאיש צבא, כמי שזו דרך חיים בשבילו, לא היה לי קושי להיכנס למלחמה. לא חשבתי על מוות. בששת הימים הייתי קצין תחזוקה גדודי, נכנסנו לאל־עריש, ואני על המשאית זוכר את עצמי חושב רק איך לזרוק לחבר'ה עוד מחסניות. לא זוכר שחשבתי על חיים ומוות". בכל זאת, בהתשה, אחרי שאחיו נפצע, לא סיפר לאמו שהוא משרת במיתלה. היא, אגב, אומרת שידעה:

„עם אשתי, כשאנחנו משוחחים, הסיכון אינו ארגומנט לדרך חיים צבאית, אלא עד מתי אמשיך ב'השתוללות' של עבודה בגילי – כשאני כבר בקידומת חיפאית". חיוך שרמנטי. „יש גם העניין של תרומה לתא המשפחתי. אני לא תורם מספיק, אבל כנראה שמתעלמים בכוונה, כי זה עומד בסתירה מוחלטת לקריירה ולרצון. יש מעט רגעי הרהור. בדרך־כלל אני מעדיף להמשיך קדימה". הפסקה קטנטונת, ובדיחה שתוקה ובלתי־נמנעת: „מצפוני נקי – אני לא משתמש בו".

> „כמי שהצבא זה דרך חיים בשבילו, לא היה לי קושי להיכנס למלחמה. בששת הימים, כשהייתי קצין תחזוקה גדודי, נכנסנו לאל־עריש, ואני זוכר את עצמי חושב איך לזרוק לחבר'ה עוד מחסניות. לא זוכר שחשבתי על חיים ומוות".

הילדים שלו אומרים שיהיו כמוהו, אבל הוא יודע שהם עוד צעירים, ונכון לעכשיו – רק אומרים. בינתיים, הוא רואה סביבו את הקצינים הצעירים של היום: „האתגר פחות מעניין אותם. אני מנסה למשוך אותם. אני נוהג לומר להם ששום גוף כלכלי לא נותן לבחורים בגילם לנהל משהו בסדר־גודל ובהיקף כזה כמו שנותנים להם בצבא. כקתת"ד אני מעוניין יותר לפתח את האתגר הזה. אצל הקצונה הוותיקה האתגר עובד, אבל שם הבעיות הכלכליות משפיעות. יותר ויותר מדברים על זה, וזה לא רק רעש. אני מקווה שיחול שיפור, חייב לחול שיפור, כי יש קשיי קיום לחלק מהציבור. נג"ד עם שלושה ילדים שמרוויח 650 שקל – זה בגדר קשיי קיום.

„אבל כל זה עדיין לא עומד מול הנושא האידאולוגי, עדיין לא מהווה גורם בהתלבטות להיות או לא להיות בצבא. הרעש סביב נושא הכסף והחתימה גרם להדים שהפכו אותו לעיקר. צריך לפתח רעש אידאולוגי, ברוח של 'אם אתה ואני לא, מי כן?'

„החיילים של היום מוכנים להשקיע פיזית יותר מאשר בתקופה שאני הייתי בגילם. אני לא חשבתי להיות קצין עד שחתמתי קבע. היום, יותר חושבים על קצונה. את ה'ראש הקטן' אני לא יודע מי המציא. אני לא שותף להערכות של התופעה וחושב שזה יותר רעשים".

האיש שיודע שהוא עצמו מכור לעבודה, בין הציוד והחיילים, הוא גם האיש שמפעיל בעצם הרבה מתנדבים בצה"ל, הרבה דודות טובות. בהזדמנות זו הוא לא שוכח לחלוק מלה טובה לאמא שהיא פעילה באגודה למען החייל. „אני מתייחס בכבוד למתנדבים. בשבילו, סבתא מקטמון שבאה לקפל ולארוז היא מקור להתרגשות ולהוקרה. בשבילם, הוא הגיבור שמתקרב עד למגע יד.

שבת בבוקר ברינתיה. משה, בן חמש (שנקרא על שם אביו ז"ל של אברהם), מגרש את הכלב הקטן שמפתח משבר־זהות, כי משה ואחיו עוד לא החליטו מה בדיוק יהיה שמו. עם שם זמני ומתחלף, מה הפלא שהוא סוחב סנדלים? חוץ מזה שקט של מושב. ליד הבית בוהקת בשמש ה"סיירה" עם הלוחית השחורה. התמונה הזאת מזכירה לי "שנות טובות" מהימים שהייתי ילדה. חסרים רק פיתורי הזהב. ■

א ו פ נ ה

החורף, נעליים הן הסיפור. המהפך הבולט: דחיקת נעלי הספורט מהמקום הטוב באמצע המדרכה שהיה להן בעשור האחרון, והשיבה לנעלי העור. הכי "אין": נעלי נשים בסגנון נעלי הגברים של שנות ה־30'.

מאת יהודית חנוך

נעלים. מקום טוב באמצע המדרכה

לא רק החקלאים שמחים על תחילת החורף ה"אמיתי", הגשום, הסוער והרטוב על באמת. גם יבואני ויצרני הנעליים חוגגים. סוליות רטובות מריצות אנשים לקנות נעליים חדשות, והחורף, יש סיבות טובות נוספות להשקיע בהן. בעונה זו נעליים הן הסיפור, סיפור עם הרבה חידושים והפתעות.

מעצבי הנעליים האיטלקיים נתנו לדימיונם העשיר לעבוד שעות נוספות והצליחו להחזיר את אור הזרקורים אל כפות הרגליים, שבכמה מהעונות האחרונות הוזנחו מעט. המהפך הבולט ביותר הוא החזרה לנעלי עור עם סוליות־נקשות, לעומת הפופולריות הרבה שזכו לה בשנים האחרונות נעלי הספורט. נעלי הספורט עדיין לא בדיוק בדרך החוצה, ודוקים מסוימים עדיין נשמר ביניהן לבין נעלי העור. אבל עתה מסתמנת מגמה ברורה להזיז אותן מהמקום הטוב באמצע המדרכה שתפשו בעשור האחרון לטובת הנעליים ה"אמיתיות".

דור שלם שנולד וגדל עם "אדידס" "פומה", "נייקי", ואצלנו עם "גלי", "אליס" ודומיהן מגלה מחדש את העידון שמעניקה לכף־הרגל ולצללית כולה נעל עור נשית, אלגנטית. אגב, מהפך זה אינו בלעדי לנשים. גם בנעלי גברים מסתמן המעבר לעור. והכי "אין" בחורף זה הן נעלי נשים בסגנון נעלי הגברים של שנות השלושים, עם שרוכים.

האנשים שעושים נעלי ספורט, מצידם, לא נטשו את המערכה. הם נלחמים על מקומם בחידושים של עיצוב, בתוספת של קישוטי כסף וזהב ומסמרים נוצצים, אבל ספק אם יזכו בקרב הזה. החזרה לנעלי העור אינה מקרית. גרם לה השינוי שמתחולל בבגדים. המעבר מהזרוק – למטופח, מהמרושל – למתייפייף ולאיכותי.

החזרה לעור הביאה גם פריחה יצירתית־אמנותית בנעלי חורף 87'. רבות מהן (לא כולן, אבל חלק בולט) מקשטות כמו יצירות־אמנות.

קישוטים שילובים של צבעים וצורות שונות. נעליים מעוטרות במסמרי זהב וכסף, בשילובי עורות עם מירקמים שונים של חלק ומחוספס, מבריק ועמום, בתוספות של עורות נחשים, לטאות ותמסחים.

חרטומים מחודדים ומעודנים. הכירופודיסט לא אוהב את זה. הוא יזכיר לנו את הנזקים שגרמו הנעליים המחודדות לכפות רגליהן של "בוגרות־הספיצים" משנות ה־50' וה־60'. אבל צעירים אוהבים את זה, וזה מה שהולך.

עקבים תיקו בין גבוהים ודקיקים, לנמוכים ורחבים. הכל הולך. אתם תחליטו מה טוב לכם ומה מתאים לכל בגד. העקבים הגבוהים לא רק מוסיפים סנטימטרים לטבע, הם גם מעדנים קרסול ורגל – בעיקר זו שמכוסה בגרב שחור. העקבים הנמוכים נוחים ויציבים ומאפשרים הליכה טבעית. כשאתם קונים נעליים – הסתכלו בראי בפרופיל. לא רק בכפות הרגליים, גם בכל הצללית.

שרוכים לא רק בשביל לקשור את הנעליים. הם אופנתיים גם כקישוט לנעלי סבתא, נעלי־עבודה, מגפונים ונעליים גבריות עם סוליות מגושמות, שהן הדבר הכי אופנתי בנעלי הנשים.

מגפיים פחות פופולריים, איבדו גובה לטובת נעליים גבוהות עם שרוכים. 35־70 ש"ח למגפיים ספורטיביים, 80־120 ש"ח למגפיים אלגנטיים, 150 ש"ח ויותר למגפיים מיובאים.

מחירים יש הבדל של 15־25 אחוז בין מחירי דיזנגוף וכיכר המדינה למחירי כיכר השעון ביפו והתחנה המרכזית בתל־אביב. המחירים הנמוכים ביותר – בחנויות הצמודות למפעלים. אם יש לכם זמן, טיילו בכיכר המדינה בת"א, שיספו את העיניים, תפשו תיאבון – ותלכו לחפש (ולקנות) את המקור במפעל. ■

לאכול בחוץ

מנסף ומוחאמר ביפו העתיקה

"דיב אל שייך" היא אחד מסיפורי ההצלחה בתחום המסעדנות של בני הכפר הערבי־גלילי טורען. המסעדה נמצאת בתחנת הדלק של "דלק" בכביש החוף להרצליה, והיא אחת מני רבות שמפעילים בני הכפר טורען ברחבי הארץ – החל מרמי שבגליל, עבור את הרצליה וכלה ביהוד.

לאחרונה חרגו בעליה מהמיתחם המשגשג שלהם בהרצליה ופתחו סניף

"דיב אל שייך", יפו העתיקה: המשך סיפור ההצלחה הגסטרונומי של בני הכפר הערבי־גלילי טורען. (צילום: שמואל רחמני).

ביפו העתיקה. מי שטרח להגיע להרצליה כדי לטעום מן המנסף, המוחאמר והמחלוטה של המסעדה הזו, יכול עתה לשנות כיוון או לקצר דרך, ולקבל מאכלים מיוחדים אלה ואת כל השאר במסעדה היפואית. מי שחסרו לו במסעדה שבהרצליה פירות־ים למיניהם ומבחר גדול יותר של דגה – יקבל אותם במסעדה היפואית. פרט לתוספת של פירות־הים ומבחר רחב יותר של דגה, התפריט ביפו הוא העתק מדוייק של התפריט ההרצליאני – מבחר מגוון מאוד של תבשילי אקרמה ופתיחה וניגוב; ממולאים; בשרים על האש; פיתות רגילות ופיתות עיראקיות; בקלאוות לקינוח וקפה שחור המוגש לשולחן בנקראג' שהורד היישר מרמץ הגחלים.

את החומוס – ליותר מסועד אחד – מביאים לשולחן בצלחת שטוחה גדולה, כשהוא בנוי גומות־גומות ובכל אחת מהן שמן וצנובר. סלטים של ירקות מוגשים בכמה וכמה צורות: הסלט הרגיל, שירקותיו גזורים דק ומוארך, עם שפע של מיץ לימון, פטרוזיליה ונענע – סלט שכולו טריות וריחניות ורעננות; "סלט ערבי", העשוי עגבניות בטחינה עם נענע ופטרוזיליה; טבולה, שבסיסו בורגול, בתוספת עגבניות, נענע, קוסברה ומיץ לימון; סלט מלפפונים עם לאבנה מדוללת, שמיר ושום; סלט שמרכיבו הדומיננטי הוא טבעות של בצל טרי.

בטרם ההזמנה, כדאי לערוך סיור לאורך דלפק הסלטים והממולאים, כי טוב מראה עיניים. תגלה שם, בין היתר, כרובית מטוגנת, שרוייה במעט רוטב דליל של לימון ושום; פרוסות דקות של קישואים צעירים שטוגנו ליובש; סלט שכולו לימונים כבושים; חצילים בכל מיני צורות; קציצות פלאפל; כדורי לאבנה בשמן זית – ועדיין לא אמרנו הכל.

מי שמבקש לשמור על דיאטה יוכל להזמין דג פלמידה על האש – דג גדול שנפרס לשניים ונוקה מכל אידרותיו ובטרם עלותו על מוקד הגחלים האדומות הוספג במיץ לימון טרי. מי שעורג להרבה קלוריות ושומנים רוויים יוכל להזמין את ה"מוחאמר" – הפיתה הערבית הגדולה, ספוגה בשמן זית ותבלינים, עליה מניחים אפרוח או פרגית שטבלו בשמן ובסומאק. בין הפיתה הרווייה לבין העוף קיים מירבץ של בצל. את כל העסק הזה מכניסים לתנור, ומוציאים מוחאמר שמנוני, ריחני וטעים.

פריט אחר ממחלקת האנטי־דיאטה הוא ה"מנסף" (אותו מגישים במסעדה הזו רק בשבתות) – נתחים של בשר כבש על שומניו, עשוי עם אורז, צנובר ולבן חמוץ. ויש, כמובן, "מחלוטה", שהוא צלי של חלקי פנים של כבש עם הרבה בצל ותבלינים.

המסעדה פשוטה, בלי "אווירה אוריאנטלית", בלי גינונים. מחיריה סבירים ובהשוואה לכמה מסעדות סמוכות – ממש מאופקים. מנות ראשונות – 2 שקל; ממולאים – 4 שקל; שישליק כבש – 10 שקל; דג – 15 שקל; מוחאמר – 15 שקל. פתוח שבעה ימים בשבוע, החל משעות הבוקר.

אצל לואיג'י

אם אתה בלונדון ובא לך אוכל איטלקי – לואיג'י הוא אחת מעשרות כתובות אפשריות הראויות להמלצה. מאוד איטלקי, מאוד צפוף, חמים ולא יקר. ליד ה"קובנט־גארדן" (ברחוב טוויסטוק). קל להגיע. קל למצוא. טוב לבוא בערב, כשבחוץ יורד גשם ונושבת רוח צוננת. בפנים חם וריחני – ריחות מאפה־תנור, תבשילים בשום ויין. תערובות מסחררות ופותחות תיאבון.

הכתלים מכוסים בתצלומי שחקנים ידועים, עם החתימות שלהם, שהרי המקום קרוב לאיזור התיאטראות. מפעם לפעם אתה עשוי לפגוש אחד מהם בגודל טבעי, אפוף אדים ועולים מצלחת הספגטי שהונחה לפניו. הניחוח האנגלי המאופק מתנגש כאן חזיתית עם הקולניות האיטלקית, הנפלטת בצרורות מתנגנים מפיהם של המלצרים, כולם איטלקים.

מה אכלנו שם בערב ביקורנו: מרק טורטיליני לפתיחה. בצקיות טובות שמילוי הבשר בהן עדין, יש לשער שנטחן יותר מפעם אחת והכיל יותר ממין אחד של בשר. מולנו קיבלה האשה היפה גניע זכוכית עם חסילונים זעירים וקלופים, שרויים ברוטב אדמדם. אחר־כך ספגטי בולונז, שאיטריותיו מקמח מתאים עם רוטב עשוי כפי שאנחנו אוהבים. מולנו קיבלו, בצלחת חרס לוחשת, קנלוני שביעבע ונאפה מתחת למעטה הגבינה המוקרמת. גם בקנלוני היה מילוי הבשר מעודן והקרמת הגבינה היתה מוצלחת וטעימה.

עשה במותו: הנח לבשרים ותתמשך לפאסטות למיניהן. המיבחר והטעם ראויים לכך. קינוח בקסטה צבעונית, המוחלת מגוונים ובטעמים שונים. בעבור ארוחה לשנים, הכוללת מה שהוזכר כאן ובקבוק יין של הבית, שילמנו 24 לישי"ט.

(המשך מעמוד 17)

אותו אדם, אבל יותר קטן

נמקום זה פקדו עליהן כצווחה להתפשט, והעלו אותן עירומות על במה קטנה. מנגלה שלף מקל ביליארד והורה בעזרתו על איבריהן תוך התפארות במונחים לטיניים שונים. כך עמדו מושפלות במשך ספק־שעתיים, לעיני ערב־רב של גברים, אלפיים איש לפחות, כשהימלר מסריט את הארוע.

הסיפורים בפי אליזבט ופרלה איומים, אבל הכוח להתגונן בפני החיים מחדש, להלביש את פגמי הגוף במלצות, הוא עצום. הגמדים של משפחת אוביץ היו להקת תיאטרון – "ליליפוט" – לפני המלחמה. מיד אחרי השחרור החיו אותו והרכיבו תכנית חדשה, ומה מכנית אם לא צפצוף ארוך על המוות: אליזבט עולה לבמה בשמלה שחורה צמודה בעלת שרוולים תפוחים וכובע גדול, ופרח אדום על שערה השחור. רוקדת עם טוער, והנה אבוי! מאחור מופיע איש לבן־פנים ושחור, זהו המאהב הקנא, מיקי אוביץ, ובידו סכין. אליזבט נמלטת, מר המוות משיגה. היא מתמוטטת, והקהל מריע. גם בארץ המשיכו להופיע במלודרמות שונות עם סוף צחקני, עד שהתעייפו ופתחו שני בתי קולנוע ובית קפה.

אווירת פיוס והשלמה שורה על בנות אוביץ בגינה שבחיפה: אליזבט, פרלה, והאחות לאה בעלת הקומה הרגילה. זיקת אהבתן למשפחה – אחים אחיות, חותנים ובני דודים – אינטנסיבית. התלכדות לגנטית. כל מכאוב של בן־משפחה מערער את שיווי המשקל הנפשי, כאילו נגס בבשר הקיבוצי. ווכרון אהבה הגדולה של משה מושקוביץ גבה־הקומה, אל אליזבט, חוסה על כל שרידי משפחת אוביץ. גם הוא היה בעל קבוצת תיאטרון יהודי. לפני מלחמת העולם וקן נה מבט ראשון, והיא אז בחלוק בית ירוק כרשא ומשן, כמו השמלה שהיא לובשת בעת הראיון. מיד נקשרה נפשו בה. המלחמה הפרידה ביניהם ארבע שנים ולאחר שחיפשו זה את זו ללא מנוח הגיע מברק אל אליזבט: "אני רוצה לראות את אהובתי רק פעם אחת, אחר כך כבר לא איכפת לי למות." אהבת גבר רגיל לאשה נמוכה כקשר פאטאלי. משה מושקוביץ יפה התואר היה מניף בזרועותיו את ילדתו־אהובתו, ומכסה אותה בנשיקות. וכך עד יום מותו. שני גופים, אומרת אליזבט, אבל נשמה אחת.

רותי ינאי, נמוכת־קומה, אולי הגשימה את חלום האנושות להחלץ ממיצרי הגוף, ולהתאחד עם ה"אני" שמתחת לקליפותיו. עשרים שנים היתה מרכזנית בתע"ש, עכשיו היא מתנדבת בבית לוינשטיין בין ניתוח לשיקום שהיא עוברת. הניתוחים נועדו לשחרר לחצי עצמות על מערכת העצבים שלה. באתר ההתנדבות מקדמת רותי ליד דלת הכניסה את החולים ומלוויהם. מספרת להם על בית־החולים, מכינה אותם לבאות. היא גם מבקרת בגני־ילדים ובבתי־ספר, ומגרשת את דמון הפחד מפני נמוכי קומה.

המעבר של רותי מיצור מטופח למטפח היה אכזרי וחטוף. הוריה פינקו אותה בשכונת יוקרה, ונתנו לה הגנה מלכותית עד גיל עשרים. חצצו בינה לבין העולם החיצון, לקחו אותה לטיולים, הלבישו והאכילו, הביאו לה מורים פרטיים. ואז חלו ההורים ונפטרו תוך שנה. היא עמדה לבדה מבוהלת, על סף צניחה. אבל גרעין האישיות שלה היה נוקשה יותר מתנאי הפינוק שאיבנו אותה. רותי פנתה לעזרה מקצועית. באחד ממפגשי הפסיכודרמה הראשונים בהם השתתפה, נתבקשה לכייר את משפחתה בחימר. כשכיירה את עצמה, וערורית באופן מוגזם, נתקפה פתאום סלידה: "ראיתי עצמי עומדת בתוך המשפחה בצורתי המכוערת, מקלקלת את השלמות, פוגמת. החרבתי את משפחת החימר בזעם". אבל במהלך הטיפול (קבוצתי ואישי) למדה להתמודד רגשית עם הדחייה. "לפני הטיפול, כל הרמת קול, כל סרוב קטנטן, התפרשו אצלי כביטוי של סלידה מצורתי. היום התייצבו קני המידה. למדתי שאינני צריכה לשלם מחיר מוגזם כדי שיאהבו אותי. הצלחתי לפרוץ את מיגבלות גופי. כבר הרבה שנים שאני שוכחת כי אני נמוכה."

חייה, היא אומרת ניזונים מנתינות. שמחת הנתינה. שמחת השארת התותם. "אספר לך סיפור: פעם ניסיתי להיות גננת יחד עם חברה. אחת האמהות, סנובית איומה מהרצליה־פיתוח, התנגדה שגמדה תעבור בגן של עוללה. כעבור שנים רפקו על דלת ביתי. זו היתה האשה ההיא. לא ראיתי אותה שנים. היא היתה שפופה ומושפלת. 'זוכרת אותי?', היא שאלה, 'זו אני שלא רציתי אותך. עכשיו הגורל התהפך. נולדה לי בת כמוך. ושמתי אותה לגן. ההורים התנגדו לשלוח את ילדיהם לגן בו תבקר בתי הגמדת. בואי, עזרי לי'". הלכה רותי לגן, הופיע בפני ההורים, סיפרה על עצמה בפרטים אינטימיים, לשבור את אימתם מפני הלא־נודע, והשיגה את מבוקשה. לפעמים היא נקראת על־ידי רופאים המכירים אותה אל חדרה של יולדת שאינה רוצה לקחת הביתה את פרי בטנה הננסי.

אל אחד משיאי חייה הגיעה ביום בו נתבקשה בקבוצת הפסיכודרמה לעלות על שולחן גבוה, בשעה שכל אנשי הקבוצה הגבוהים, ישבו למרגלותיה. היפוך תפקידים. ענקית לשעה וסביבה גמדים. "זה היה נורא, לא רציתי בזה. התחננתי לרדת למטה, לחזור את עצמי, אל מקומי הטבעי בחיים, אל האני שלי".

"כן", אומרת לי רותי, לפני שאנחנו נפרדות, "הייתי יולדת מישהי כמוני בדיוק". אחר־כך החלה לתכנן את נסיקתה מן הכורסה.

שדית פוקס

חיים ואוהבים

מבטא רוסי כבד

תמונה ראשונה: תור ליד קופת התיאטרון הקאמרי להצגת "מיכאל קולהאס" שגם תלמידים נצטוו לבקר בה – והמהומה רבה. בחורצ'יק אחד צועק משהו לחבריו הניצבים מחוץ לתור, וזה שלידי גוער בו במבטא רוסי כבד: „איפה אתה חושב שאתה נמצא, ביער?". אה, יערות רוסיה... עולם הדימויים הרוסי. „ביער". כוחותינו היו אומרים: „איפה אתה חושב שאתה נמצא, במדבר?" גם בבית היו מעירים לי: „מה את צועקת, מה זה את ביער?"

תמונה שניה: על המרקע, לפני כמה שבועות: אלכס קופמן, פועל יהודי שהידיים שלו משתוקקות לעבוד. מסגר. עובד בברזל במספנות ישראל. מדבר על הכבוד האבוד של העבודה. עברית שוטפת. מבטא רוסי כבד. דבריו כמו צרי לאוזנים דואבות. מראהו נאה. הופעתו משכנעת. אם זה הנציג של יהדות רוסיה מן המערכונים של V.V (וולבו – ווילה) – תנו לי מיד עוד כמה עשרות אלפים למהול בהם את הסביבה. כן, גם אבא שלי בא מרוסיה. עבד בברזל. התגאה במקצוע שלו.

תמונה שלישית: זכורה לי מלפני כמה שנים. מנהלת הסופרמרקט שלי תופשת רגע של שלווה בעבודה. עומדת לה בצד וכוצעת מן החלה הטריה שבידה. היא מכבדת בה את הקופאית שלידה, ואחרי־כן מגישה גם לי בצע מן החלה: „קחי לחם, זה טוב". מבטא רוסי כבד. את מספרת לי? אנחנו בבית הרי גדלנו על לחם. לחם עם דג'מלוח, לחם עם ציר של צלי בשר ולחם עם אבטיח. סטייל יהדות רוסיה. ועכשיו, לאחר שנות דיאטה וכצורת של לחם בבית, אתם מחזירים לנו את הלחם הנהדר הזה.

תמונה רביעית: הידידה החיפנית שלנו, ד"ר רעיה, חוגגת מאורע משפחתי קטן בדירתה הצנועה. אמרה: „בואו לצהרים בשבת", והגענו בידיעה שמצפה לנו ארוחת צהרית שבתית. אבל לא. לא אצל יהדות רוסיה. סירים וקדרות ומגשים מלאים, מיני מאפה מלוחים, קנישעס ופירושקי, עוגות שמרים, צלי בשר בשזיפים. הכל הוכן במשך הימים האחרונים תוך שיתוף־פעולה עם הדודות. ושוב אנו יושבים סביב שולחן עמוס לעייפה במרכז החדר ואוכלים ממאכלי הילדות. גשר אל ימים רחוקים. שורשים.

הבאתי ארבעה רסיסים, אך מה אני בעצם מנסה לומר? אם אדבר על „תרומתה של יהדות רוסיה למירקם החיים הישראלי" זה ישמע מנופח, ולא אני. אם אומר שאנחנו באמת כל־כך רוצים שהשערים יפתחו ומרבית העולים יגיעו לכאן ולא לארצות־הברית – זאת מטעמים אגואיסטים שלנו – כי אז אומר את מה שמובן מאליו.

אז אני מרססת פירורי הווי כהוכחה שישראלים בעלי מבטא רוסי כבד, הרבה ישראלים מן הסוג הנ"ל, הם בדיוק מה שאנחנו זקוקים לו, גם בתור קונטרה למי שמרגיש מפעם לפעם שהמדינה שלו הולכת פייפן. ומה שעוד רציתי לומר זה משהו די ישן: שגם לנו יש „שורשים". שורשים זה גם שירים על „וקטיושקה אז יצאה לשוח", ועל „אנחנו מתתנו התיל, מאיתנו איש לא נגר" בסטלינגראד של מלחמת העולם השניה. ושורשים זה גם לרקוד קרקוביאק פעם בשנה במסיבת יום העצמאות. ושורשים זה גם להיות מחוברים לתקליט השירים הרוסיים של הגבעתרון ולהתגעגע אל תקליט מקהלת הצבא האדום שמישהו סחב לכם, ולרוץ לראות סרט רוסי סוחט־דמעות פעם שניה, מפני שבאיזשהו מקום זה כנראה קשור אליכם...

עכשיו, רגע של סטטיסטיקה: מחורש אפריל 1971 ועד לפני שנתיים, כאשר העליה מרוסיה נפסקה, יצאו את ברית־המועצות 250 אלף יהודים. 170 אלף הגיעו לישראל. 80 אלף נשרו בדרך והמשיכו, ברובם, לארצות־הברית. ואין זה המספר הסופי של יהודים מרוסיה שלא הגיעו אל היעד המצופה, שכן בין 80.000 הנושרים לא נלקחו בחשבון גם הללו שהגיעו לישראל ואחרי־כן ירדו מן הארץ, לאחר שהגשימו את חלומם, השתכרו מן החופש והחליטו שבמקום אחר – ייטב להם.

כאשר מדברים עם הרוסים על „איחוד משפחות", מתכוונים לכך שהאיחוד יתבצע בישראל ולא בניו־יורק. שליש אחד מעולי רוסיה הלך לנו לאיבוד. שני שלישים נותרו בארץ חמדת אבות. לפעמים אני מחפשת אחריהם, כחפש אדם אחר קרובו האבוד. לפעמים אני מצליחה לגעת בהם ואז הם כאילו מתקפדים וחוזרים אל החבורה הסגורה שלהם. אולי, אם נעשה מפעל שנתי גדול נוסח יהדות רוסיה כדוגמת הסהרנה והמימונה, נוכל להתרפק על המקורות, סליחה על הביטוי.

תיבת דואר / על הנוסטלגיה

כתבת שאת מתגעגעת לשיר "דונם פה ודונם שם" ועוד לכמה דברים מהעבר... ובכן אספר לך: לפני שקראתי את קטע הנוסטלגיה שלך באנו לבקר בבית ילדינו ונכדינו בבית־השיטה. נכדתי גוני הוציאה את מחברת הזמרה שלה ויחד שרנו את "דונם פה". שמחתי שיש שיר שכזה שמקשר אותי עם נכדתי. הנה, תמר היקרה, נעים לי לבשר לך כי שרים את השיר הזה גם ילדים בכתה ד', בבית השיטה.

אגב, את הקטע שלך בעתון על נוסטלגיה קראתי אצלנו בקיבוץ בערב לאחר השירה בצוותא.

ציונה פומרנץ
גבעת ברנר

דו"ח אינטימי

לפני שנים, בעודנו רכות בשנים וברגע נדיר של חשיפה וגילוי לב, אמרה לי חברתי: „מה להגיד לך, היה לי איתו עניין. מאוד מאכזב, מאוד. הוא גיבור קטן מאוד במיטה...". ואחרי־כן לא שאלתי דבר מפני שנורא התביישתי, במקומה, וגם היא נאלמה דום למשך איזה שתי דקות, ואז פנינו במבוכה לקשקש על דבר אחר לחלוטין.

עכשיו היא דיברה אתי ביתר חופשיות: „אז הבן שלו חיזר אחרי הבת שלי. שמחתי. טוב כשההורים יודעים מנין זה צומח, ובכלל הוא בחור נחמד. רציני. מסודר. יודע כבר מה הוא רוצה, אבל במיטה הוא לא מי יודע מה...". כך היא מספרת לי. וזה היה מאוד מביך.

האם זה המקום להביע מבוכה ולדקלם משהו כמו „לא נותקה עוד השלשלת"? האם גם הבן מרווח לאביו על מבצעיו? ומה מגיב האב? „גם אמא שלה לא היתה מי יודע מה". ועכשיו הם תיקו. כולם.

תמר אידר

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 5 ל־11 בדצמבר

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
השבוע אתם עלולים לקנות משהו שאתם לא ממש זקוקים לו. טיולים ונסיעות יצליחו יפה, אבל יש להיזהר מפני הוצאות מופרזות אף מאר־חים בבית. שימו את הדגש על טאקט, זה הזמן להירגע ולשכוח מהדאגות.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
לפי שעה מומלץ לשמור בסוד תוכניות [illegible] חדשות, בדי להבטיח שלא ינבו לכם [illegible] אתם יכולים להאמין לדברים שתשמעו [illegible] אלה, ואין צורך להיות חשדניים [illegible] עתה במיטבם.

[illegible] (20 בינואר עד 18 בפברואר)
[illegible] כי עניין, חברה מצליחים לכם השבוע, אל [illegible] קחו כספים, והישמרו מפני הערות מחוכ־[illegible] מדי. הסיכויים בתחום הכספים והעסקים [illegible]חורים, וקשרים שיצרתם בעבר מתחילים לח־[illegible]

[illegible] (19 בפברואר עד 20 במארס)
[illegible] מוקדם מדי להתרברב בקשר לתוצאות תוכ־[illegible] שעוד לא התחילה. שמרו בסוד עניינים בעלי [illegible]. מישהו עלול להעליב אתכם, אבל אל [illegible], שכן הכל מצליח לכם עכשיו. עם הממו־[illegible] יש לנהוג בדיפלומטיה.

[illegible] (21 במארס עד 19 באפריל)
[illegible] אלה תכירו חברים חדשים, אולם עלולה [illegible] מחלוקת עם מישהו בגלל עניין כספי. [illegible] מגמה להתפשט על יותר מדי דברים, חין [illegible] ואל תאבדו את הבטחון העצמי בבר מול [illegible] הראשון.

[illegible] (20 באפריל עד 20 במאי)
[illegible] חיים מושכים אתכם כעת, ויש לכם נטי־[illegible] בתחום התוצאות. רעיונות חדשים [illegible] לקידום הקריירה יהיו מוצלחים. אל [illegible] ביקורת על מישהו קרוב. זה זמן טוב לדו־[illegible] חברה.

[illegible] (21 במאי עד 20 ביוני)
[illegible] הקריירה השיפוט שלכם עתה אינו במיטי־[illegible] אתם עלולים לנקות לקחת על עצמכם יותר [illegible] שאתם מסוגלים לשאת, או להזניח פרטים קטנים אך חשובים. זה הזמן ליהנות מפעילויות הקשורות בשותפויות.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
משום שפרוייקט חדש בעבודה מרתק אתכם, יהיה לכם קשה להתמקד במשימות שוטפות. נסו לא להיות נתונים למצבי־רוח כאשר אתם מבלים בחברת ידידים. ביקורים של קרובי משפחה ישמ־חו אתכם, וכן גם טיולים ובילויים.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
יש עכשיו אפשרות לרומן חדש, אבל אל תבזבזו יותר מדי כסף בניסיון לעשות רושם טוב. מחלוקת קלה עלולה להתגלע עם בן משפחה. בימים אלה הדגש הוא על הבית. אחדים יזכו ממזל בתחום הכספי.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
אתם מוכנים להתחיל בפרוייקט חדש בעבודה, אבל נסו לא להיטרד יתר על המידה בשל דברים מעוטי חשיבות. אל תתייחסו אל בן־זוג כאל מובנים מאליהם. אחדים עשויים לקבל השבוע הצעת נישואין.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
נסיעות בלתי־צפויות יהיו מוצלחות במיוחד, וכן גם פגישות בלתי־מתוכננות. אתם נוטים להגזים בתחום המזון והשתיה, ועליכם לנסות למתן את התיאבון. בתחום הקריירה, הכיוון נכון.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
זה זמן טוב לעריכת קניות, אך יש להיזהר מפני הוצאות בלתי נבונות. אחדים יהבו השבוע לעסוק בספורט ובהתעמלות, בעוד שאחרים יקדישו זמן לעניינים רומנטיים. גם התחום היצירתי עולה יפה.

פנטהארד

יגאל לב

הספינה הטובעת

הפסנתר עמד על הסיפון העליון של הספינה הטובעת. הסיפון העליון נהפך לריצפה, ואילו למעלה, סביב הפסנתר, ישבו ניצולי הספינה מאזינים לצלילי שופן. נוקטורנים לפסנתר אופוס 9 מס' 3. כן. ספינה טובעת. כך הרגישה גליה בקונצרט המיוחד הזה שנערך על גגו של בית, גג שהפך לאולם קונצרטים ספון־עץ. הגשם שהיכה בחלונות הגביר את תחושת הבדידות. שמש אחרונה שלחה קרן אור עייפה וצבעה את שיער הפסנתרן בגוון נחושת, כאילו היה להב ממורט של גרזן.

שבת אחר־הצהריים. אורי וגליה נסעו לירושלים. הגשם המשתולל הניע אותם לבקש מחסה בבית בודד שיצב בדרך המתפתלת מבית־זית אל הר הרצל. כך נכנסו להרפתקה בלתי־צפוייה.

תחושת הבדידות ששררה שם הדהימה את גליה. הרעיון שאנשים יכולים לחיות לבד, בלי שכנים, בלי נתיים הגובלים בביתם שלהם. המרחבים הירוקים הרדומים, בלי נפש חיה. גליה, העירונית, חשה עצמה זרה.

בעל הבית היה גבר מסביר־פנים. נכון, הוא לא התכוון לקבל אורחים, אבל ביום גשם סוחף כזה איך אפשר להשאיר את פליטי הסערה בחוץ? עולים אל הגג במדרגות. לגליה נראה מוזר לטפס אל הגג במקום להיכנס הישר לדירה פנימה. אבל הגג היה קודש־הקודשים של המוסיקאי. גליה מעולם לא חוותה חוויה מוסיקלית עמוקה כל־כך כמו אותה נגינת פסנתר על הגג ביום גשם סוחף. התחושה היתה כאילו היו על קרקעית ספינה טובעת בליל סערה.

המארח מקדיש את השבת לחזרות לקראת הקונצרטים שהוא עורך מדי פעם בערים הגדולות. אשתו לירו, מקשיבה. אורי וגליה הצטנפו שם, שקטים, שלא להפריע את הדממה שמסביב. בסך הכל הרי ביקשו מחסה מהגשם, ואין להם זכות להפריע.

★

גליה עצמה את עיניה, מניחה למוסיקה להניע אותה כאילו היתה תינוקת בעריסה. באמצע החדר עמד תנור מפיץ חום, אבל היא פשטה את ידיה אל החום שקרן מהפסנתר. מצאה עצמה מהרהרת בנושאים שמזמן לא נתנה עליהם את הדעת, דברים שתמיד השאירה ל"אחרי־כן", לכשתתפנה, והיא מעולם לא מתפנה אליהם.

הרצון שלה לצאת פעם מהמסגרת, לחפש לעצמה אתגרים חדשים. התחושה שמיצתה את עצמה בתחום המשפטי. אולי איישם מחכה משהו חדש. הידיעה שמעולם לא תעז להגשים את החלומות הללו. חשבה גם על גברים שפגשה בחייה. אותן הרפתקאות בפוטנציה, אלה שלא התממשו, באו והתייצבו עכשיו מולה כאילו מכוח צלילי הפסנתר, מוכיחות אותה על שלא העזה.

אורי ישב מכונס בכורסה עמוקה, גופו רפוי, בתחושה של אדם שצף באמבט חם, מאבד את שווי משקלו, מרחף. גם הוא הלביש את צלילי הפסנתר ברמות החטאים שלו, אבל בניגוד לגליה הוא נזכר בפרשיות אמיתיות מאלה שחצו את חייו: הפגישה עם הפרקליטה בירושלים. שניהם הופיעו בעליון. זה היה יום גשם סוער, כמו היום. שניהם היו לבד בעיר הקרה. למחרת היה עליהם לקום ולהופיע בעירעור. לא היה טעם לחזור לתל־אביב ולעלות חזרה. יצאו יחד ל"צריף" לארוחת ערב, ואחרי־כן היא משכה אותו אחריה לחדרה שבמלון.

והיו המכתבים ששלחה אליו ידידה היושבת בארה"ב. רומן ישן שחזר והתלקח כמו גחלים עמומות. פרטים קטנים. חטאים קטנים. אורי אינו יודע מדוע מצא עצמו מהרהר בהם דווקא עכשיו, לצלילי המוסיקה של שופן. אולי גרמה לכך התחושה של מבול המכסה את הארץ, תחושת הניתוק והבדידות.

כאשר פסק הגשם ירדו מהגג וחזרו למכוניתם. נסעו שותקים. גליה עדיין חשה במוסר הכליות על מעשים שלא עשתה. ואילו אורי – מכרסם בחשאי את מוסר הכליות על מעשים שעשה. משום־מה חשו עצמם נרדמים, כפליטים שנחלצו זה עתה ממבול. הזוג שפגשו, הפסנתרן ואשתו שחיים בבדידות מזהירה כל כך, העסיק את מחשבותיהם. גליה שאלה עצמה אם היתה מסוגלת לחיות עם אורי לבד. בלי שכנים. רק היא והוא. ואורי, בדרכו הישירה העלה את הנושא במלים: „היית מחזיקה מעמד?"

גליה ידעה למה הוא מתכוון „זה היה קשה. אני מאמינה שגבר ואשה צריכים להיות פתוחים מאוד אחד אל השני, קרובים וכנים מאוד כדי לחיות כך, לבדם".

אורי לא שאל את השאלה המתבקשת: „ואנחנו?" גשם דק כיסה את המכונית ואת נוסעיה.

★

זמן רב ליוותה אותם המוסיקה ההיא, כמו מחיצה המפרידה ביניהם. מוסר הכליות המשותף על מעשים שלא נעשו ועל מעשים שנעשו איזן את עצמו. שניהם חשו עצמם כחוטאים, שניהם חשו חלשים. המחשבה שהיו צריכים לעבור את המבחן של חיים בבדידות כמו הפסנתרן ואשתו הביאה אותם להרהר לא רק במוסר הכליות המשותף אלא גם לבדוק האחד את השנייה, בחשדנות, כאילו זו פגישה ראשונה ביניהם. המוסיקה של שופן כמו הורידה ביניהם מסך. הרעיון שהם לא היו יכולים לעמוד באותו מבחן שעומדים בו הפסנתרן ואשתו, הכאיב להם.

היה יום חורפי, מאותם ימים שגליה מגלה בהם את חסרונות הדירה שעל הגג, כאשר המים שנקווים על המרפסת הגדולה נהפכים לאגמים, חודרים הכיתה וזוחלים לחדר השינה. גליה עמדה בתוך השלולית הקפואה, מתבוננת באורי ונזכרת בימים הראשונים והרחוקים שלהם בירושלים, כאשר גרו במרתף קטן בתלפיות. אז עמדו שכם אחד. גבר ואשה צעירים עם דליי מים בחורף ירושלמי מקפיא עצמות, כשעל עצי האורן נחה שיכבת שלג לבנה והם שאבו את המים מתוך הדירה ושפכו אותם החוצה.

גליה חייכה אל אורי „אתה זוכר? כמו אז, במרתף".

אורי גנח: „אז היינו לבד. אותה בדידות כמו של הפסנתרן ואשתו. רק שהמים היו יותר קרים. אנחנו לא התאוננו". פתאום שמחה גליה על המרפסת הגדולה הארורה הזאת שהמים מציפים ממנה את דירתה. שמחה על התשובה שהמרפסת נתנה לשאלות המרות שהתרוצצו במוחה. כן, אמרה לעצמה, מתבוננת בשטיח שהתמרטט ממי הגשמים. כן, גם אני ואורי עמדנו בזה, ועמדנו יפה.

★

מאוחר יותר צחק אורי עד דמעות כאשר שמע מחדר השינה שיחה בין גליה לרינה. השתיים ישבו בחדר האורחים, מתבוננות באלבום תמונות ישן. גליה אמרה לבתה: „את יודעת, כשהייתי צעירה הייתי יפהפיה".

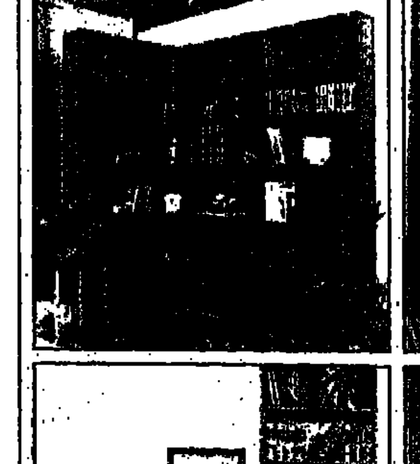
ורינה, באותו בטחון מרושע של ילדות בנות 15: „אמא, אל תגידי את זה לאף אחד".

גליה: „למה, אני דווקא מתגאה בזה".

רינה, בעיקשות אכזרית: „אל תגידי לאף אחד".

גליה: „למה?"

רינה: „משום שאף אחד לא רואה את זה היום, אמא. לא נשאר שום סימן"...

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע המקביל של 1951.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

מטה המשטרה מודיע
בתאריך 18.11.51 בשעה 11.00 נגנב מאת אשה אלמונית ארנק קטן מתוך סל שהחזיקה בידה בתחנת אוטובוס נעמד ע"י תחנה בשעת היה כסף בלעדי. הגנב נתפס ביחד עם הכיס הגנוב. על האשה שמטה נגנב הארנק להופיע בהקדם האפשרי לתחנת המשטרה ברח' יהודה הלוי 6 דקסנות לחדר מס' 4. גנ' להזכיר ת. א. 5795/51.

כהונת ד"ר שמוראק הופסקה

החל מה־1 בדצמבר חדל ד"ר שמוראק לכהן כמבקר הסוכנות והוא הודיע על כך לנשיאות הועד הפועל הציוני.

כהונת המבקר הופסקה למעשה ע"י נשיאות הועד הפועל הציוני, אשר לא בחרה מבקר חדש וגם לא ציידה את ד"ר שמוראק בסמכויות חדשות להמשכת כהונתו.

הודעה זו שמסר ד"ר שמוראק במסיבת עתונאים היום, מהווה שלב חדש בפרשה המרעישה, שהחלה כאשר "מעריב" גילה את תוכן הדו"ח של הד"ר שמוראק על אי סדרים במחלקת הכספים של הסוכנות. מאמצי הסוכנות למנוע את פרסום הדו"ח של ד"ר שמוראק בצורתו המקורית והקמת הועדה ל"עריכת" הדו"ח לשם פרסומו בצורה "מסוגננת" הגבירו את חששות הציבור למתרחש במשק הסוכנות.

ד"ר א. שמוראק

2 הצעות לנמל עמוק־מים

על שתי הצעות נפרדות להקמת נמל עמוק מים שני במדינה, שהוצעו בועדה הציבורית שבראשה עומד מנהל שירותי הים והאויר במשרד התחבורה מר ב. מאירוביץ, מסר המהנדס העירוני של ת"א, מר משה עמיאז בישיבה סגורה של מועצת עירית ת"א.

לפי הצעה אחת יוקם הנמל החדש שבנייתו תעלה כ־12 מיליון ל"י, 30 ק"מ דרומית מת"א וכ־12 ק"מ צפונית ממגדל־אשקלון. תומכי ההצעה מציינים, כי מקום זה יהיה נוח ליצוא תוצרת המכרות, המחצבות והאשלג.

לפי הצעה שניה יוקם הנמל ליד חוף גבעת עליה ביפו. הקמת נמל כזה בת"א תקל על יצוא פרי הדר.

הצעות לשיפור התנועה בת"א

"בתל אביב יש יותר מדי מוניות ופחות מדי אוטובוסים" – נאמר בדו"ח של י. כהן, המומחה מאמשטרדם, שהגיש שורת הצעות לראש העיר י. רוקח לשיפור מצב התנועה בעיר.

בין הצעותיו הגדלת מספר שוטרי התנועה, התקנת רמזורי תנועה ברחוב אלנבי, הגבלת התנועה ברחוב ישראלית לכיוון אחד, שינויים בסדרי היציאה והכניסה של מכוניות בתחנת האוטובוסים המרכזית ועוד.

חברי מפא"י מבית השטה – לאילת השחר

180 חברי מפא"י במשק בית השיטה עם משפחותיהם וביניהם 140 ילד מגיל שנתיים עד 18 שנה, החלו עוזבים השבוע את המשק בו יש רוב של חברי מפ"ם.

חברי הקיבוץ היוצאים עוברים לאילת השחר.

לעומת זה יועברו כעשרים משפחות של חברי מפ"ם באילת השחר לקיבוץ הגושרים שליד דפנה.

בן־גוריון: מעשה הימאים – חבלה של אויבי המדינה

הכנסת החליטה היום פה אחד להעלות את פרשת השביתה הנמשכת של הימאים לסדר יומה, לאחר שהשר התחבורה הודיע כי המשטרה אינה מתנגדת להבעת ארבע הסיעות – כלליים, חרות, מפ"ם ומקי – לערוך דיון בדבר.

החלטה זו נתקבלה אחר סערת רוחות, שכבר מוטן לא היתה כדוגמתה ואגב קריאות מעליבות והשמצה הדדית.

ראש הממשלה עצמו התערב בויכוח וקרא למעשה הימאים "נסיון פושע של אויבי המדינה מטעמים מדיניים לחבל בעורק החיוני של המדינה", על כך קרא לעומתו סנה "אתה אויב מספר א' של המדינה".

הבוקר נכשל נסיון של הימאים השובתים להניע את פועלי נמל חיפה להפסיק את העבודה בנמל לשעה אחת לאות סולידריות אתם.

בינתיים מעידים כל הסימנים ששביתת הימאים מתקרבת לכשלונה הסופי.

מספר ההרוגים בסואץ עלה ל־55

שני מצרים נהרגו ושלישי נפצע מפצעי מוות כשנתפסו בקירבת מחנה חיל התעופה הבריטי בעת נסיון לחבל בחוטי הטלפון. הרביעי נמלט.

שני ההרוגים נמצאו בקירבת מקום החבלה. עם הרוגים אלה עלה מספר ההרוגים מצד הבריטים והמצרים ל־55.

פוטרו כל עובדי „כותנה"

נשק מצ'כיה ויוון – למצרים

הפיכה צבאית חדשה בסוריה

פוצץ בית־כנסת בארה"ב

רגליים חמות בחורף קר
במשביר לצרכן
7.12-12.12.86
15% הנחה
על כל מבחר הגרביים
מלל מוצרי היוקרה
Marks & Spencer
ביתן
מצעי מיטה
25% הנחה
סדינים ציפות ציפיות
שי לגבר
על כל קניה של אפטר שייב ובושם לגבר
5 סכיני גילוח
noblesse
חינם!
פייטרו ברלי
על כל קניית מכנסי ג'ינס לגברים תיק שרוך חינם!
פייטרו ברלי
ממולאות פוך סינטטי
79
114
15
20% הנחה לכל מוצרי קרליין
אדם - סדרה לגבר • DSD - מוצרי טיפוח מים המלח
ההנחה אינה כוללת את מוצרי מינרל קומפלקס
הגרלה
25 פרסים
שבוע יצרן - כתר לבן
25% הנחה
על כל המבחר הגדול והעשיר של מוצרי כתר פלסטיק
Keter כתר
בחנות "סנט מייקל" בקניון אילון
Marks & Spencer
הגיע משלוח חדש של מוצרי אופנת
מדור לימודים!
אנגלית
שעור פרטי באנגלית
ב-3.7 ש"ח
מכונים אמריקאים לשפות
הנהלת חשבונות
הנהלת חשבונות
מכון ישראלי למינהל
טכנאות
מחסור בטכנאים לטלויזיות "הצבע"
אנו מציעים לך להיות טכנאי שרות וידאו וטלויזיה
קורסים לאנטנות צלחת לווינים
המכון להכשרה מקצועית
תמליגות קלדנות
בגרות
למד בגרות בקלות וחסוך $1.000
מזכירות רפואית
גם מזכירה רפואית וגם מזכירה בכירה בקורס אחד
מ.י.ל. מכון ישראלי למינהל
גרפיקה
גרפיקה
יועץ מס
יועצי מס
מכון ישראלי למינהל